

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

«Διακυβέρνηση, Ανάπτυξη και Ασφάλεια στη Μεσόγειο»

**Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΣΑΟΥΔΙΚΗΣ ΑΡΑΒΙΑΣ:
ΟΥΑΧΑΜΠΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΟΙ, ΑΠΟ ΤΗΝ
ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ**

Διπλωματική εργασία της ΖΩΗΣ ΔΙΔΙΛΗ

AM 4332020010

Επιβλέπουσα καθηγήτρια

Βιβή Κεφαλά

Μέλη Επιτροπής

1. Ιωάννης Σακκάς, καθηγητής
2. Ιωάννης Στριμπής, επίκουρος καθηγητής

Ρόδος, Ιανουάριος 2022

“ΔΗΛΩΣΗ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ. Η εργασία που παραδίδω είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναμαι να αντιμετωπίσω σε περίπτωση που η εργασία μου αποδειχθεί ότι αποτελεί προϊόν λογοκλοπής, σύμφωνα με τον Κανονισμό του Ιδρύματος.”

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία εξετάζει το πώς μεταβλήθηκε η στάση και πολιτική της σουαυμπιτικής Σαουδικής Αραβίας απέναντι στους σουνίτες Αδελφούς Μουσουλμάνους, οι οποίοι από σύμμαχοι κατέστησαν κίνδυνος για το βασίλειο από την στιγμή που η ισλαμική σκέψη τους ερμηνεύθηκε ως απειλή στην επιβίωση του σαουδαραβικού καθεστώτος. Αυτή η αλλαγή στην προσέγγιση μπορεί να αποδοθεί στους παρακάτω βασικούς παράγοντες: i) στις αλλαγές στην σαουδαραβική πολιτική, όπως η ιδιαίτερη προσέγγιση Ριάντ-Ουάσιγκτον κατά την μετα-διπολική περίοδο, ii) στην σταδιακή αύξηση της επιρροής των Αδελφών Μουσουλμάνων, -ιδίως μετά την αλλαγή της οικονομικής πολιτικής των κοσμικών αραβικών κρατών-, η οποία κορυφώθηκε με τις εκλογικές τους νίκες σε όσες χώρες έγιναν εκλογές μετά τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011, iii) στην αστάθεια που επικράτησε στην συνέχεια σε ολόκληρο τον αραβικό κόσμο και τέλος, iv) στην συνειδητοποίηση του Σαουδαραβικού βασιλείου πως σε έναν κόσμο που αλλάζει με ταχείς ρυθμούς, εάν αυτό παραμείνει απαράλλακτο, είναι καταδικασμένο στην ανατροπή.

Για την εκπόνηση της εργασίας, η μέθοδος που προτιμήθηκε ήταν αυτή της ποιοτικής ανάλυσης στην βάση της δευτερογενούς έρευνας, μέσα από την ανάλυση περιεχομένου προερχόμενου από επίσημες κυβερνητικές πηγές, επιστημονικά περιοδικά, βιβλία και σε μικρότερο βαθμό, από άρθρα εφημερίδων. Αναλύοντας τις περιφερειακές, αλλά και εσωτερικές παραμέτρους που στιγματίσαν την σχέση μεταξύ των δύο δρώντων, εξήχθη το συμπέρασμα πως συγκρουόμενη με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους η Σαουδική Αραβία δεν απωθεί απλά έναν ιδεολογικό αντίπαλο. Ως εκ τούτου, το όραμα 2030 του Πρίγκιπα Διαδόχου Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν για το σαουδαραβικό βασίλειο, απωθεί παράλληλα ένα αυστηρά ισλαμικό παρελθόν, με αντάλλαγμα ένα βασίλειο που θα ανταποκρίνεται στις κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα και θα μεταρρυθμίζεται διαρκώς, προκειμένου να διατηρηθεί και να ανταπεξέλθει στις νέες συνθήκες, προκλήσεις και απειλές, ένας φιλόδοξος, αλλά και ζωτικής σημασίας στόχος, που παρεμποδίζεται σε σημαντικό βαθμό από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους.

ABSTRACT

This thesis examines the ways Saudi Arabia changed its stance and policy towards the Sunni Muslim Brotherhood, once a very close ally to Riyadh, who became a foe after its Islamic thought was perceived as a threat to the survival of the Guld monarchy. This approach pivot can be attributed to the following factors: i) the shift in Saudi policy concerning relations with Washington during the post-bipolar period, ii) the gradual increase of the Muslim Brotherhood's influence, -in particular after the change in the economic policy of the secular Arab states-, which peaked with their election victories in the countries where elections were held after the 2011 Arab revolutions, iii) the instability that prevailed all over the Arab world, iv) the shift in USA's Middle Eastern policy and lastly, v) to the shattering realisation by the Saudi royal family that in a fast-changing world, unless it evolves, it is fated to be overthrown.

The research method used was qualitative analysis based on secondary research through content analysis. The material was collected from official government sources, scientific journals, books and to a lesser extent, from newspaper articles. The analysis of the regional and internal parameters that defined the relation between the two actors led to the conclusion that, by clashing with the Muslim Brotherhood, Saudi Arabia is not confronting an ideological rival, as it did in the past with Nasserism, but is coming across an enemy, whom it is struggling to handle due to the ideological and political similarities they share. What is more, the strengthening of the Muslim Brotherhood's grounding in Egypt further hinders Riyadh's capacity to control the organization, a move that was possible up until 2011. Therefore, the 2030 vision by the Saudi Crown Prince Mohammed bin Salman for his kingdom repels a strictly Islamic past in exchange for a Kingdom that will correspond to the socio-economic challenges of the 21st century and that will constantly evolve, firstly to survive and secondly, to respond to the new international environment, the challenges, and the threats as well. It's an ambitious, but rather vital goal, which is significantly impeded by the Muslim Brotherhood.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή	8
Συντομογραφίες	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι	
Η συγκρότηση της Σαουδικής Αραβίας και το πολιτικό Ισλάμ	
1.1 Η Ένωση του Ξίφους με το Κοράνι	13
1.2 Ουαχαμπισμός και Σαλαφισμός	16
1.3 Η σαουδαραβική πολιτική, το κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων και ο ενδο-αραβικός Ψυχρός Πόλεμος	18
1.4 Το πετρέλαιο ως εργαλείο άσκησης της περιφερειακής πολιτικής της Σαουδικής Αραβίας	22
1.5 Η αμερικανική πολιτική των δύο πυλώνων στον Κόλπο και η Σαουδική Αραβία	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ	
Η Σαουδική Αραβία αντιμέτωπη με την ανάδυση του σιιτικού πολιτικού Ισλάμ και ισλαμική τρομοκρατία	
2.1 Η ιρανική επανάσταση, το σιιτικό πολιτικό Ισλάμ και η Σαουδική Αραβία	25
2.2 Η όξυνση των σχέσεων Σαουδικής Αραβίας-Ιράν	27
2.3 Η σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν και η ανάδυση της ισλαμικής τρομοκρατίας	29
2.4 Ο πρώτος πόλεμος του Κόλπου και η σαουδαραβική πολιτική	30
2.5 Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 9/11 και οι συνέπειες τους για το σουνιτικό πολιτικό Ισλάμ	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ	
Οι σχέσεις Σαουδικής Αραβίας – Αδελφών Μουσουλμάνων μετά τις αραβικές εξεγέρσεις	
3.1 Οι αραβικές εξεγέρσεις, η ενίσχυση της πολιτικής επιρροής των Αδελφών Μουσουλμάνων και οι τριγμοί στα πλαίσια του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου	34
3.2 Η σύμπλευση Αιγύπτου – Σαουδικής Αραβίας κατά των Αδελφών Μουσουλμάνων	37
3.3 Η Σαουδική Αραβία και το Ιράκ μετά την αμερικανική αποχώρηση	39
3.4 Η στάση της Σαουδικής Αραβίας στην συριακή κρίση	40

3.5 Οι σχέσεις Σαουδικής Αραβίας – Ιορδανίας	41
3.6 Η Σαουδική Αραβία και η Χαμάς	43
3.7 Η Σαουδική Αραβία και η Τουρκία	44
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV	
Η πολιτική της Σαουδικής Αραβίας σήμερα	
4.1 Η θέση του ουαχαμπισμού στην Σαουδική Αραβία του 21 ^{ου} αιώνα	47
4.2 Το Όραμα 2030 και το «μετριοπαθές» Ισλάμ	50
4.3 Σαουδική Αραβία και Αδελφοί Μουσουλμάνοι: Μουσουλμάνοι αλλά όχι Αδελφοί	52
4.4 Ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός Σαουδικής Αραβίας–Κατάρ-Ιράν και τα βήματα προσέγγισης	54
4.5 Οι σχέσεις Σαουδικής Αραβίας-ΗΠΑ: από τον Ντόναλντ Τραμπ στον Τζο Μπάιντεν	55
Συμπεράσματα	58
Βιβλιογραφία	61

Λέξεις-Κλειδιά:

Σαουδική Αραβία, Πολιτικό Ισλάμ, Αδελφοί Μουσουλμάνοι, Ουαχαμπισμός, Σαλαφισμός, Μέση Ανατολή, Περσικός Κόλπος, Ιράν, ΗΠΑ

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, μόνιμο στήριγμα σε κάθε μου επιλογή και την επιβλέπουσα καθηγήτρια, Βιβή Κεφαλά, που από την πρώτη μέρα αποτέλεσε έμπνευση, καθοδηγήτη και στήριγμα σε αυτό το απαιτητικό, γνωστικό ταξίδι.

Ακόμα, ένα μεγάλο ευχαριστώ στους κυρίους Ιωάννη Σακκά και Ιωάννη Στριμπή για τον χρόνο που αφιέρωσαν και το ενδιαφέρον που επέδειξαν στην μελέτη της παρούσας διπλωματικής.

Εισαγωγή

Πολύ συχνά, τόσο η ελληνική όσο και η ξενόγλωσση βιβλιογραφία περιγράφουν μάλλον αποσπασματικά την στάση της Σαουδικής Αραβίας απέναντι στους Αδελφούς Μουσουλμάνους, εστιάζοντας κατά κύριο λόγο είτε στα πρώτα χρόνια από την γέννηση του κινήματος στην Αίγυπτο ή στην μετά των αραβικών εξεγέρσεων εποχή. Ως εκ τούτου, θα παρουσίαζε ενδιαφέρον ένα συνεκτικό κείμενο που να εξηγεί τις εσωτερικές και εξωτερικές παραμέτρους που καθόρισαν την σχέση μεταξύ των δύο σε διαφορετικές πολιτικές περιόδους, που καλύπτουν σχεδόν έναν αιώνα. Αυτός ακριβώς είναι ο λόγος για τον οποίο επελέγη η μελέτη του συγκεκριμένου θέματος, με στόχο την μελέτη της συνολικής πολιτικής του σουαχαμπιτικού σαουδαραβικού βασιλείου, απέναντι στους επίσης σουνίτες, Αδελφούς Μουσουλμάνους.

Παρά την παρουσία του κινήματος των Αδελφών Μουσουλμάνων στην Ευρασία και οργανώσεων αυτού στην Ευρώπη, η παρούσα διπλωματική θα εστιάσει αποκλειστικά στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και του αραβο-περσικού Κόλπου. Καθώς οι διαφορετικές γεωγραφικές ερμηνείες ή και η παρουσία όρων όπως Εγγύς Ανατολή και Ευρεία Μέση Ανατολή ενδέχεται να δυσχεράνουν την κατανόηση, στην επιλεγείσα ορολογία έχουν συμπεριληφθεί η Σαουδική Αραβία, η Αίγυπτος, το Κατάρ, το Ιράν και το Ιράκ, τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, η Τουρκία, το Ισραήλ, ο Λίβανος, η Συρία, η Ιορδανία, το Μπαχρέιν, η Υεμένη, το Ομάν και το Κουβέιτ.

Η παρούσα μελέτη στηρίχθηκε σε επίσημα κείμενα, κυβερνητικές ανακοινώσεις ή αποφάσεις περιφερειακών Οργανισμών, αλλά και σε επιστημονικά περιοδικά, βιβλία και άρθρα εφημερίδων. Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη πως η έρευνα βασίστηκε αποκλειστικά σε δευτερογενείς πηγές κυρίως στην αγγλική γλώσσα, για ένα ζήτημα που αφορά την αραβική χερσόνησο. Επομένως, οι δηλώσεις αξιωματούχων που παρατίθενται, πιθανώς να αποκλίνουν μερικώς από το αρχικό κείμενο ή να μη μπορούν να αποδοθούν επακριβώς.

Η υπόθεση εργασίας που υιοθετείται είναι η ακόλουθη: τα πρώτα χρόνια ύπαρξης του βασιλείου, η Σαουδική Αραβία χρησιμοποιούσε την Μουσουλμανική Αδελφότητα προκειμένου αφ' ενός να ενισχύσει εσωτερικά την πολιτική νομιμοποίηση του θρόνου και αφ' ετέρου, για να διασφαλίσει την πολιτική και κοινωνική προσαρμογή της νοοτροπίας των φυλών της κεντρικής Αραβίας στις νέες συνθήκες που διαμορφώθηκαν από την σύσταση του σαουδαραβικού βασιλείου. Έτσι, τόσο η εσωτερική πολιτική νομιμοποίηση του θρόνου όσο και η εξωτερική του πολιτική, στηριζόταν στο σουνιτικό πολιτικό Ισλάμ και τον πετρελαϊκό πακτωλό που κατείχε. Για όσο διάστημα η Μουσουλμανική Αδελφότητα εξυπηρετούσε και συνέπλεε με τις στοχεύσεις του Ριάντ, διαχέοντας το πολιτικό Ισλάμ και προωθώντας την ιδέα της ισλαμικής ενότητας κόντρα στον νασερισμό ή στην κομμουνιστική ιδεολογία, η οργάνωση έχαιρε της πολιτικής και

οικονομικής εύνοιας του βασιλείου, με αποτέλεσμα να αποκτά σταδιακά, ισχυρά ερείσματα στις μουσουλμανικές κοινωνίες της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής.

Η αντιπαλότητα μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Μουσουλμανικής Αδελφότητας άρχισε την δεκαετία του '70 και σταδιακά παροξύνθηκε, γεγονός που οφείλεται σε διεθνείς και περιφερειακές ανατροπές όπως: η δραματική αύξηση της επιρροής των Αδελφών Μουσουλμάνων στις αραβικές χώρες, η ισλαμική επανάσταση στο Ιράν και η σοβιετική παρουσία στο Αφγανιστάν, ενώ δαιμονοποιήθηκε με την ανάδυση της ισλαμικής τρομοκρατίας. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες, οι ιδέες των Αδελφών Μουσουλμάνων, αλλά και η κριτική τους απέναντι στην Σαουδική Αραβία, ερμηνεύθηκαν από το Ριάντ ως απειλή κατά του θρόνου, κριτική που αφορούσε την συγκέντρωση όλων των εξουσιών στον ηγεμόνα και την απόλυτη υποταγή σε αυτόν, αλλά και την εξωτερική πολιτική της Σαουδικής Αραβίας, κυρίως τις όλο και στενότερες σχέσεις με τις ΗΠΑ. Ωστόσο, οι σχέσεις μεταξύ του σαουδαραβικού βασιλείου και της Μουσουλμανικής Αδελφότητας συνεχίστηκαν χωρίς μεγάλες διακυμάνσεις ακόμα και μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Όμως, η πολιτική του Ριάντ απέναντι στην Αδελφότητα άλλαξε έμπρακτα και ριζικά μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, κατόπιν πιέσεων άλλων αραβικών κρατών, αλλά κυρίως των ΗΠΑ, που κάλεσαν το Ριάντ σε συστράτευση στον «πόλεμο κατά της ισλαμικής τρομοκρατίας».

Η αντιπαλότητα Ριάντ-Αδελφών Μουσουλμάνων έγινε ακόμα οξύτερη και οδήγησε στον νέο ενδο-αραβικό Ψυχρό Πόλεμο, μετά τις εκλογικές νίκες και την θεσμική αναγνώριση των Αδελφών Μουσουλμάνων σε όσες χώρες έγιναν ελεύθερες και δημοκρατικές εκλογές μετά τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011. Οι νίκες αυτές σήμαιναν ότι η Σαουδική Αραβία βρέθηκε αντιμέτωπη με έναν επικίνδυνο αντίπαλο, ο οποίος διεκδικούσε την λαϊκή νομιμοποίηση που είχε κερδίσει, την ηγεμονία του σουνιτικού κόσμου από την Σαουδική Αραβία. Ως εκ τούτου, δεν προξενεί έκπληξη το γεγονός ότι η Σαουδική Αραβία χαρακτήρισε την Μουσουλμανική Αδελφότητα ως τρομοκρατική οργάνωση, αφού έτσι μπορούσε να στραφεί εναντίον της και να καταπνίξει την δυναμική της.

Έκτοτε, και με δεδομένες αφ' ενός την απώλεια περιφερειακής σταθερότητας λόγω των κρίσεων που συνταράσσουν τον αραβικό κόσμο, όπως στο Ιράκ, την Συρία ή την Υεμένη, και αφ' ετέρου την έμμεση πάλη που διεξάγεται μεταξύ περιφερειακών δρώντων για την επέκταση της επιρροής τους στην ευρύτερη περιοχή μέσω των πολέμων δι' αντιπροσώπων, η αντιμετώπιση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας αποτελεί σημαντικό διακύβευμα της πολιτικής του Ριάντ. Πράγματι, η σαουδαραβική πολιτική υπό την νέα ηγεσία του Πρίγκιπα-Διαδόχου Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν, τηρεί μία απόλυτη και εχθρική στάση απέναντι στην Μουσουλμανική Αδελφότητα, λόγω των ίδιων των απόψεων του κινήματος, που, με τον πλέον σαφή τρόπο, θέτει εν αμφιβόλω, με τον πλέον σαφή τρόπο, την νομιμοποίηση του σαουδαραβικού καθεστώτος, αλλά και λόγω

του γεωπολιτικού ανταγωνισμού της Σαουδικής Αραβίας με τα κράτη της περιοχής που το υποστηρίζουν, όπως το Ιράν, το Κατάρ ή η Τουρκία.

Με βάση τα ανωτέρω, η παρούσα διπλωματική έχει διαρθρωθεί ως εξής:

Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται αρχικά το ουαχαμιτικό δόγμα και ο ρόλος του στην συγκρότηση του βασιλείου της Σαουδικής Αραβίας, αλλά και οι διαφορές του με τον σαλαφισμό. Στην συνέχεια, παρουσιάζεται το κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων στην Αίγυπτο και η εξελικτική του πορεία, καθώς και η σύνδεσή του με το σαουδαραβικό βασίλειο και τους πολιτικούς στόχους του Ριάντ. Τέλος, παρουσιάζεται ο ρόλος του πετρελαίου στην εξωτερική και περιφερειακή πολιτική της Σαουδικής Αραβίας, η σύνδεση της χώρας με τις ΗΠΑ και η πολιτική των δύο πυλώνων που ακολούθησε η Ουάσιγκτον για την διασφάλιση των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή του Κόλπου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται το ζήτημα της ανάδυσης του σιιτικού πολιτικού Ισλάμ και της ισλαμικής τρομοκρατίας. Έτσι, στο πρώτο υπο-κεφάλαιο εξετάζεται η ανάδυση του σιιτικού κινδύνου για την Σαουδική Αραβία, με την ισλαμική επανάσταση στο Ιράν και την πολιορκία του Μεγάλου Τζαμιού της Μέκκας, καθώς και η σταδιακή επιδείνωση των σχέσεων του Ριάντ με την Τεχεράνη εξαιτίας της κορύφωσης του πολιτικού τους ανταγωνισμού για την κατάκτηση περιφερειακής επιρροής, αλλά και της ηγεμονίας του μουσουλμανικού κόσμου. Στο δεύτερο υπο-κεφάλαιο περιγράφεται η σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν και οι συνέπειες της πολιτικής της Σαουδικής Αραβίας και των ΗΠΑ για την αντιμετώπιση της σοβιετικής παρουσίας στο Αφγανιστάν, η οποία γινόταν αντιληπτή ως απειλή για την εύφλεκτη περιφέρεια της Μέσης Ανατολής. Η αντίδραση των ισλαμιστών στο εσωτερικό της χώρας όσον αφορά τις πολιτικές επιλογές του Ριάντ κατά την αμέσως μεταψυχροπολεμική περίοδο εντείνονται πριν ακόμα αρχίσει ο πρώτος πόλεμος του Κόλπου και κορυφώνονται, διαφοροποιούμενες δραματικά, με τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 εναντίον των ΗΠΑ.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφονται οι σχέσεις του σαουδαραβικού βασιλείου με την Μουσουλμανική Αδελφότητα και τις φίλα προσκείμενες σε αυτήν οργανώσεις στην περιοχή μετά τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011 και υπό τις νέες περιφερειακές συνθήκες αστάθειας που δημιουργήθηκαν. Παράλληλα, αναλύεται η ριζική αλλαγή της στάσης του σαουδαραβικού βασιλείου κατά τον νέο ενδο-αραβικό Ψυχρό Πόλεμο, απέναντι σε κάποτε άσπονδους εχθρούς, όπως η Αίγυπτος, όπως επίσης και η στάση της Σαουδικής Αραβίας στον συριακό εμφύλιο και έναντι της Παλαιστινιακής Χαμάς, καθώς και της Ιορδανίας, αλλά και απέναντι στις χώρες που στηρίζουν ανοιχτά την Μουσουλμανική Αδελφότητα, όπως η Τουρκία και το Κατάρ.

Το τελευταίο κεφάλαιο πραγματεύεται την πολιτική της Σαουδικής Αραβίας του σήμερα και αποτυπώνει την θέση του ουαχαμιτικού δόγματος στην κοινωνική και πολιτική ζωή του βασιλείου, καθώς και την ανάπτυξη εξτρεμιστικών θέσεων στο εσωτερικό της χώρας μετά την

11^η Σεπτεμβρίου. Επίσης, εξετάζεται η σημαντική στροφή, σε σχέση με την έως τώρα πολιτική της Σαουδικής Αραβίας, την οποία επιχειρεί ο Πρίγκιπας-Διάδοχος της Σαουδικής Αραβίας Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν, με την εξαγγελία του σχεδίου του «Όραμα 2030», με το οποίο φιλοδοξεί να επιτύχει μία ελεγχόμενη φιλελευθεροποίηση στο εσωτερικό, να επιτρέψει το σταδιακό άνοιγμα της χώρας σε ξένες επενδύσεις, αλλά και να προνοήσει για το μετα-πετρελαϊκό μέλλον της χώρας. Τέλος, αναλύονται τα βήματα προσέγγισης της Σαουδικής Αραβίας με το περιφερειακό αντίπαλο δέος, το Ιράν, καθώς και η εξέλιξη των σχέσεων με την Ουάσιγκτον υπό την προεδρία Ντόναλντ Τραμπ και Τζο Μπάιντεν και οι προκλήσεις που δοκιμάζουν τις σχέσεις Ριάντ-Ουάσιγκτον.

Συντομογραφίες

ΗΑΕ	Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα
ΙΚ	Ισλαμικό Κράτος
ΙΚΙΛ	Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και του Λεβάντε
ΟΠΕΚ	Οργανισμός Εξαγωγών Πετρελαιοπαραγωγών Χωρών
ΣΚΚ	Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου

ΑΚΡ	Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης στην Τουρκία
ARAMCO	Αραβο-Αμερικανική Εταιρεία Πετρελαίου
MENA	Μέση Ανατολή και Βόρεια Αφρική
MWL	Παγκόσμια Μουσουλμανική Λίγκα
PIJ	Παλαιστινιακό Ισλαμικό Τζιχάντ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

Η συγκρότηση της Σαουδικής Αραβίας και το πολιτικό Ισλάμ

1.1 Η Ένωση του Ξίφους με το Κοράνι

Το δόγμα του Ουαχαμπισμού (*Wahhabism*)¹ διαμορφώθηκε τον 18^ο αιώνα από τον ιεροκήρυκα της θεολογικής σχολής του χανμπαλισμού, Μοχάμεντ Ιμπν Αμπντ αλ-Ουάχαμπ. Έντονα επηρεασμένος από τον χανμπαλιστή λόγιο Ιμπν Ταϊμίγια και τις συντηρητικές θρησκευτικές διδαχές του, ο αλ-Ουάχαμπ υποστήριξε την ανανέωση της πίστης, μέσω της απόρριψης άλλων δογμάτων και μέσω του καλέσματος (*da'wa*) στο Ισλάμ και συγκεκριμένα, στην επιστροφή στην αυστηρή ερμηνεία των διδασκαλιών του Ισλάμ, όπως αυτό αποτυπώθηκε στο ιερό βιβλίο του Κορανίου και στην Σούννα (*Sunnah*)², δηλαδή τα διδάγματα, την δράση και την συμπεριφορά του Προφήτη Μωάμεθ.

Κηρύσσοντας την μοναδικότητα του Θεού (*μονοθεϊσμός – tawhid*), επιδίωξε να αποκαθάρει το Ισλάμ από αιρέσεις, από συνήθειες και έθιμα, κατ' αυτόν σφάλματα³, που παρέπεμπαν στην πολυθεΐα, ειδωλολατρία (*shirk*) και στην αθεΐα, από νεοτερισμούς (*bidah*), αλλά και από προσμίξεις παλαιών καταλοίπων, τονίζοντας την υποχρέωση των πιστών να υπακούν τυφλά στον ηγεμόνα τους γιατί σε αυτόν έχει δοθεί η εκ Θεού εξουσία. Ο αλ-Ουάχαμπ υποστήριξε πως η πραγματική πίστη έχει αλλοιωθεί, καθώς οι μουσουλμάνοι έχουν αποκλίνει από το «πραγματικό» μήνυμα του Ισλάμ⁴ και πως η επιστροφή στο ακραιφνές Ισλάμ θα εξασφάλιζε μεταξύ άλλων, εκπλήρωση των υποσχέσεων του Θεού στη ζωή, αλλά και σωτηρία στην μεταθάνατον ζωή. Το γεγονός ότι υποστήριξε πως οι άπιστοι (*takfir*) και οι αρνητές (*kafir*)

---

¹ Ο Γιούσεφ Μ. Σουέιρι, κάνοντας λόγο για ισλαμικό ζηλωτισμό (*Islamic fundamentalism*), εντοπίζει τρία διαφορετικά κινήματα που εντάσσονται σε αυτόν: α) το αναβιωτικό κίνημα (1744-1885), β) το μεταρρυθμιστικό κίνημα (1839-1954) και γ) το ριζοσπαστικό κίνημα (1945 μέχρι σήμερα). Βλ. Choueiri, M. Youssef, *Islamic Fundamentalism 3rd Edition. The Story of Islamist Movement*. Continuum, London/New York, 2010, σ.237

² Το Κοράνι και η Σούννα συνιστούν την βάση της Σαρία, τον ισλαμικό νόμο. Γώγος Χ. Κωνσταντίνος, *Τουρκικό Πολιτικό Ισλάμ και Ισλαμιστικά Δίκτυα στην Γερμανία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2011, σ.50

³ Η ειδωλολατρία, η απόδοση φόρου τιμής σε αγίους, σε άλλα ιερά πρόσωπα και τάφους, χαρακτηρίστηκαν από τον αλ-Ουάχαμπ ως παραβίαση αποκλειστικής λατρείας και της θειότητας (divinity) του Θεού. Βλ. Helfont Samuel, *The Sunni Divide: Understanding Politics and Terrorism in the Arab Middle East*, Foreign Policy Research Institute (FPRI), Philadelphia, 2009, σ.5 Καθότι, ωστόσο, οι πρακτικές αυτές ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένες στον ισλαμικό κόσμο, ο αλ-Ουάχαμπ χαρακτήρισε την συντριπτική πλειοψηφία των μουσουλμάνων ως άπιστους.

⁴ Haykel Bernard, *Is Saudi Arabia to blame for Islamic State?* BBC News, 19/12/2015

της ερμηνείας της θρησκείας, που έδινε ο ίδιος, θα έπρεπε να πολεμώνται με «ιερό πόλεμο» (*jihad*), καταδεικνύει την ακαμψία του δόγματος και την αδιάλλακτη ερμηνεία του Ισλάμ.

Οι ριζοσπαστικές του ιδέες για συντηρητικές θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις οδήγησαν τον αλ-Ουάχαμπ στην εξορία. Εγκαταστάθηκε στην περιοχή του Αντ-Ντιριγιάχ, τοπικός ηγεμόνας⁵ της οποίας ήταν ο Μοχάμεντ Ιμπν Σαούντ, στον οποίο οι ιδέες του βρήκαν γόνιμο έδαφος. Για να επιτύχει τον στόχο του, ο αλ-Ουάχαμπ συνήψε, το 1744, συμφωνία με τον Μοχάμεντ Ιμπν Σαούντ, ο οποίος του υποσχέθηκε πολιτική υπακοή και διάδοση του δόγματος. Σε αυτή την αμοιβαίως επωφελή σχέση, ο αλ-Ουάχαμπ χρησιμοποίησε την προστασία του Σαούντ και ο Σαούντ τις διδαχές του θεολόγου περί απόλυτης εξουσίας του ηγεμόνα, πράγμα που προσέδιδε θρησκευτική νομιμοποίηση στο επιχείρημά του ότι πολλοί από τους πληθυσμούς που κατέκτησε, δεν ήταν πραγματικοί μουσουλμάνοι.

Η λεγόμενη συμμαχία του Ξίφους και του Κορανίου, δηλαδή των Σαούντ και του αλ-Ουάχαμπ, αποτέλεσε τον συνεκτικό ιστό μεταξύ πολιτικής και θρησκείας, που ένωσε τις μαχόμενες μεταξύ τους φυλές της κεντρικής Αραβίας και δημιούργησε, έναν χρόνο αργότερα, το πρώτο κράτος των Σάουντι στην Νατζντ. Μέχρι την ανακήρυξή του στην σημερινή μορφή, το 1932, το σαουδαραβικό κράτος καταστράφηκε δύο φορές, πρώτα από τον Μοχάμεντ Αλί Πασά της Αιγύπτου το 1818⁶ και στη συνέχεια από τις ενδο-φυλετικές διαμάχες για την διαδοχή στον θρόνο, το 1891⁷. Οι αρχές του 20^{ου} αιώνα βρήκαν τον σέιχη Αμπντουλαζίζ μπιν Αμπντούλ Ραχμάν αλ-Σαούντ, γνωστό και ως Ιμπν Σαούντ, να προσπαθεί να επαναπροσηλυτίσει τις φυλές της κεντρικής Αραβίας, που έδειχναν φυγόκεντρες τάσεις, μέσω της δημιουργίας του θεσμού των «Αδελφών» (*Ikhwan*), έτσι ώστε να πείσει τους νομαδικούς πληθυσμούς να υιοθετήσουν τις ουαχαμπιτικές αρχές και να εγκατασταθούν μόνιμα στην επικράτεια, καλλιεργώντας τη γη και αποτελώντας ένα είδος σώματος στρατού στο πλευρό του⁸. Ο Ιμπν Σαούντ επιδίωξε ουσιαστικά,

---

⁵ Αναφερόμαστε σε τοπικό ηγεμόνα και όχι σε άλλο αξίωμα, καθώς εκείνη την εποχή δεν υπήρχε φυλετική οργάνωση ή κάποια κεντρική εξουσία στην περιοχή της κεντρικής Αραβίας, με αποτέλεσμα σχεδόν κάθε περιοχή να διοικείται αυτόνομα από τοπικούς αρχηγούς. Βλ. Al-Fahad H. Abdulaziz, From Exclusivism to Accommodation: Doctrinal and Legal Evolution of Wahhabism, *New York University Law Review*, Vol. 79, No 2, 2004, σ. 488

⁶ Για να διατηρήσουν την ενότητα του σαουδαραβικού κράτους στις μάχες κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι ανώτατοι κληρικοί, οι λεγόμενοι ουλεμάδες, ανέπτυξαν ιδιαίτερα συντηρητικές θέσεις.

⁷ Yemelianova Galina, Explainer: *What is Wahhabism in Saudi Arabia?* The Conversation, 30/1/2015 [online] Διαθέσιμο στο: <https://theconversation.com/explainer-what-is-wahhabism-in-saudi-arabia-36693> [Πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2021]

⁸ Η πλειοψηφία των μελών των *Ikhwan* επαναστάτησε κατά του Ιμπν Σαούντ, κατηγορώντας τον, μαζί και το ουαχαμπιτικό δόγμα ως απίστευτο. Με την συνδρομή της Μεγάλης Βρετανίας, ο Ιμπν Σαούντ νικά τις

να εκμεταλλευτεί τις επεκτατικές τάσεις των φυλών για να κερδίσει εδάφη, ενώ την ίδια στιγμή επιδίωκε το να τις υποτάξει σε μία κεντρική διοίκηση⁹, χτίζοντας, με αυτόν τον τρόπο το σαουδαραβικό κράτος, γεγονός το οποίο κατάφερε το 1932¹⁰. Σε ένα βασίλειο του οποίου το πολίτευμα και οι πολιτικοί θεσμοί στηρίζονταν στην κρατική εκδοχή του πολιτικού Ισλάμ, οι ουαχαμπίτες διδάσκαλοι έγιναν κρατικοί αξιωματούχοι¹¹, ασκώντας μεγάλη επιρροή στην εσωτερική και εξωτερική πολιτική του βασιλείου.

Στα πρώτα χρόνια μετά την δημιουργία του σαουδαραβικού κράτους, προτεραιότητα αποτέλεσε η εσωτερική νομιμοποίηση της βασιλείας των Σαούντ και η ενοποίηση των φυλών της κεντρικής Αραβίας, που συνέχιζαν να μάχονται μεταξύ τους και αρνούσαν να δεχθούν την κυριαρχία των Σαούντ. Για την καλλιέργεια του αισθήματος του σαουδαραβικού εθνικισμού υπό την εξουσία του Σαούντ, μέχρι και τις αρχές της δεκαετίας του '40, το ουαχαμπιτικό δόγμα χρησιμοποιήθηκε για την επίτευξη εσωτερικών πολιτικών στόχων ως ενωτικός δεσμός, με τους κληρικούς να αναπαράγουν συνεχώς μία ρητορική υπακοής στον ηγεμόνα¹², χωρίς να υπάρχει δογματικός, πολιτικός ή ιδεολογικός αντίλογος. Αυτό άλλαξε ριζικά την δεκαετία του '50, με την εμφάνιση της ιδέας του παναραβισμού, όπως αυτή εκφράστηκε από τον Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ. Η ιδέα της ενοποίησης του αραβικού κόσμου και της ενιαίας εθνικής οντότητας έβρισκε αντίθετη την Σαουδική Αραβία, που τότε βρισκόταν υπό την ηγεσία του Σαούντ μπιν Αμπντουλαζίζ, γιου του Ιμπν Σαούντ, το ίδιο και τις περισσότερες μοναρχίες του Κόλπου, που ήταν απολύτως αντίθετες στις κοσμικές βάσεις και τους στόχους του νασερισμού. Καταλυτικό ρόλο στον κατευνασμό και την αποτροπή διάδοσης της επιρροής του Νάσερ στο σαουδαραβικό βασίλειο,

---

επαναστατικές δυνάμεις το 1929. Όσοι παρέμειναν πιστοί στον σαουδάραβα ηγέτη, απορροφήθηκαν και εξελίχθηκαν στην σημερινή Εθνική Φρουρά του σαουδαραβικού βασιλείου.

⁹ Kostiner Joseph, State, Islam and Opposition in Saudi Arabia: The Post-Desert-Storm Phase, *Middle East Review of International Affairs*, Vol.2, 1997

¹⁰ Στην ουσία πρόκειται για ένωση των βασιλείων της Χετζάζης και της Νατζντ που από το 1927 διοικούνταν ως δύο ανεξάρτητες μονάδες. Από το 1913 μέχρι το 1926, ο Ιμπν Σαούντ αποκτά τον έλεγχο στις περιοχές της Νατζντ και το 1926, κηρύσσεται βασιλιάς της Χετζάζης. Hitman Gadi, Saudi Arabia's Wahhabism and Nationalism: The Evolution of Wataniyya into Qawmiyya, *Digest of Middle East Studies*, Vol. 0, No 0, 2018, σ.5

¹¹ Farouk Yasmine, Brown J. Nathan, Saudi Arabia's Religious Reforms Are Touching Nothing but Changing Everything στο Wehrey Frederic, *Islamic Institutions in Arab States: Mapping the Dynamics of Control, Co-option, and Contention*, *Carnegie Endowment for International Peace*, Washington, 2021, σ.11

¹² Alhussein Eman, Saudi First: How hyper-nationalism is transforming Saudi Arabia, *European Council on Foreign Relations*, 2019 [online] Διαθέσιμο στο: https://ecfr.eu/wp-content/uploads/saudi_first_how_hyper_nationalism_is_transforming_saudi_arabia.pdf [Πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2021], σ.2

διαδραμάτισε η Μουσουλμανική Αδελφότητα, που λειτούργησε ως ανάχωμα στις κομμουνιστικές ιδεολογίες¹³, έχοντας αφοσιωθεί στην διάδοση των αρχών και της ηθικής του Ισλάμ.

1.2 Ουαχαμισμός και σαλαφισμός

Παρότι ο ουαχαμισμός και το κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων θα αποτελέσουν τους βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους θα αναλυθεί η μεταβολή της πολιτικής του σαουδαραβικού βασιλείου, η γράφουσα θεώρησε σημαντικό να αναφερθεί και η έννοια του σαλαφισμού, καθώς και η σύνδεσή του με τον ουαχαμισμό, δεδομένου ότι υπάρχει συχνή σύγχυση μεταξύ των δύο όρων.

Ο σαλαφισμός αποτελεί μία έκφραση του ισλαμικού ζηλωτισμού, βάσει της θεωρίας του μεταρρυθμιστικού κινήματος του Γιούσεφ Μ. Σουέρι, που υποστήριζε την ανάγκη θρησκευτικών μεταρρυθμίσεων. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές θα οδηγήσουν την κοινωνία στην επιστροφή στο παράδειγμα¹⁴ του Μωάμεθ και στην ερμηνεία του Ισλάμ όπως αυτό αποτυπώθηκε στις χαντίθ από τις πρώτες γενιές μουσουλμάνων (*salaf, ευγενείς πρόγονοι*), που έμαθαν για το Ισλάμ είτε απευθείας από τον Προφήτη είτε από αυτούς που τον ήξεραν¹⁵. Επί της ουσίας, αμφότερες οι ιδεολογίες αποτελούν κυριολεκτικές και αυστηρές (πουριτανικές) προσεγγίσεις της ισλαμικής θεολογίας και του ισλαμικού νόμου¹⁶, αλλά ο σαλαφισμός προϋπήρχε του ουαχαμισμού, που εμφανίστηκε σαν δόγμα μόλις τον 18^ο αιώνα. Δεδομένου αυτού, όλοι οι ουαχαμίτες είναι εξ ορισμού σαλαφιστές, αφού οι ουαχαμίτες ακολουθούν την μεθοδολογία του σαλαφισμού στην θεολογία και τον νόμο, χωρίς ωστόσο να ισχύει το αντίθετο¹⁷. Εννοιολογικά, ο όρος «σαλαφιστής» σημαίνει το άτομο που ακολουθεί τις διδασκαλίες των ευσεβών προγόνων, γι' αυτό και αποτελεί φονταμενταλιστικό¹⁸ κίνημα, ενώ ο όρος

---

¹³ The Economist, *Saudi Arabia turns against political Islam*, 23/6/2018

¹⁴ Στο Ιερό Βιβλίο του Κορανίου, στη σούρα 33:21, αναφέρεται «Είναι για σας -πραγματικά- ένα όμορφο υπόδειγμα (διαγωγής) ο Απόστολος του ΑΛΛΑΧ, για εκείνον -ειδικά- που ελπίζει τη θεία αμοιβή και φοβάται τη τιμωρία στην Έσχατη Ημέρα, και μνημονεύει πολύ συχνά τον ΑΛΛΑΧ.» Βλ. *ΤΟ ΙΕΡΟ ΚΟΡΑΝΙΟ και μετάφραση των Εννοιών Του στην Ελληνική Γλώσσα*, Συγκρότημα του Βασιλιά Φαχρτ, Μεδίνα, σ.632

¹⁵ Wiktorowicz Quintan, *The Salafi Movement in Jordan*, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 31, Issue 2, Cambridge University Press, 2000, σ.219

¹⁶ Bin Ali Mohamed, Bin Sudiman Muhammad Saiful Alam, *Salafis and Wahhabis: Two Sides of the Same Coin?* *S. Rajaratnam School of International Studies (RSiS)*, No 254, 2016

¹⁷ Οπ.π.

¹⁸ Από το λατινικό *fundamentum*, που σημαίνει θεμέλιο, στην συγκεκριμένη περίπτωση θεμέλιο της πίστης.

«ουαχαμίτης», περιγράφει άτομο που ακολουθεί τα κηρύγματα του αλ-Ουάχαμπ. Ο δεύτερος όρος σήμερα έχει αρνητική χροιά, θεωρούμενος υποτιμητικός, γι' αυτό και οι σαουδάραβες πολίτες και υποστηρικτές του δόγματος προτιμούν τον χαρακτηρισμό τους είτε ως σαλαφιστές ή ως μονοθεϊστές (*muwahhidun*)¹⁹.

Σε αντίθεση με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, που, από την δημιουργία τους αποτέλεσαν ένα οργανωμένο κίνημα, ο σαλαφισμός αποτελεί περισσότερο μία στάση ζωής, που απορρίπτει οποιαδήποτε σύνδεση με την δυτική σκέψη σε όλους τους τομείς της ζωής, και που εστιάζει αποκλειστικά στο παράδειγμα του Μωάμεθ²⁰. Σύμφωνα με την διατύπωση του Σεΐχη Μοχάμεντ Ιμπν Αμπντούλ Καρίμ Αλίσα, επικεφαλής της Παγκόσμιας Μουσουλμανικής Λίγκας (MWL)²¹, ο πραγματικός σαλαφισμός είναι μη πολιτικός και υποδεικνύει την απόλυτη υπακοή στον ηγεμόνα, γι' αυτό και οι οποιεσδήποτε επαναστατικές και ανατρεπτικές τάσεις παρατηρούνται στο δόγμα, οφείλονται στις ιδέες των Αδελφών Μουσουλμάνων που το έχουν «μολύνει» και που επιτρέπουν την εξέγερση ενάντια στους «ασεβείς» ηγεμόνες²². Η τωρινή σύνδεση της ουαχαμιτικής Σαουδικής Αραβίας και των Αδελφών Μουσουλμάνων θα παρουσιαστεί στο υπο-κεφάλαιο 4.3.

---

¹⁹ Blanchard M. Christopher, *The Islamic Traditions of Wahhabism and Salafiyya*, CRS Report for Congress, Library of Congress. Congressional Research Service, Washington, 2008 [online] Διαθέσιμο στο: <https://sgp.fas.org/crs/misc/RS21695.pdf> [Πρόσβαση 11 Δεκεμβρίου 2021]

²⁰ Durie Mark, *Salafis and the Muslim Brotherhood: What is the difference*, Middle East Forum, 6/6/2013 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.meforum.org/3541/salafis-muslim-brotherhood> [Πρόσβαση 11 Δεκεμβρίου 2021]

²¹ Η μη-κυβερνητική οργάνωση της MWL χρηματοδοτείται από την ίδρυσή της το 1962 μέχρι και σήμερα από την Σαουδική Αραβία, που χρησιμοποίησε την Λίγκα και άλλες φιλανθρωπικές οργανώσεις για την διάχυση του πολιτικού Ισλάμ. Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life, *Muslim Networks and Movements in Western Europe*, *Pew Research Center*, 2010, σ.28 Για τις πρακτικές του Ριάντ αναφορικά με την εξαγωγή του ουαχαμιτικού δόγματος βλ. υπο-κεφάλαιο 1.4.

²² Οπ.π., *The Economist*, *Saudi Arabia turns against political Islam*

1.3 Η σαουδαραβική πολιτική, το κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων και ο ενδο-αραβικός Ψυχρός Πόλεμος

Η γένεση του κινήματος των Αδελφών Μουσουλμάνων αποδίδεται στον στοχαστή της χανμπαλικής σχολής, Χάσαν αλ-Μπάνα, ο οποίος, βλέποντας την ηθική φθορά, την δυτικοποίηση και την αποστασιοποίηση των ισλαμικών κοινωνιών από τις μουσουλμανικές αρχές, δημιούργησε το 1928 στην Αίγυπτο μία οργάνωση για θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις στην βάση των αρχών αυτών²³. Με την Αίγυπτο να τελεί υπό βρετανικό έλεγχο, το κίνημα αποτέλεσε και μια προσπάθεια αυτοπροσδιορισμού της εθνικής ταυτότητας του αραβικού πληθυσμού, που μέχρι τότε οριζόταν στην βάση της βρετανικής κυριαρχίας και του πολιτισμικού κράματος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Αν και είχε έναν καθαρό θρησκευτικό προσανατολισμό, που βασιζόταν στην συσπείρωση της κοινότητας πιστών, δηλαδή της ούμα (*ummah*) και στην καθοδήγηση αυτής υπό το φως του Ισλάμ, εντούτοις εκφράστηκε και μέσα από πολιτικές στοχεύσεις, όπως την ανεξαρτησία από την αποικιοκρατία, την χρήση του Ισλάμ ως σύστημα διακυβέρνησης με βάση την Σαρία, την μεταρρύθμιση των ηθών, την εναντίωση στην δυτικοποίηση της κοινωνίας, χωρίς όμως να απορρίπτει τα επιστημονικά επιτεύγματα της Δύσης, και στην φιλοσιωνιστική στάση της αιγυπτιακής κυβέρνησης. Στην περίπτωση που ένας μουσουλμάνος μεταρρυθμιστής δεν επιδίωκε την κατάκτηση της εξουσίας για να εφαρμόσει τους νόμους του Ισλάμ, θα διέπραττε «ισλαμικό έγκλημα» και ο μόνος τρόπος να το αποφύγει θα ήταν το κάλεσμα σε τζιχάντ²⁴.

Για να κατοχυρώσει την παρουσία της στην αιγυπτιακή κοινωνία και να διαδώσει τις ισλαμικές αρχές, η Μουσουλμανική Αδελφότητα λειτούργησε ως ένα άτυπο κράτος πρόνοιας, πραγματοποιώντας φιλανθρωπίες και ιδρύοντας σχολεία και τζαμιά, νοσοκομεία και μικρές βιομηχανικές και εμπορικές επιχειρήσεις²⁵. Η πολιτικοποίηση του κινήματος, ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας του '30 με αρχές '40, όταν έγινε εμφανές το δίλημμα του αλ-Μπάνα, μεταξύ της διάδρασης με το αιγυπτιακό κατεστημένο, και άρα μιας ιδεολογικής υποχώρησης και του κατευνασμού των οπαδών του, που επιδίωκαν μία πιο επιθετική προσέγγιση. Προς ικανοποίηση των τελευταίων, ο αλ-Μπάνα επέτρεψε την ίδρυση μιας παραστρατιωτικής οργάνωσης, η οποία γνώρισε τεράστια απήχηση και οδήγησε στην διαμόρφωση μίας άλλης οντότητας, γνωστής και ως «*secret apparatus*», που ενεπλάκη σε πράξεις πολιτικής βίας, καθώς επιδίωκε την προάσπιση

---

²³ Al-Monein Said Aly Abd, Wenner W. Manfred, Modern Islamic Reform Movements: The Muslim Brotherhood in Contemporary Egypt, *Middle East Journal*, Vol.36, No 3, 1982, σ.337-338

²⁴ Οπ.π., σ.340

²⁵ Οπ.π.

της τζιχαντιστικής αποστολής της οργάνωσης²⁶. Το 1941, οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι ανακοίνωσαν την συμμετοχή τους στις βουλευτικές εκλογές του επόμενου χρόνου, ωστόσο οι δολοφονικές και βομβιστικές ενέργειες του *secret apparatus* οδήγησαν την αιγυπτιακή κυβέρνηση υπό την ηγεσία του Μαχμούντ Φαχμί Νουκράσι Πασά να διαλύσει την οργάνωση το 1948. Το ίδιο χρόνο, η δολοφονία του Νουκράσι έβαλε την οργάνωση ξανά στο στόχαστρο, με τον αλ-Μπάνα να δολοφονείται έναν χρόνο αργότερα²⁷.

Οι ψυχροπολεμικές συνθήκες και η μεταφορά αυτών στον αραβικό κόσμο, σήμαναν αυτό που ονομάστηκε από πολλούς αναλυτές ως ενδο-αραβικός Ψυχρός Πόλεμος, μεταξύ των συντηρητικών και προοδευτικών κρατών, οι ηγεσίες των οποίων μάχονταν μεταξύ τους ώστε να παραμείνουν στην εξουσία. Στα πρώτα εντάσσονταν η Σαουδική Αραβία, η Βόρειος Υεμένη, η Ιορδανία, το Ομάν, το Κατάρ, το Μπαχρέιν και τα ΗΑΕ, ενώ στα δεύτερα, η Αίγυπτος, η Νότιος Υεμένη, η Συρία, η Αλγερία και το Ιράκ. Στην Αίγυπτο, η επανάσταση του 1952 από το Κίνημα των Ελεύθερων Αξιωματικών οδήγησε στην κατάργηση της μοναρχίας με την ανατροπή του Βασιλιά Φαρούκ και ανακήρυξη της Αραβικής Δημοκρατίας της Αιγύπτου, υπό την ηγεσία των πρωτεργατών του κινήματος, Μοχάμεντ Ναγκίμπ στην θέση του προέδρου και Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ στη θέση του πρωθυπουργού.

Η εναντίωση στον αραβικό εθνικισμό της νέας αιγυπτιακής ηγεσίας συσπείρωσε το Ριάντ και τους Αδελφούς Μουσουλμάνους²⁸. Οι τελευταίοι, κατεστάλησαν από τους επικεφαλής του κινήματος των Ελεύθερων Αξιωματικών, που διαφωνούσαν με την ιδέα εφαρμογής του ισλαμικού νόμου, θεωρώντας τον απειλή για την ασφάλεια του κράτους και επιδιώκοντας ένα πιο κοσμικό, μοντέλο αραβικού σοσιαλισμού²⁹. Ως αποτέλεσμα των εναντίων της διώξεων, η Μουσουλμανική Αδελφότητα έχασε την νομική της υπόσταση το 1953, όταν ο πρόεδρος

---

²⁶ Trager Eric, *The Muslim Brotherhood: From opposition to Power*, The Washington Institute for Near East Policy, 15/5/2013 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/muslim-brotherhood-opposition-power> [Πρόσβαση 15 Δεκεμβρίου 2021]

²⁷ Andrew Lipp, *The Muslim Brotherhood: Exploring divergent views in Saudi Arabia and Qatar*, Iowa State University, 2019, σ.8

²⁸ Ήδη από την δεκαετία του '50, οι ιδέες της οργάνωσης είχαν ριζοσπαστικοποιηθεί, μία στάση που διήρκεσε μέχρι και τα τέλη του '60, με τον τερματισμό της αποικιοκρατίας και την δημιουργία ανεξάρτητων κρατών, όποτε και οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι αποκήρυξαν την βία. Οι ρίζες του ριζοσπαστικού, τζιχαντιστικού Ισλάμ εντοπίζονται στο έργο του Σαγίντ Κουμπ, ηγέτη του κινήματος των Αδελφών Μουσουλμάνων μέχρι και την εκτέλεσή του το 1966 από τις Αιγυπτιακές αρχές, που τον κατηγορήσαν πως υποκινούσε την βία και καλούσε τον λαό να αφηφήσει το καθεστώς. Zain Mohamed, *How Qatar backed Muslim Brotherhood in Kuwait?* Egypt Today, 23/7/2017

²⁹ Al-Jazeera, *Saudi and the Brotherhood: From friends to foes*, 23/6/2017

Μοχάμεντ Ναγκίμπ διέλυσε όλα τα κόμματα και τις οργανώσεις της. Η άνοδος στην εξουσία του Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ, που ακολούθησε την παραίτηση του Ναγκίμπ, είχε ως επακόλουθο την τήρηση μίας ακόμα πιο απόλυτης στάσης, κατηγορώντας ένα από τα μέλη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας το 1954 για απόπειρα δολοφονίας εναντίον του και απαγορεύοντας την ύπαρξη και λειτουργία της Αδελφότητας³⁰.

Η κίνηση αυτή σήμανε την απαρχή διωγμών και βασανιστηρίων για τα μέλη της οργάνωσης και την φυγή πολλών εξ αυτών στις χώρες του Κόλπου³¹, συμπεριλαμβανομένης της Σαουδικής Αραβίας. Η τελευταία, στέγαζε χιλιάδες μέλη του κινήματος, με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους σταδιακά να ενσωματώνονται πλήρως όχι μόνο στην σαουδαραβική κοινωνία, αλλά και στους πολιτικούς θεσμούς της, καταλαμβάνοντας κομβικό ρόλο σε υπουργεία³². Με αυτόν τον τρόπο, το βασίλειο των Σαούντ πολιτικοποίησε το Ισλάμ, που μέσω της επεκτεινόμενης επιρροής των Αδελφών Μουσουλμάνων, οδήγησε στην εμφάνιση ενός σαουδαραβικού, ισλαμικού κόμματος, γνωστού και ως *Sahwa*³³, το οποίο διατήρησε στενές σχέσεις με το κράτος για πάνω από τρεις δεκαετίες, μέχρι τον πρώτο Πόλεμο του Κόλπου³⁴. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως στο *Sahwa*, το κοινωνικό κίνημα της «ισλαμικής αφύπνισης» όπως ονομάστηκε, εντάσσονταν ανεπίσημα σαουδαραβικά παρακλάδια της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, με το βασίλειο να στεγάζει στο έδαφός του τέσσερις

---

³⁰ Ο Ανουάρ ας Σαντάτ, που διαδέχθηκε τον Νάσερ μετά τον θάνατό του, αποφυλάκισε τα μέλη της οργάνωσης, στήριξε την Αδελφότητα και στηρίχθηκε οικονομικά από την Σαουδική Αραβία. Κεφαλά Βιβή, *Διεθνής Πολιτική στη Μέση Ανατολή και Ανεπίλυτες Συγκρούσεις: Παλαιστίνη, Λίβανος, Συρία, Ιράκ*. Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 2021, σ.76

³¹ Μεγάλος αριθμός των μελών της Αδελφότητας κατέφυγε στο Κουβέιτ, λόγω των οικονομικής ευρωστίας που προσέφερε η ανακάλυψη του πετρελαίου στη χώρα. Δεδομένου ότι πολλοί εξ αυτών ήταν δάσκαλοι, βοήθησαν το Κουβέιτ να ξαναγράψει το πρόγραμμα σχολικών μαθημάτων, συμπεριλαμβάνοντας κείμενα του ριζοσπαστικού Σαγίντ Κουμπ και του αλ-Μπάνα. Οπ.π., Zain Mohamed, *How Qatar backed Muslim Brotherhood in Kuwait?*

³² Lacroix Stéphane, *Saudi Arabia's Muslim Brotherhood predicament*, The Washington Post, 20/3/2014

³³ Το κίνημα *Sahwa* συνετέθη από ένα κράμα σαουδαράβων ουαχαμιτιτών και μελών της Μουσουλμανικής Αδελφότητας κυρίως της Αιγύπτου, αλλά και της Συρίας και του Ιράκ, που εγκατέλειψαν τα κράτη τους λόγω καταστολής από την ηγεσία και διέφυγαν στην Σαουδική Αραβία. Lacroix Stéphane, *Awakening Islam: The Politics of Religious Dissent in Contemporary Saudi Arabia*, Harvard University Press, Massachusetts, 2011, σ.40

³⁴ Lacroix Stéphane, *Saudi Arabia's Muslim Brotherhood predicament*, *Project on Middle East Political Science (POMEPS)*, 9/3/2014 [online] Διαθέσιμο στο: <https://pomeps.org/saudi-arabias-muslim-brotherhood-predicament> [Πρόσβαση 15 Δεκεμβρίου 2021]

οργανώσεις, μία στην δυτική επαρχία και τρεις στην κεντρική περιοχή³⁵. Αυτές ιδρύθηκαν από σαουδάραβες πολίτες και δήλωναν πως είχαν σύνδεση με την Μουσουλμανική Αδελφότητα.

Οι δεσμοί, βέβαια, με την Μουσουλμανική Αδελφότητα της Αιγύπτου ήταν χαλαροί και ανεπίσημοι, με τους σαουδάραβες Αδελφούς να μην έχουν δηλώσει υποταγή στον ανώτατο ηγέτη της οργάνωσης στην Αίγυπτο, καθώς δεσμεύονταν από τον όρκο τους στον βασιλιά Σαούντ. Λειτουργούσαν μυστικά, καθώς το σαουδαραβικό βασίλειο εξ αρχής δεν επέτρεψε την δημιουργία επίσημης πτέρυγας του κινήματος στην χώρα, και παρά τις προσπάθειες, ποτέ δεν κατάφεραν να συγχωνευθούν επίσημα. Η ιδεολογία τους, ωστόσο, ήταν ένα κράμα των ιδεών των Αδελφών Μουσουλμάνων, όπως διατυπώθηκαν από τον αλ-Μπάνα και τον Κουτμπ, με πολλά στοιχεία, όμως, από τους σαλαφιστές, ειδικά σε θέματα ισλαμικής νομολογίας (*fiqh*).

Το Ριάντ εκμεταλλεύτηκε την ύπαρξη και λειτουργία των Αδελφών Μουσουλμάνων και των θυγατρικών τους οργάνωσεων για να συγκεντρώσει την στήριξη του σουνιτικού στοιχείου στην περιφέρειά του, αλλά και να πετύχει την διάχυση του πολιτικού Ισλάμ, με σκοπό αυτό να λειτουργήσει ως ανάχωμα στον αραβικό εθνικισμό του Νάσερ και στις κομμουνιστικές ιδεολογίες, που κέρδιζαν διαρκώς έδαφος εκείνη την περίοδο³⁶. Όταν αυτές απέτυχαν, η Σαουδική Αραβία χρησιμοποίησε την αποτυχία τους ως κυβερνώσες ιδεολογίες, ώστε πρώτον, να νομιμοποιήσει την ηγεσία της στον μουσουλμανικό κόσμο και δεύτερον, για να τονίσει την αποτελεσματικότητα των Σαούντ στην επίτευξη των πολιτικών τους στόχων. Για δύο, σχεδόν, δεκαετίες, υπό την βασιλεία του Φαϊζάλ μπιν Αμπντουλαζίζ, οι θέσεις του Ριάντ και των Αδελφών Μουσουλμάνων συμβάδιζαν, δεδομένου ότι αμφότεροι εστίαζαν στην «κοινή αραβική υπόθεση», το Παλαιστινιακό³⁷. Η σύμπλευση μεταξύ των δύο δρώντων κορυφώθηκε με την

---

³⁵ Σε μία από αυτές, την Αδελφότητα της Χετζάζης εντάχθηκε, στα τέλη της δεκαετίας του '70 ο Οσάμα μπιν Λάντεν. Στον πόλεμο του Αφγανιστάν ο μπιν Λάντεν, παρά τις εντολές της ηγεσίας της τοπικής οργάνωσης, επέλεξε να πολεμήσει στο πλευρό των Αφγανών ισλαμιστών, ενέργεια που οδήγησε στην αποβολή του από την οργάνωση. Lacroix Stephane, Osama bin Laden and the Saudi Muslim Brotherhood, *Foreign Policy*, 3/10/2012 [online] Διαθέσιμο στο: <https://foreignpolicy.com/2012/10/03/osama-bin-laden-and-the-saudi-muslim-brotherhood/> [Πρόσβαση 18 Δεκεμβρίου 2021]

³⁶ Matthiesen Toby, The domestic sources of Saudi foreign policy: Islamists and the state in the wake of the Arab Uprisings, *Brookings Institution*, 2015, σ.4

³⁷ Η δεκαετία του '80 και η δημιουργία του Ισλαμικού Κινήματος Τζιχάντ στην Παλαιστίνη (PIJ) σήμανε την αλλαγή της πολιτικής των Αδελφών Μουσουλμάνων, που είδαν πολλά από τα μέλη τους να εγκαταλείπουν την οργάνωση και να ενστερνίζονται την ιδέα του ενόπλου αγώνα κατά του Ισραήλ που διακήρυττε το PIJ. Rieger René, *Saudi Arabian Foreign Relations: Diplomacy and Mediation in Conflict Resolution*, Routledge, 2016

σουνιτική οργάνωση να διαδραματίζει κομβικό ρόλο στο εκπαιδευτικό σύστημα του βασιλείου³⁸. Η πολιτική της ενσωμάτωσης της οργάνωσης και της χρησιμοποίησης αυτής ως μηχανισμό ανάσχεσης σε επαναστατικές ιδεολογίες, ωστόσο, δεν ήταν αρκετή για να επιβληθεί η Σαουδική Αραβία στον σουνιτικό κόσμο, την ηγεσία του οποίου διεκδικεί ακόμα.

Προς επίτευξη του στόχου αυτού, το 1969, ο βασιλιάς Φαΐζάλ ίδρυσε τον Οργανισμό Ισλαμικής Διάσκεψης³⁹, την Παγκόσμια Μουσουλμανική Λίγκα, την Παγκόσμια Συνέλευση Μουσουλμάνων Νέων και άλλες φιλανθρωπικές οργανώσεις και οργανώσεις υποστήριξης των νέων. Μέσω αυτών, η Σαουδική Αραβία επιδίωξε να προβάλει μία εικόνα πολιτικής ενότητας μεταξύ των μουσουλμανικών κρατών, να αντισταθμίσει την επιρροή του παναραβισμού και να συγκεντρώσει τα μουσουλμανικά κράτη της περιφέρειας, το Ιράν, το Πακιστάν και την Τουρκία σε έναν άξονα συνεργασίας.

Μπορεί η εξαγωγή του ουαχαμιτικού δόγματος είτε μέσω των δράσεων των Αδελφών Μουσουλμάνων ή και με την δράση των μουσουλμανικών φιλανθρωπικών οργανώσεων να ενίσχυαν το σουνιτικό στοιχείο στην περιοχή, μετριάζοντας παράλληλα τις κριτικές προς το σαουδαραβικό βασίλειο, δεν αρκούσαν όμως για να εξασφαλίσουν την ασφάλεια του. Προς επίτευξη του τελευταίου στόχου, η Σαουδική Αραβία χρησιμοποίησε την δύναμη του πετρελαϊκού πακτωλού στο έδαφός της με αντάλλαγμα την εγγύηση της ασφάλειάς της από τις ΗΠΑ.

1.4 Το πετρέλαιο ως εργαλείο άσκησης της περιφερειακής πολιτικής της Σαουδικής Αραβίας

Τα πρώτα χρόνια ύπαρξης του σαουδαραβικού βασιλείου, εργαλείο για την νομιμοποίηση της εξουσίας του δεν αποτέλεσε αποκλειστικά και μόνο το επιχείρημα πως στο έδαφός του βρίσκονται οι ιερές πόλεις του Ισλάμ, δηλαδή η Μέκκα και η Μεδίνα, που το καθιστούν θεματοφύλακα της ισλαμικής πίστης⁴⁰, αλλά και η πετρελαϊκή του δύναμη.

---

³⁸ Qandil Mohamed Mokhtar, *The Muslim Brotherhood and Saudi Arabia: From Then to Now*, Fikra Forum, The Washington Institute for Near East Policy, 18/5/2018 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/muslim-brotherhood-and-saudi-arabia-then-now> [Πρόσβαση 13 Δεκεμβρίου 2021]

³⁹ Σήμερα έχει μετονομαστεί σε «Οργανισμός Ισλαμικής Συνεργασίας»

⁴⁰ Ομιλία του Πρίγκιπα Τουρκί Αλ Φαΐζάλ στο 22^ο ετήσιο συνέδριο φορέων χάραξης πολιτικής, διοργανωμένο από το Εθνικό Συμβούλιο Αμερικανό-Αραβικών Σχέσεων. Βλ. Prince Turki Al-Faisal, *Saudi*

Τα πρώτα κοιτάσματα πετρελαίου στην Σαουδική Αραβία ανακαλύφθηκαν το 1938, επί βασιλείας Ιμπν Σαούντ, που προσκάλεσε αμερικανικές πετρελαϊκές εταιρείες για να αναπτύξουν τα κοιτάσματα, οδηγώντας, τρία χρόνια αργότερα, στην ίδρυση της Αραβο-Αμερικανικής Εταιρείας Πετρελαίου (ARAMCO). Το γεγονός πως η Σαουδική Αραβία προσέφερε στις ΗΠΑ την αποκλειστική εκμετάλλευση των πετρελαϊκών κοιτασμάτων από την ARAMCO, ενίσχυσε τις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών, που κατέληξαν σε μυστική συμφωνία παροχής πετρελαίου με αντάλλαγμα την παροχή ασφάλειας στο σαουδαραβικό βασίλειο⁴¹.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '70, μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '80, η Σαουδική Αραβία χρησιμοποιούσε τα έσοδα από τις εξαγωγές πετρελαίου για να προπαγανδίσει υπέρ του ισλαμισμού. Ο άφθονος πλούτος της χώρας και ο μικρός πληθυσμός της, την οδήγησε στο να καταστεί το ταμείο του αραβικού κόσμου, χρηματοδοτώντας κράτη, παρατάξεις και καθεστώτα, καθώς με τα έσοδα από τον ενεργειακό πακτωλό, το Ριάντ κατάφερε, για δεκαετίες να μετριάξει την εσωτερική και εξωτερική κριτική σχετικά με το αυστηρό θρησκευτικό δόγμα του και την αδύναμη στάση του απέναντι στο Παλαιστινιακό, αλλά και να εξουδετερώνει οικονομικά τους αντιπάλους του.

Η δύναμη των λεγόμενων πετροδολαρίων διεφάνη την δεκαετία του '70, με την Σαουδική Αραβία και άλλες πετρελαιοπαραγωγικές χώρες να προτίθενται να χρησιμοποιήσουν το πετρέλαιο ως πολιτικό και διπλωματικό όπλο, προκειμένου να εξασφαλίσουν την προστασία των ΗΠΑ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της δύναμης του σαουδαραβικού βασιλείου και της ανάδειξής του σε ηγεμονικό ρυθμιστή της αγοράς αποτέλεσε αρχικά, η δημιουργία του ΟΠΕΚ το 1960 και στην συνέχεια, το 1971, όταν οι χώρες του ΟΠΕΚ αποφάσισαν την επιβολή εμπάργκο ενέργειας στην Δύση, ως απάντηση στην φιλοισραηλινή της πολιτική κατά τον πόλεμο του Γιομ Κιπούρ. Το εμπάργκο έληξε έναν χρόνο αργότερα, με την τιμή του πετρελαίου να έχει τετραπλασιαστεί και με την Σαουδική Αραβία, να έχει τον έλεγχο των τιμών του πετρελαίου.

Foreign Policy Today, Middle East Policy Council, *Washington*, 22/10/2013, [online] Διαθέσιμο στο: <https://mepc.org/journal/saudi-arabias-foreign-policy> [Πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2021]

⁴¹ Η Ουάσιγκτον δημιούργησε στρατιωτικές εγκαταστάσεις στην Νταχράν το 1945, με το Ριάντ να επιμένει στον όρο του «διαδρόμου προσγείωσης» (air field), αντί για «αεροπορική βάση», θέλοντας να δώσει στην ενέργεια αυτή μία ουδέτερη χροιά.

1.5 Η αμερικανική πολιτική των δύο πυλώνων στον Κόλπο και η Σαουδική Αραβία

Οι ανατροπές που σημειώθηκαν στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής ως αποτέλεσμα των αγώνων αποαποικιοποίησης και της δημιουργίας νέων αραβικών κρατών, μετέβαλαν τις ισορροπίες στην περιοχή του Κόλπου, με χαρακτηριστική την άνοδο του μπααθικού κόμματος του Ιράκ στην εξουσία⁴². Με το κλίμα εντός των ΗΠΑ να ευνοεί αυξημένη υπερπόντια εμπλοκή, λόγω του πολέμου στο Βιετνάμ και με την προοπτική της επέκτασης της επιρροής της ΕΣΣΔ στην Μέση Ανατολή λόγω της ανόδου στην εξουσία ενός σοσιαλιστικού κόμματος στην περιοχή, να θορυβεί την Ουάσιγκτον, διατυπώθηκε η πολιτική των δύο πυλώνων. Αφορά την στρατηγική που υιοθετήθηκε από τον αμερικανό πρόεδρο Ρίτσαρντ Νίξον την δεκαετία του '70 και που προέβλεπε την ανάδειξη του Ιράν και της Σαουδικής Αραβίας σε τοπικούς υπερασπιστές των αμερικανικών συμφερόντων στον Κόλπο, συμφέροντα τα οποία, εξ άλλου συνέπιπταν με αυτά των ηγεσιών της Τεχεράνης και του Ριάντ. Ριάντ και Τεχεράνη ενθαρρύνθηκαν να αποκτήσουν στρατιωτικό εξοπλισμό δισεκατομμυρίων, προκειμένου να αποτρέψουν την επέκταση της σοβιετικής επιρροής, ωστόσο η αποστολή του τοποτηρητή της περιφερειακής ασφάλειας και η πολιτική αστυνόμευσης⁴³ που εφάρμοσε το Ιράν στον εμφύλιο του Ομάν⁴⁴, γέννησαν τον φόβο στο Ριάντ πως η Τεχεράνη επιδίωκε να αναβιώσει την περιφερειακή της ηγεμονία στην περιοχή.

Οι σχέσεις μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ιράν δεν ήταν ποτέ φιλικές. Ήταν σχέσεις μάλλον συμβιωτικές, ωστόσο ακόμα και αυτή η αναγκαστική συνύπαρξη υπό την επιρροή των ΗΠΑ εκτροχιάστηκε μετά την ιρανική επανάσταση του 1979. Η άνοδος του Αγιατολάχ Χομεινί στην εξουσία έδωσε τέλος στην στρατηγική των δύο πυλώνων, δεδομένου ότι ο θρησκευτικός ηγέτης του Ιράν αντιμετώπιζε τις ΗΠΑ, αλλά και την ΕΣΣΔ ως «μεγάλους Σατανάδες».⁴⁵ Το γεγονός, ωστόσο, πως έστω και υπό αυτές τις συνθήκες, το Ριάντ και η Τεχεράνη συνυπήρχαν και δεν ήρθαν σε στρατιωτική σύγκρουση, αποδεικνύει πως πίσω από το επιχείρημα της

---

⁴² Κεφαλά Βιβή, Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμ.), *Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2014, σ.13

⁴³ Μεταξύ του 1972 και του 1975, το Ιράν έστειλε χιλιάδες στρατεύματα στο Ομάν, για να υποστηρίξει τον Σουλτάνο Καμπούς μπιν Σαΐντ στην μάχη του κατά μαρξιστών ανταρτών. Shamshiri-Fard Marral, *Why Oman Loves Iran*, *Foreign Policy*, 16/1/2020 [online] Διαθέσιμο στο: <https://foreignpolicy.com/2020/01/16/sultan-qaboos-oman-loves-iran-shah/> [Πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2021]

⁴⁴ Το Ομάν μοιραζόταν με το Ιράν τις ανησυχίες για την κομμουνιστική διείσδυση στην περιοχή, ένα αίσθημα που γινόταν εντονότερο από την ύπαρξη της μαρξιστικής Νοτίου Υεμένης, στα σύνορά του.

⁴⁵ Dabashi Hamid, *Who is the 'Great Satan'?* Al Jazeera, 20/9/2015

Σαουδικής Αραβίας για θρησκευτική σύγκρουση με το Ιράν, κρύβεται μία πολιτική αντιπαράθεση για περιφερειακή επιρροή και πρωτίστως, για την επιβίωση του σαουδαραβικού καθεστώτος, που αντλεί την νομιμοποίησή του από το ουαχαμπιτικό δόγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η Σαουδική Αραβία αντιμέτωπη με την ανάδυση του σιιτικού πολιτικού Ισλάμ και η ισλαμική τρομοκρατία

Η ισλαμική επανάσταση στο Ιράν και η ανάδυση του σιιτικού πολιτικού Ισλάμ, η κατάληψη του «Μεγάλου Τζαμιού» της Μέκκας, η σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν, η εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, η κατάρρευση του διπολισμού και τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 ήταν γεγονότα κομβικής σημασίας, τα οποία μέσα σε τρεις δεκαετίες ανέτρεψαν τις μεταπολεμικές περιφερειακές ισορροπίες. Πρόκειται για μία συσσώρευση συμβατικών απειλών, στις οποίες προστέθηκε και η ασύμμετρη απειλή της ισλαμικής τρομοκρατίας, οι οποίες όχι μόνον λειτουργούν αποσταθεροποιητικά, αλλά και απειλούν ευθέως τόσο την νομιμοποιητική βάση του σαουδαραβικού πολιτικού συστήματος, αλλά και τον ηγετικό, θρησκευτικό ρόλο του Ριάντ. Οι απειλές αυτές παροξύνθηκαν μετά τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011, οπότε κοινωνίες με μουσουλμανικούς πληθυσμούς, σουνιτικού και σιιτικού δόγματος, εξεγέρθηκαν κατά διεφθαρμένων κυβερνήσεων⁴⁶. Μετά το 1979, για το Ριάντ, η απειλή πλέον δεν είχε μόνο σιιτικό πρόσημο.

2.1 Η Ιρανική επανάσταση, το σιιτικό πολιτικό Ισλάμ και η Σαουδική Αραβία

Στο Ιράν, η αστική εξέγερση που εξελίχθηκε σε ισλαμική επανάσταση, έφερε την ανατροπή του Σάχη Μοχάμεντ Ρεζά Παχλεβί το 1979 και την εγκαθίδρυση ενός σιιτικού θεοκρατικού καθεστώτος⁴⁷ υπό τον μουσουλμάνο κληρικό Αγιατολάχ Χομείνι. Η επανάσταση άφηνε πίσω την περσική ταυτότητα και αντ' αυτής, προωθούσε την ισλαμική οικουμενικότητα εκπεφρασμένη μέσα από ένα «αληθινό» ισλαμικό καθεστώς, που καλούσε όλους τους

---

⁴⁶ Zelikow Philip, *The Wars Within Islam Are Not Over*, *Foreign Affairs*, November 2021

⁴⁷ Οπ.π., Κεφαλά Βιβή, *Διεθνής Πολιτική στη Μέση Ανατολή και Ανεπίλυτες Συγκρούσεις*, σ.58

μουσουλμάνους να «γίνουν ένα» και να «παραμείνουν ενωμένοι»⁴⁸. Κόντρα στις ξενόφερτες ιδέες και τις διεθνείς επιρροές, είτε αυτές προέρχονταν από την Δύση ή την Ανατολή, κόντρα στον κομμουνισμό και τις δυνάμεις όπως οι ΗΠΑ και το Ισραήλ που επιβουλεύονταν καταπιεσμένους λαούς⁴⁹, η ισλαμική επανάσταση του Ιράν όφειλε να εξαχθεί στον κόσμο γιατί το Ισλάμ δεν έκανε διαχωρισμούς μεταξύ των ισλαμικών κρατών⁵⁰. Επί μία δεκαετία, δηλαδή μέχρι τον θάνατο του Αγιατολάχ Χομεϊνί το 1989, η Τεχεράνη ισλαμοποιούσε την εξωτερική της πολιτική, κίνηση η οποία την οδήγησε στην διπλωματική της απομόνωση και στην δαιμονοποίηση⁵¹ της από το Ριάντ, που είδε έναν ισχυρό ιδεολογικό αντίπαλο να απειλεί τον ρόλο του ως ηγέτη του μουσουλμανικού κόσμου, μία αποσταθεροποιητική δύναμη στην περιοχή του Κόλπου, αλλά και μία επαναστατική δύναμη, που θα μπορούσε να ανατρέψει την καθεστηκία τάξη εντός συνόρων του.

Τα παραπάνω οφείλονταν στο γεγονός πως το Ιράν υποστήριζε την ανάγκη απελευθέρωσης όλων των καταπιεσμένων μουσουλμάνων, ανεξαρτήτως δόγματος, εντείνοντας τους φόβους του Ριάντ για αναζωπύρωση του σιιτικού ζητήματος⁵². Μία ενδεχόμενη εξέγερση του σιιτικού πληθυσμού στην Σαουδική Αραβία αποτέλεσε εφιάλτη για το βασίλειο, καθώς στο έδαφός του και δη στις περιοχές όπου βρέθηκαν τα μεγαλύτερα πετρελαϊκά κοιτάσματα, διέμεναν σίιτες, τους οποίους, η Σαουδική Αραβία θεωρεί αιρετικούς⁵³ και πολέμιους της «πραγματικής»

---

⁴⁸ Νικητήριος ομιλία του Αγιατολάχ Χομεϊνί το 1980. Βλ. Ayatollah Khomeini, *We Shall Confront the World with Our Ideology*, Middle East Report 88, Middle East Research and Information Project, 1980 [online] Διαθέσιμο στο: <https://merip.org/1980/06/khomeini-we-shall-confront-the-world-with-our-ideology/> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

⁴⁹ Στον λόγο του, ο θρησκευτικός ηγέτης έκανε ιδιαίτερη μνεία στην «αγαπημένη» του Παλαιστίνη και τον «αγαπημένο» του Λίβανο, καθώς και το Αφγανιστάν, που βρισκόταν υπό την κατοχή των «βίαιων κατακτητών της Ανατολής». Οπ.π.

⁵⁰ Το Ιράν ουσιαστικά ενδύθηκε τον μανδύα της ισλαμικής ενότητας, καταφέροντας αυτό που απέτυχε ο αραβικός εθνικισμός την δεκαετία του '60. Κυρίως βέβαια επιδίωκε την εξαγωγή της επανάστασης σε κράτη με σημαντικά μεγέθη σιιτικών πληθυσμών, όπως το Ιράκ, ο Λίβανος, το Μπαχρέιν και σε έναν βαθμό, η Σαουδική Αραβία.

⁵¹ Δεν ήταν ωστόσο, μόνο το Ριάντ που επλήγη σημαντικά, αλλά και η Ουάσιγκτον, καθώς η δράση των Φρουρών της Επανάστασης σήμανε τεράστια απειλή για την μεσανατολική πολιτική της, κλονίζοντας την στρατηγική των δύο πυλώνων.

⁵² Φόβος του Ριάντ αποτελεί πως οι σιιτικοί πληθυσμοί της περιοχής που κυβερνώνται από την σουνιτική μειοψηφία και υφίστανται διακρίσεις και αποκλεισμό από την εξουσία, θα εξεγερθούν.

⁵³ Αντίστοιχα, οι σίιτες βλέπουν τους ουαχαμίτες ως διεφθαρμένους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός πως κάθε δόγμα διεκδικεί την απόλυτη αλήθεια, η οποία γίνεται ζωτικής σημασίας, δηλαδή ταυτίζεται με την

πίστης. Επιπλέον, η ισλαμική επανάσταση στο Ιράν και η απόδοση της επιτυχίας της στην δύναμη του Θεού, στην ενότητα του πληθυσμού και στην σημασία της προσήλωσης στις αρχές του Ισλάμ, ήταν ένας ακόμα λόγος που θορύβησε το ουαχαμπιτικό βασίλειο, που διεκδικούσε τον ρόλο της ενωτικής δύναμης του μουσουλμανικού κόσμου, όχι μόνο λόγω του ότι πρέσβευε το «μόνο αληθινό Ισλάμ», αλλά και διότι στο έδαφός του έζησε και δίδαξε ο Προφήτης. Οι σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών οξύνθηκαν εξ αιτίας της καταγγελτικής κριτικής του Ιράν εναντίον της εξωτερικής πολιτικής της Σαουδικής Αραβίας, ενώ το 1979 έφθασαν πολύ κοντά στην ρήξη, όταν σουνίτες εξτρεμιστές πολιορκήσαν το Μεγάλο Τζαμί της Μέκκας, με το Ριάντ να θεωρεί πως πίσω από την κίνηση κρυβόταν η Τεχεράνη.

2.2 Η όξυνση των σχέσεων Σαουδικής Αραβίας - Ιράν

Πράγματι, τον Νοέμβριο του 1979, περίπου 500 σουνίτες εξτρεμιστές πολιορκήσαν το Μεγάλο Τζαμί της Μέκκας για δύο εβδομάδες, με σκοπό την ανατροπή του Οίκου των Σαούντ, τους οποίους κατηγορούσαν για διαφθορά και φιλοδυτική στάση. Η επίθεση ερμηνεύθηκε από το Ριάντ ως μία ευθεία απειλή στον ρόλο του ως προστάτη των ιερών πόλεων του Ισλάμ, επιρρίπτοντας στην Τεχεράνη την ευθύνη για τα γεγονότα αυτά, θεωρώντας ότι στόχος του Ιράν ήταν η αναζωπύρωση του συιτικού ζητήματος⁵⁴. Χωρίς να υπάρχουν άμεσες αποδείξεις για την παραπάνω κατηγορία, το Ριάντ συνέλαβε και απέλασε μεγάλο αριθμό ιρανών κληρικών, που είχαν διανείμει υλικό, που καλούσε σε στάση κατά του σαουδαραβικού θρόνου, στους προσκυνητές μέσα στο Μεγάλο Τζαμί⁵⁵.

Η κίνηση αυτή, προκάλεσε, στα επόμενα χρόνια και κυρίως το 1981, πολλές διαμαρτυρίες και συγκρούσεις μεταξύ των ιρανών κληρικών και των σαουδαραβικών δυνάμεων ασφαλείας, που άλλοτε καλούσαν για την ανατροπή του αλ-Σαούντ και άλλοτε εναντιώνονταν στις πολιτικές των ΗΠΑ και του Ισραήλ. Η ίδια συγκρουσιακή πολιτική συνεχίστηκε μέχρι και το 1988, όποτε και το Ριάντ διέκοψε τις διπλωματικές επαφές με την Τεχεράνη. Για περίπου μία δεκαετία, το Ιράν δεν περιορίστηκε στην στηλίτευση της Σαουδικής Αραβίας ως φιλοδυτικής και άρα μη ισλαμικής χώρας, αλλά και επένδυσε και στην εξαγωγή της δικής του ερμηνείας του Ισλάμ στο σαουδαραβικό βασίλειο, μέσω αντι-μοναρχικών εκστρατειών⁵⁶. Η πολιτική του Ιράν

επιβίωση του κάθε καθεστώτος που το εφαρμόζει, ειδικά σε συνθήκες ανατροπής των περιφερειακών ισορροπιών.

⁵⁴ Ο Αγιατολάχ Χομεινί, αντίστοιχα κατηγόρησε τις ΗΠΑ και το Ισραήλ για τα γεγονότα στην Μέκκα.

⁵⁵ Kechichian Joseph A., Trends in Saudi National Security, *Middle East Journal*, Vol.53, No 2, 1999, σ.235-236

⁵⁶ Οπ.π.

αμβλύνθηκε σε έναν βαθμό μετά τον θάνατο του Αγιατολάχ Χομεινί το 1989, με τις δύο χώρες να ανταγωνίζονται για την επέκταση της επιρροής τους στα νεοσύστατα κράτη, που προήλθαν από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης.

Η ανάδυση του σιτικού πολιτικού Ισλάμ το 1979 αποτέλεσε ορόσημο στην πολιτική της Σαουδικής Αραβίας, που έκτοτε δικαιολογεί την πολιτική της, επικαλούμενη την θρησκευτική απειλή της Τεχεράνης. Η ισλαμική επανάσταση σε συνδυασμό με την πολιορκία της Μέκκας και τις πολιτικές αναταραχές που ακολούθησαν, αποτέλεσαν ανυπολόγιστα πλήγματα στο αίσθημα ασφάλειας του σαουδαραβικού βασιλείου, που ξεκίνησε μία εκστρατεία θρησκευτικής συντηρητικοποίησης. Αυτή εκφράστηκε μέσω της ανάκλησης των μεταρρυθμίσεων του δολοφονημένου βασιλιά Φαϊζάλ για εκσυγχρονισμό και παροχή δημόσιας παιδείας και στα κορίτσια, με την σύμφιξη των δεσμών με τις θρησκευτικές αρχές, που θα εγγυόντουσαν την πολιτική αφοσίωση στην οικογένεια των Σαούντ⁵⁷, αλλά και με την ενίσχυση του θρησκευτικού νόμου, προκειμένου να κατευνάσει και σε έναν βαθμό να ενσωματώσει τους υπερσυντηρητικούς κύκλους στο βασίλειο.

Σύμφωνα με τον Stéphane Lacroix, οι πρακτικές των σαουδαραβικών θρησκευτικών αρχών ήταν εξτρεμιστικές και πριν την ιρανική επανάσταση του 1979, με την διαφορά ότι μετά την ανάδυση του σιτικού Ισλάμ, τους δόθηκε το ελεύθερο να επιβάλλουν τους κανόνες τους ακόμα και στις πλούσιες περιοχές του βασιλείου, όπου προηγουμένως δεν είχαν πρόσβαση⁵⁸. Στα πλαίσια της διασφάλισης και της περιφερειακής ασφάλειας εκτός από την εσωτερική, η Σαουδική Αραβία προχώρησε το 1982 στην ίδρυση του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου (ΣΚΚ), αποτελούμενο από το Κουβέιτ, τα ΗΑΕ, το Κατάρ, το Ομάν και το Μπαχρέιν.

Έκτοτε, το Συμβούλιο διαδραμάτισε κομβικό ρόλο στην επίτευξη των στόχων του σαουδαραβικού βασιλείου, καθώς μέσω αυτού, το Ριάντ προωθεί την πολιτική του και εκφράζει το όραμά του για το μέλλον της περιοχής. Πέραν του πολιτικού πεδίου, η Σαουδική Αραβία για την προστασία της χρησιμοποίησε και την οικονομική ισχύ που διέθετε: από την επανάσταση στο Ιράν και μετά, η Σαουδική Αραβία επένδυσε πάνω από 70 δισεκατομμύρια δολάρια για την διάδοση του ουαχαμπισμού⁵⁹. Για το διάστημα μεταξύ 1980 και 1990, υπολογίζεται πως παρείχε

---

⁵⁷ Οπ.π., Farouk Yasmine, Brown J. Nathan, Saudi Arabia's Religious Reforms Are Touching Nothing but Changing Everything, σ.10

⁵⁸ Οπ.π., The Economist, *Saudi Arabia turns against political Islam*

⁵⁹ Τα χρήματα παραχωρήθηκαν με το πρόσχημα της αναπτυξιακής βοήθειας Βλ. Senate Hearing, Terrorism: Growing Wahhabi Influence in the United States, 26/6/2003 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-108shrg91326/html/CHRG-108shrg91326.htm> [Πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2021]

οικονομική στήριξη ύψους 4 δισεκατομμυρίων δολαρίων⁶⁰ στους σουνίτες μουσουλμάνους για πολιτικούς και θρησκευτικούς σκοπούς. Μέσω των φιλανθρωπικών οργανισμών που ίδρυσε στην Νότια και Νοτιοανατολική Ασία, όπως για παράδειγμα στο Αφγανιστάν, στο Πακιστάν, στην Ινδονησία και στις Φιλιππίνες, το Ριάντ δημιούργησε μεντρεσέδες, νοσοκομεία και στρατόπεδα εκπαίδευσης, αλλά και έμμεσα μετέφερε χρήματα στους ισλαμιστές του Αφγανιστάν⁶¹.

2.3 Η σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν και η ανάδυση της ισλαμικής τρομοκρατίας

Το 1989, η μαρξιστική κυβέρνηση του Αφγανιστάν ζήτησε την συνδρομή της Σοβιετικής Ένωσης για να αντιμετωπίσει την εξέγερση των ισλαμιστών στην χώρα. Βλέποντας τον κίνδυνο επέκτασης της κομμουνιστικής ιδεολογίας και επιρροής στις χώρες της Μέσης Ανατολής, η Σαουδική Αραβία και οι ΗΠΑ⁶² χρηματοδότησαν, εφοδίασαν και εξόπλισαν ισλαμιστές μαχητές, τους Μουτζαχεντίν⁶³, που στελέχωσαν την αντισοβιετική αντίσταση στα βουνά του Αφγανιστάν. Η απόφαση του Ριάντ και της Ουάσιγκτον στην κορύφωση της ψυχροπολεμικής εποχής απέβη μοιραία, όπως θα αποδειχθεί το 2001, όχι μόνο για το μέλλον της περιοχής, αλλά και για την ίδια τους την ασφάλεια.

Μαζί με την αδρή χρηματοδότηση, η Σαουδική Αραβία έστειλε ουαχαμπίτες κήρυκες στο Αφγανιστάν, προκειμένου να αυξήσει την επιρροή της και να ενισχύσει την ισλαμιστική εκπαίδευση στις νέο-σχηματισμένες κοινότητες των εκτοπισμένων από τον πόλεμο, πληθυσμών⁶⁴. Στόχος ήταν να αποδειχθεί πως ο ουαχαμπισμός ήταν η «αληθινή πίστη» και όχι η αθεΐα που προωθούσαν οι «άπιστοι» της ΕΣΣΔ ή το αποκλίνον Ισλάμ των σουφιστών και των

---

⁶⁰ Bruno Greg, Saudi Arabia and the Future of Afghanistan, *Council on Foreign Relations*, 10/12/2008 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.cfr.org/background/saudi-arabia-and-future-afghanistan> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

⁶¹ Moniquet Claude, *The Involvement of Salafism/Wahhabism in the support and supply of arms to rebel groups around the world*, *European Union*, 2013, σ.5

⁶² Για την Ουάσιγκτον, η σοβιετική παρουσία στο Αφγανιστάν σήμαινε τρομακτική εγγύτητα στις πετρελαιοπηγές του Κόλπου, που αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε μία εποχή όπου η εξάρτηση των δυτικών οικονομιών από τις εξαγωγές πετρελαίου της περιοχής καθόριζε εν πολλοίς τις περιφερειακές κρίσεις. Για το Ριάντ, το Αφγανιστάν αποτέλεσε ένα πεδίο ανταγωνισμού για επιρροή με την Τεχεράνη.

⁶³ Οι Μουτζαχεντίν υποστηρίζονταν επίσης από το Πακιστάν.

⁶⁴ Οπ.π., Zelikow Philip, *The Wars Within Islam Are Not Over*

σιτών⁶⁵. Παράλληλα, υποστήριξε το κίνημα *Sahwa*⁶⁶, προκειμένου να το χρησιμοποιήσει για να πείσει χιλιάδες σαουδάραβες πολίτες είτε να χρηματοδοτήσουν ή να πολεμήσουν στον πλευρό των Μουτζαχεντίν⁶⁷. Μέσα σε αυτούς βρισκόταν και ο σαουδάραβας Οσάμα μπιν Λάντεν, ο οποίος, εμποτισμένος με παν-ισλαμικές ιδέες και αντι-δυτικό μένος, εντάχθηκε στις αντιστασιακές δυνάμεις, στα σύνορα Αφγανιστάν-Πακιστάν, συγκεντρώνοντας χρηματική και ηθική υποστήριξη για τους Μουτζαχεντίν. Ένα χρόνο πριν την απόσυρση των σοβιετικών από το Αφγανιστάν, ο μπιν Λάντεν ίδρυσε την ομάδα της Αλ-Κάιντα, η οποία θα αναλάμβανε μεμονωμένες τρομοκρατικές πράξεις και όχι στρατιωτικές επιχειρήσεις.

2.4 Ο πρώτος πόλεμος του Κόλπου και η σαουδαραβική πολιτική

Η άρνηση των πετρομοναρχιών για παροχή νέων δανείων μετά την λήξη του πολέμου Ιράκ-Ιράν και ο αθέμιτος ανταγωνισμός του Κουβέιτ στις τιμές πετρελαίου οδήγησε τον ιρακινό πρόεδρο Σαντάμ Χουσεΐν να εισβάλλει στην χώρα τον Αύγουστο του 1990, συνασπίζοντας την διεθνή κοινότητα με επικεφαλής τις ΗΠΑ, εναντίον του. Η απόρριψη της σαουδαραβικής διαμεσολάβησης από τον Σαντάμ Χουσεΐν αποτέλεσε πρόκληση για τον οίκο των Σαούντ, που φοβούμενο πως το βασίλειο θα αποτελέσει τον επόμενο στόχο του ιρακινού προέδρου, ζήτησε την στρατιωτική συνδρομή των ΗΠΑ ως εγγυητή της ασφάλειάς του και την παρουσία αμερικανικών δυνάμεων στο έδαφός του⁶⁸. Για τις ΗΠΑ, ο πόλεμος εναντίον του Ιράκ αποτέλεσε το μέσο επιβολής της ηγεμονίας τους σε ολόκληρη την Μέση Ανατολή. Για την Σαουδική Αραβία, στην προοπτική ύπαρξης δυτικών και άρα μη μουσουλμανικών στρατευμάτων εντός της επικράτειας, ο βασιλιάς Φαχντ κατάφερε να κερδίσει την συναίνεση των κληρικών⁶⁹, έχασε όμως

---

⁶⁵ Οπ.π., Moniquet Claude, *The Involvement of Salafism/Wahhabism in the support and supply of arms to rebel groups around the world*

⁶⁶ Οι σχέσεις με το *Sahwa* βίωσαν την ρήξη στον πρώτο πόλεμο του Κόλπου, λόγω της απόφασης του Ριάντ να επιτρέψει την στάθμευση αμερικανικών στρατευμάτων στο βασίλειο.

⁶⁷ Ibrahim Arwa, *What is Sahwa, the Awakening movement under pressure in Saudi?* Al Jazeera, 5/6/2019

⁶⁸ Η Τεχεράνη καταδίκασε επίσης την ιρακινή εισβολή στο Κουβέιτ και, παρότι επέκρινε την παρουσία των αμερικανικών δυνάμεων στο βασίλειο, δεν κατηγορήσε το Ριάντ για την έντονη στρατιωτικοποίηση της περιοχής. Οπ.π., Kechichian Joseph A., *Trends in Saudi National Security*, σ.236

⁶⁹ Ο ουλεμάς Αμπντ Αλ-Αζίζ μπιν Μπάζ, ο ανώτατος κληρικός του βασιλείου ενέκρινε με θρησκευτική απόφαση (*fatwa*) την παρουσία των αμερικανικών στρατευμάτων υποστηρίζοντας πως μη-μουσουλμάνοι θα μπορούσαν να υπερασπιστούν τις ιερότερες πόλεις του Ισλάμ. Ochsenwald L. William, Teitelbaum

μεγάλο μέρος της υποστήριξης των πολιτών. Η παρουσία των αμερικανικών στρατευμάτων στην χώρα δίχασε την σαουδαραβική κοινωνία, με ένα μέρος της να θεωρεί πως η χώρα ελεγχόταν από τις ΗΠΑ και άρα είχε αποκλίνει από την αποστολή της, και το άλλο να εκτιμά την παρουσία της Ουάσιγκτον ως παράγοντα ασφάλειας⁷⁰.

Παρότι οι συμμαχικές δυνάμεις με την επιχείρηση «Καταιγίδα της Ερήμου», αποσόβησαν τον άμεσο κίνδυνο για το Ριάντ, έβαλαν, ωστόσο, τα θεμέλια για μελλοντικές μακρόχρονες συγκρούσεις. Στο εσωτερικό της Σαουδικής Αραβίας, ο πολιτικός διχασμός ενέτεινε τις εντάσεις, που λειτούργησαν αποσταθεροποιητικά για την κοινωνική αποδοχή του καθεστώτος των Σαούντ⁷¹. Η ιρακινή εισβολή στο Κουβέιτ κατέδειξε πως μπορεί η Σαουδική Αραβία, μέσω της αξιοποίησης του πετρελαϊκού πακτωλού και του πλούτου της, να εξαγόραζε την ασφάλεια του βασιλείου, αυτός ο πλούτος δεν αρκούσε, όμως, για να εξασφαλίσει την περιφερειακή σταθερότητα.

Το γεγονός πως για να διατηρήσει την ασφάλεια της μοναρχίας, ο βασιλιάς Φαχτ ζήτησε την συνδρομή της Ουάσιγκτον, εξόργισε τα ισλαμικά, αντιπολιτευτικά στοιχεία στο εσωτερικό του κράτους, που είδαν την εξωτερική ασφάλεια του βασιλείου να εξαρτάται από τα συμφέροντα της Δύσης⁷², αλλά και που θεώρησαν ως προσβολή την παραχώρηση των ιερών χωμάτων του Ισλάμ στις ΗΠΑ, παρότι η αμερικανική παρουσία είχε πάρει την έγκριση του ανώτατου κληρικού. Επιπλέον, ως αντίμετρο στην πολιτική της Σαουδικής Αραβίας, η *Sahwa* ξεκίνησε την δική της *intifada*, προκειμένου να απαιτήσει ριζοσπαστικές πολιτικές αλλαγές, με το σαουδαραβικό καθεστώς, βέβαια, να καταφέρνει την πλήρη καταστολή της εξέγερσης περίπου το 1995⁷³. Αυτό που ξεκίνησε ως καχυποψία απέναντι στους Αδελφούς Μουσουλμάνους, που υποστήριζαν τον Ιρακινό πρόεδρο Σαντάμ Χουσεΐν κατά των σεϊχάτων του Κόλπου⁷⁴, εξελίχθηκε

Joshua, *The Persian Gulf War and its aftermath*, Britannica [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/The-Persian-Gulf-War-and-its-aftermath> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

⁷⁰ Βασικοί στόχοι των αμερικανικών στρατευμάτων ήταν η προστασία των σαουδαραβικών πετρελαϊκών κοιτασμάτων από τα ιρακινά στρατεύματα και η χρησιμοποίηση του σαουδαραβικού εδάφους ως εφιαλτήριο επιχειρήσεων κατά των δυνάμεων του Σαντάμ Χουσεΐν. Otterman Sharon, Saudi Arabia: Withdrawl of U.S. Forces, *Council on Foreign Relations*, 7/2/2005 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.cfr.org/backgrounder/saudi-arabia-withdrawl-us-forces> [Πρόσβαση 15 Δεκεμβρίου 2021]

⁷¹ Jones Clive, Saudi Arabia After the Gulf War: The Internal – External Security Dilemma, *International Relations*, Vol.12, No 6, 1995, σ.31

⁷² Οπ.π.

⁷³ Οπ.π., Lacroix Stéphane, Saudi Arabia's Muslim Brotherhood predicament

⁷⁴ Η στήριξη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στον Σαντάμ Χουσεΐν οδήγησε το Κουβέιτ να διακόψει τις σχέσεις με την σουνιτική οργάνωση.

σε μένος απέναντι στους ισλαμιστές που είχαν διασυνδέσεις με την Αδελφότητα, μετά την δριμύτατη εναντίωσή τους στην πολιτική του θρόνου.

2.5 Οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 9/11 και οι συνέπειές τους για το σουνιτικό πολιτικό Ισλάμ

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου 2001, το σουνιτικό πολιτικό Ισλάμ δαιμονοποιείται με την σειρά του, με τον ουαχαμπισμό να χαρακτηρίζεται από αναλυτές και μέσα ενημέρωσης ως η μεγαλύτερη ισλαμική απειλή κατά του δυτικού πολιτισμού, αποτελώντας το υπόβαθρο των εξτρεμιστικών ιδεών του Οσάμα μπιν Λάντεν, των Ταλιμπάν του Αφγανιστάν και της Αλ-Κάιντα⁷⁵. Η πρέσβειρα του ουαχαμπιτικού δόγματος, Σαουδική Αραβία, στιγματίστηκε στα μάτια της Δύσης ως κοιτίδα της ισλαμικής τρομοκρατίας γιατί από τα σπλάχνα της βγήκε ο Οσάμα μπιν Λάντεν, εγκέφαλος των επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και αρχηγός της Αλ-Κάιντα⁷⁶, αλλά και από το γεγονός ότι 15 από τους 19 αεροπειρατές των επιθέσεων του 2001 ήταν Σαουδάραβες υπήκοοι⁷⁷. Το Ριάντ κατηγορήθηκε ακόμα και για την στάση του πριν από τις επιθέσεις, δηλαδή πως είχε προετοιμάσει το έδαφος για την ανάπτυξη των εξτρεμιστικών ομάδων⁷⁸, αλλά και για την στάση του μετά, δηλαδή πως δεν συνέδραμε αρκετά στον εντοπισμό των ισλαμιστών εξτρεμιστών και δεν επέμεινε στην προσπάθεια αποτροπής παρόμοιων επιθέσεων. Βέβαια, η τρομοκρατία της Αλ-Κάιντα δεν έπληξε μόνο τις ΗΠΑ, αλλά αποτέλεσε εσωτερικό εχθρό και για πολλά καθεστώτα αραβικών χωρών που θεωρήθηκαν από την τρομοκρατική αυτή οργάνωση βλάσφημα και διεφθαρμένα⁷⁹, συμπεριλαμβανομένης της Σαουδικής Αραβίας. Χαρακτηριστικά,

---

⁷⁵ Delong–Bas Natana J., *Wahhabi Islam: From Revival and Reform to Global Jihad*, Oxford University Press, New York, 2004, σ.3

⁷⁶ Η καχυποψία των ΗΠΑ απέναντι στο Ριάντ είχε ήδη ξεκινήσει από την δεκαετία του '90, όταν ο βασιλιάς Αμπντουλάχ ξεκίνησε την ανάπτυξη των σχέσεων με το Ιράν, προκειμένου να βελτιώσει τις περιφερειακές συνθήκες, παρά το μένος της Ουάσιγκτον απέναντι στην Τεχεράνη. Οπ.π., Ochsenwald L. William, Teitelbaum Joshua, *The Persian Gulf War and its aftermath*

⁷⁷ Οπ.π., Otterman Sharon, Saudi Arabia

⁷⁸ Η οργάνωση των σαλαφιστικών ομάδων σε όλη την περιοχή της MENA είχε ξεκινήσει πριν από το 2001, με πληθώρα ομάδων να αιτούνται αδείας για να σχηματίσουν πολιτικά κόμματα. Alvi Hayak, The Diffusion of Intra-Islamic violence and terrorism: The impact of the proliferation of Salafi/Wahhabi ideologies, *Middle East Review of International Affairs*, Vol.18, No 2, 2014, σ.39

⁷⁹ Kefala Vivi, *L'évolution du Liban. Les facteurs determinants*. L'Harmattan, Paris, 2011, σ.13

ο μπιν Λάντεν ισχυριζόταν⁸⁰ πως η ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας έπρεπε να ανατραπεί, καθώς επέτρεψε την παρουσία στρατευμάτων «απίστων», δηλαδή των αμερικανικών δυνάμεων, στο έδαφος όπου βρίσκονται οι ιερότερες πόλεις του Ισλάμ⁸¹.

Ως αποφασιστική απάντηση στις τρομοκρατικές επιθέσεις και στην υπαρκτή ασύμμετρη απειλή της ισλαμικής τρομοκρατίας, οι ΗΠΑ, υπό την ηγεσία του Τζωρτζ Μπους του νεότερου χρησιμοποίησαν την σκληρή ισχύ για την αντιμετώπιση των χωρών που ασκούσαν ή υπέθαλπαν την τρομοκρατία, η οποία συνδύαστηκε με μία περιφερειακή πολιτική εκδημοκρατισμού των πολιτικών συστημάτων της MENA, που στόχευε στην εμφάνιση φιλοδυτικών καθεστώτων, φυσικός σύμμαχος των οποίων θα ήταν οι ΗΠΑ. Η προσέγγιση αυτή, βέβαια, δεν έλαβε υπόψη ούτε τις τοπικές πραγματικότητες, αλλά ούτε και την αληθινή φύση των περιφερειακών συγκρούσεων⁸². Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η κριτική απέναντι στο Ριάντ οξύνθηκε το 2003, όταν η Σαουδική Αραβία αρνήθηκε να πάρει μέρος στον πόλεμο των ΗΠΑ κατά του Ιράκ, μία απόφαση που ερμηνεύθηκε ως έμμεση υποστήριξη του οίκου του Σαούντ στους ριζοσπάστες εξτρεμιστές.

Με την Αλ-Κάιντα και σε έναν βαθμό, την Σαουδική Αραβία να αποτελούν την πηγή των δεινών για τις ΗΠΑ μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, οι οργανώσεις που αντιπροσώπευαν το μετριοπαθές πολιτικό Ισλάμ αναγνωρίζονταν μόνο στο πρόσωπο των Αδελφών Μουσουλμάνων, οι οποίοι είχαν αποκηρύξει την τρομοκρατία και υποστήριζαν τις δημοκρατικές, εκλογικές διαδικασίες⁸³. Για να πείσουν την Δύση για τον μετριοπαθή ισλαμικό τους προσανατολισμό και την απουσία διασυνδέσεών τους με την Αλ-Κάιντα και τον τζιχαντισμό, η οργάνωση απέκρυψε πως στην Σαουδική Αραβία υπήρχε ανεπίσημη πτέρυγα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και πως αυτή στέγαζε στους κόλπους της τον Οσάμα μπιν Λάντεν, μέχρι και την δεκαετία του '80⁸⁴.

---

⁸⁰ Η κριτική του Οσάμα μπιν Λάντεν για τον φιλοδυτικό προσανατολισμό του Ριάντ προσιδίαζε στα επιχειρήματα των ισλαμιστών που πολιορκήσαν το Μεγάλο Τζαμί της Μέκκας το 1979.

⁸¹ Οπ.π., Otterman Sharon, Saudi Arabia

⁸² Οπ.π., Kefala Vivi, *L'évolution du Liban*, σ.159

⁸³ Οπ.π., Trager Eric, *The Muslim Brotherhood*

⁸⁴ Οπ.π., Lacroix Stephane, Osama bin Laden and the Saudi Muslim Brotherhood

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Οι σχέσεις Σαουδικής Αραβίας – Αδελφών Μουσουλμάνων μετά τις αραβικές εξεγέρσεις

Εν αντιθέσει με πολλά από τα κράτη της περιοχής, η Σαουδική Αραβία δεν βίωσε έντονα τον αντίκτυπο των αραβικών εξεγέρσεων στο εσωτερικό της. Μάλιστα, με αφορμή την αντίδρασή του στην εξέγερση στο Μπαχρέιν, το Ριάντ κατάφερε να διατηρήσει τον ηγετικό του ρόλο στα πλαίσια του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου. Οι διαδηλώσεις από σιτικούς πληθυσμούς, που έγιναν στις ανατολικές επαρχίες της χώρας, κοντά στα πετρελαϊκά κοιτάσματα, κατευνάστηκαν μέσω της άμεσης ανακοίνωσης μέτρων οικονομικής ενίσχυσης στους πληθυσμούς αυτούς, αλλά και μέσω της ενισχυμένης παρουσίας δυνάμεων ασφαλείας σε πιθανά σημεία συνάντησης των διαδηλωτών⁸⁵. Όσον αφορά στην αντιμετώπιση των διαδηλώσεων σε άλλα κράτη της MENA, όπως στην Αίγυπτο, την Ιορδανία, το Μπαχρέιν⁸⁶ και την Συρία, το Ριάντ ακολούθησε μία διττή περιφερειακή πολιτική: είτε ενίσχυσε τις μοναρχίες και τον στρατό, όπως στο Αμμάν και το Κάιρο, είτε ακολούθησε πολιτική σιδηράς πυγμής για την πάταξη των σιτικών εξεγέρσεων, όπως στο Μπαχρέιν.

3.1 Οι αραβικές εξεγέρσεις, η ενίσχυση της πολιτικής επιρροής των Αδελφών Μουσουλμάνων και οι τριγμοί στα πλαίσια του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου

Η «επανάσταση των γιασεμιών» στην Τυνησία στα τέλη του 2010 εξαπλώθηκε άμεσα σε άλλες αραβικές χώρες με την χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, οδηγώντας τις αυταρχικές, κυβερνήσεις της Τυνησίας⁸⁷, Αιγύπτου, Λιβύης και Υεμένης σε διαδοχική κατάρρευση και την Συρία, καθώς και την Λιβύη και την Υεμένη, σε αιματηρό εμφύλιο. Στο Μαρόκο, την Ιορδανία⁸⁸, την Αλγερία, το Σουδάν, το Ιράκ, το Ιράν, το Κουβέιτ και το

---

⁸⁵ Steinberg Guido, *Leading the Counter-Revolution. Saudi Arabia and the Arab Spring*, *Stiftung Wissenschaft und Politik*, Berlin, 2014, σ.5

⁸⁶ Στο Μπαχρέιν οι σίτες αποτελούν την συντριπτική πλειοψηφία του πληθυσμού.

⁸⁷ Όταν οι διαδηλώσεις και οι απεργίες στην χώρα κλιμακώθηκαν τον Ιανουάριο του 2011, ο Τυνησιος πρόεδρος Ζιν Ελ-Αμπιντίν Μπεν Άλι κατέφυγε στην Σαουδική Αραβία.

⁸⁸ Μόνο στο Μαρόκο και στην Ιορδανία η ηγεσία κατεύνασε τις μαζικές διαμαρτυρίες ανακοινώνοντας μεταρρυθμίσεις. Βλ. Dalacoura Katerina, *The 2011 uprisings in the Arab Middle East: political change and*

Μπαχρέιν⁸⁹, έγιναν διαδηλώσεις και πορείες διαμαρτυρίας με κοσμικά αιτήματα για δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις, αλλά όμως δεν έλαβαν διαστάσεις εξέγερσης. Την εύφλεκτη αυτή κοινωνικό-οικονομική κατάσταση στον αραβικό κόσμο εκμεταλλεύθηκαν τα ισλαμικά κόμματα και δη οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι, προκειμένου να ενισχύσουν την πολιτική τους επιρροή, απολαμβάνοντας την στήριξη του Κατάρ και της Τουρκίας. Ως αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής δραστηριοποίησης, στις εκλογές που ακολούθησαν σε χώρες όπως η Τυνησία και η Αίγυπτος, νικητές αναδείχθηκαν οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι. Έτσι, για πρώτη φορά η πολιτική δράση των Αδελφών Μουσουλμάνων αναγνωρίζεται θεσμικά και πολιτικά, με τον Αιγύπτιο Μοχάμεντ Μόρσι να επικρατεί στις προεδρικές εκλογές του 2012, το κίνημα Ενάχντα να διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στις κοινοβουλευτικές εκλογές της Τυνησίας το 2011, και την Συμμαχία Εθνικών Δυνάμεων και το κόμμα Δικαιοσύνης και Κατασκευής να κερδίζουν το μεγαλύτερο μέρος στην υπηρεσιακή κυβέρνηση της Τρίπολης στην Λιβύη⁹⁰. Νομίμως πλέον, το σουνιτικό πολιτικό Ισλάμ αναλάμβανε την διακυβέρνηση των χωρών αυτών.

Στην Αίγυπτο, η ανατροπή του Χόσνι Μουμπάρακ και οι δημοκρατικές εκλογές που ακολούθησαν έφεραν την εκλογή του Μοχάμεντ Μόρσι, που ηγήθηκε του κόμματος Ελευθερίας και Δικαιοσύνης, το οποίο αποτέλεσε τον πολιτικό βραχίονα των Αδελφών Μουσουλμάνων. Η οργάνωση κέρδιζε σταθερά έδαφος καθ' όλη τη διάρκεια της προεδρίας του Μουμπάρακ, καθώς λειτουργούσε ως ένα άτυπο κράτος πρόνοιας, χτίζοντας σχολεία και νοσοκομεία, αλλά και προσφέροντας φιλανθρωπίες. Η μεγάλη διεύρυνση των πολιτικών και κοινωνικών ερεισμάτων των Αδελφών Μουσουλμάνων στις αραβικές κοινωνίες, παρότι δεν μετέβαλε το πολιτικό σκηνικό στην Σαουδική Αραβία όπως συνέβη στα άλλα κράτη, τρομοκράτησε, ωστόσο, την ηγεσία, που έλαβε ακόμα πιο αυταρχικά μέτρα για να αποφύγει να είναι η επόμενη που θα πληγεί από την νέα πολιτική δυναμική που αναπτυσσόταν. Πράγματι, ο κίνδυνος φαινόταν υπαρκτός από την στιγμή που η οργάνωση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας είχε την δύναμη να κερδίσει τις εκλογές και να ανέλθει στην εξουσία ανατρέποντας απολυταρχικούς προέδρους, θα μπορούσε να έχει και την δύναμη να ανατρέψει και το σαουδαραβικό βασίλειο. Έτσι, στις διαδηλώσεις που ξέσπασαν στις ανατολικές επαρχίες της χώρας κοντά στα πετρελαϊκά κοιτάσματα, το Ριάντ

---

geopolitical implications, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol.88, No 1, Wiley, 2012, σ.66

⁸⁹ Τον εκτροχιασμό των διαδηλώσεων κατέστειλε η Σαουδική Αραβία, παρεμβαίνοντας, μαζί με τα ΗΑΕ, το Κουβέιτ και το Κατάρ, προς βοήθεια της ηγεσίας του Μπαχρέιν.

⁹⁰ Mashino Ito, The bipolar conflict in the Middle East over the Muslim Brotherhood. Why Saudi Arabia, the UAE, and Egypt see the brotherhood as a threat. *Mitsui & Co. Global Strategic Studies Institute (MGSSI)*, 2021, σ.2

απάντησε με σκληρή καταστολή υπό το πρόσχημα της εθνικής ασφάλειας, ενώ ακολούθησε και ενίσχυση των δαπανών για την κοινωνική πρόνοια⁹¹.

Αντίθετα με το Ριάντ, το επίσης ουαχαμπιτικό Κατάρ στήριξε την Μουσουλμανική Αδελφότητα σε όλη την περιοχή, με το επιχείρημα πως αυτή αποτελούσε το κόμμα του μέλλοντος⁹². Πίσω από αυτήν την κίνηση, βέβαια, δεν κρυβόταν κάποια ακραιφνής ισλαμική πίστη, αλλά οι πολιτικές και στρατηγικές βλέψεις του Κατάρ για επέκταση της επιρροής του στην περιοχή. Η στήριξη αυτή, που προσέφερε το ουαχαμπιτικό Κατάρ στους Αδελφούς Μουσουλμάνους δημιούργησε τα πρώτα ρήγματα στις σχέσεις μεταξύ των μελών του ΣΚΚ, που σε συνδυασμό με τον κλιμακούμενο ανταγωνισμό μεταξύ της Ντόχας και του Ριάντ για επιρροή, οδήγησαν στην τρίτη κρίση του Κόλπου, τον Ιούνιο του 2017. Κατηγορώντας το Κατάρ πως υποστηρίζει τρομοκρατικές οργανώσεις⁹³ και άρα, παραβιάζοντας, με αυτόν τον τρόπο, τους όρους της Συμφωνίας του Ριάντ, η Σαουδική Αραβία, τα ΗΑΕ, η Αίγυπτος και το Μπαχρέιν διέκοψαν τις διπλωματικές σχέσεις με την Ντόχα, επιβάλλοντας έναν διπλωματικό, εμπορικό και ταξιδιωτικό αποκλεισμό⁹⁴.

Η Συμφωνία του Ριάντ, που υπεγράφη το 2013, απαγόρευε στα μέρη της να υποστηρίζουν ή να παράσχουν άσυλο σε μέλη οργανώσεων, που απειλούσαν την ασφάλεια και την σταθερότητα των κυβερνήσεων των κρατών-μερών⁹⁵. Σύμφωνα με δημοσιεύματα, το Κατάρ μέχρι και σήμερα παρέχει άσυλο σε ηγετικές μορφές των Αδελφών Μουσουλμάνων, αλλά και σε ακτιβιστές, οι οποίοι καταζητούνται στην Αίγυπτο, ενώ παράλληλα χρηματοδοτεί πληθώρα τηλεοπτικών μέσων και ιστοσελίδων που έμμεσα στηρίζουν τις ιδέες της οργάνωσης, αλλά και την Παλαιστινιακή Χαμάς, από το 2007⁹⁶. Σε αντίθεση με την Τουρκία, που υποστήριξε σθεναρά τις θέσεις του Κατάρ και συνέδραμε στρατιωτικά την Ντόχα, άλλα κράτη-μέλη του ΣΚΚ, δηλαδή

---

⁹¹ Οι διαδηλωτές στοχοποιήθηκαν και συνελήφθησαν στην βάση αντιτρομοκρατικού νόμου που ποινικοποιούσε τις διαμαρτυρίες ως τρομοκρατικό έγκλημα. Amnesty International, *Saudi Arabia: Protesters and reformists targeted in name of security*, 1/12/2011 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2011/12/saudi-arabia-protesters-and-reformists-targeted-name-security/> [Πρόσβαση 14 Δεκεμβρίου 2021]

⁹² Οπ.π., Zain Mohamed, *How Qatar backed Muslim Brotherhood in Kuwait?*

⁹³ Gardner Frank, *Qatar crisis: Saudi Arabia and allies restore diplomatic ties with emirate*, BBC News, 5/1/2021

⁹⁴ Η Ντόχα ερμήνευσε τον αποκλεισμό ως μία προσπάθεια υπονόμευσης της κυριαρχίας της.

⁹⁵ Salman Omran, *Will Qatar's Relationship with the Muslim Brotherhood Change after Gulf Reconciliation?* Fikra Forum, The Washington Institute for Near East Policy, 3/2/2021 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/will-qatars-relationship-muslim-brotherhood-change-after-gulf-reconciliation> [Πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2021]

⁹⁶ Οπ.π.

το Κουβέιτ και το Ομάν προτίμησαν να επιλύσουν την κρίση με διαμεσολάβηση. Για την αποκατάσταση των σχέσεων, τα τέσσερα κράτη έθεσαν στην Ντόχα μία λίστα με δεκατρία αιτήματα, ζητώντας, μεταξύ άλλων, να ανακαλέσει την διπλωματική αποστολή της στην Τεχεράνη, να κλείσει την τουρκική στρατιωτική βάση στο έδαφός της, να διακόψει τις σχέσεις με οργανώσεις⁹⁷ που οι τέσσερις χώρες είχαν χαρακτηρίσει ως τρομοκρατικές, συμπεριλαμβανομένων των Αδελφών Μουσουλμάνων και της Χαμάς, καθώς και να κλείσει το κανάλι Αλ-Τζαζίρα, το οποίο κατηγορήσαν πως λειτουργεί ως μηχανισμός προπαγάνδας. Η κρίση με το Κατάρ φαίνεται ότι εξομαλύνθηκε στις αρχές του 2021, παρ'όλα αυτά οι σχέσεις της Ντόχα με τα υπόλοιπα κράτη-μέλη του ΣΚΚ δεν έχουν, επί της ουσίας, αποκατασταθεί πλήρως.

3.2 Η σύμπλευση Αιγύπτου – Σαουδικής Αραβίας κατά των Αδελφών Μουσουλμάνων

Μετά τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011, οι κρίσεις συσσωρεύονται και διευρύνονται, δεδομένου ότι η Μέση Ανατολή είναι ένα σύστημα συγκοινωνούντων δοχείων. Οι αραβικές εξεγέρσεις μπορεί να κατάφεραν να ανατρέψουν ισόβιους ηγέτες, αλλά απέτυχαν να αναδιαρθρώσουν τους μηχανισμούς που αυτοί είχαν δημιουργήσει για να στηρίξουν το καθεστώς τους⁹⁸. Η δραματική αύξηση της δύναμης των Αδελφών Μουσουλμάνων και το αίσθημα κινδύνου από τον ίδιο εχθρό, οδήγησε το Κάιρο και το Ριάντ, τους πάλαι ποτέ ορκισμένους εχθρούς σε σύμπραξη. Το Ριάντ στήριξε το νέο καθεστώς που προέκυψε από την συνταγματική ανατροπή του Μοχάμεντ Μόρσι από τον στρατηγό Αμπντέλ Φατάχ αλ-Σίσι, προκειμένου να ενισχύσει την εσωτερική πολιτική νομιμότητα στην χώρα. Αντίστοιχα, η νέα αιγυπτιακή ηγεσία χρειάστηκε την οικονομική υποστήριξη του σαουδαραβικού βασιλείου προκειμένου να κάμψει τις εσωτερικές αντιθέσεις από την οικονομική εξαθλίωση και άρα να αποτρέψει έναν εμφύλιο⁹⁹, αλλά και την πολιτική στήριξη του Ριάντ, στην προσπάθεια ανάσχεσης του τουρκικού

---

⁹⁷ Για χρόνια το Κατάρ προωθούσε ισλαμικές ομάδες σε μία προσπάθεια αύξησης της περιφερειακής επιρροής του.

⁹⁸ Κεφαλά, Βιβή, Συριακή Κρίση – Προσφυγική Κρίση, *Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, Τεύχος 37-38, 2016, σ.166

⁹⁹ Η συνδρομή του Ριάντ μεταφράστηκε σε δισεκατομμύρια οικονομικής ενίσχυσης που κάλυψαν το πολιτικό-οικονομικό κόστος της διακοπής της παροχής οικονομικής βοήθειας από την ηγεσία Μπαράκ Ομπάμα. Η αμερικανική διοίκηση υποστήριζε τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, καθώς θεωρούσε πως η οργάνωση θα μπορούσε να πραγματοποιήσει τις απαραίτητες οικονομικές μεταρρυθμίσεις για την σταθεροποίηση της χώρας. Βλ. Kedar Mordechai, Saudi Arabia vs. the Muslim Brotherhood, *BESA Center Perspectives Paper*, No 1,867, 2021

αναθεωρητισμού στην Μέση Ανατολή και πρωτίστως στην γειτονική της Λιβύη¹⁰⁰. Ως απόδειξη της στήριξής της στο νέο καθεστώς υπό τον στρατηγό αλ-Σίσι, η Σαουδική Αραβία προσέφερε 5 εκατομμύρια δολάρια σε δάνεια και επιχορηγήσεις, με τα ΗΑΕ να συμπληρώνουν ακόμα 3 εκατομμύρια για την μείωση του ελλείμματος του προϋπολογισμού της Αιγύπτου¹⁰¹.

Η άνοδος του στρατηγού αλ-Σίσι στην εξουσία έβαλε τέλος στην άνθιση των Αδελφών Μουσουλμάνων, καθώς έλαβε σειρά μέτρων για να περιορίσει και να απομονώσει την ηγεσία της Αδελφότητας και την δράση των μελών της, συνδέοντάς την με την ισλαμική τρομοκρατία, ώστε τελικά να ξεριζώσει τα πολιτικά ερείσματα της στην κοινωνία¹⁰². Τον Σεπτέμβριο του 2013 ο αλ-Σίσι απαγόρευσε την λειτουργία των Αδελφών Μουσουλμάνων και λίγους μήνες μετά τους χαρακτήρισε ως τρομοκρατική οργάνωση. Το παράδειγμα του Καΐρου ακολούθησε το Ριάντ, κατατάσσοντας, τον Μάρτιο του 2014, τους Αδελφούς Μουσουλμάνους στην λίστα με τις τρομοκρατικές οργανώσεις¹⁰³ και απειλώντας με βαριές τιμωρίες όλους όσους αποδειχθεί ότι είναι μέλη της οργάνωσης, παρέχουν ηθική ή υλική υποστήριξη ή διάκεινται φιλικά προς αυτή¹⁰⁴.

Η κίνηση του σαουδαραβικού βασιλείου ήρθε λίγες μέρες μετά την απομάκρυνση του πρέσβη του από το Κατάρ, το οποίο μαζί με την Τουρκία υποστηρίζει την Μουσουλμανική Αδελφότητα, καθώς με αυτόν τον τρόπο, Άγκυρα και Ντόχα καταφέρνουν να εξομαλύνουν την κριτική από εσωτερικές και ξένες ισλαμικές ομάδες¹⁰⁵. Προκειμένου να αντέξει στα νέα κατασταλτικά μέτρα, η οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων προχώρησε σε εσωτερικές αλλαγές στα όργανα που την απάρτιζαν, καθώς και στα εργαλεία και στις πλατφόρμες

---

¹⁰⁰ Προκειμένου να επιλυθεί η λιβυκή κρίση, θα πρέπει να βρουν κοινό τόπο όλες οι εμπλεκόμενες χώρες, ωστόσο κάτι τέτοιο είναι αδύνατο, δεδομένου ότι εμπλέκονται πολλοί ξένοι δρώντες, αλλά και συγκρούονται οι δύο πόλοι του πολιτικού Ισλάμ, ο ουαχαμπιτικός της Σαουδικής Αραβίας και ο νεο-οθωμανικός της Τουρκίας.

¹⁰¹ Werr Patrick, *UAE offers Egypt \$3 billion support, Saudis \$5 billion*, Reuters, 9/7/2013

¹⁰² Zollner Barbara, *Surviving Repression: How Egypt's Muslim Brotherhood Has Carried On*, Carnegie Middle East Center, 11/3/2019 [online] Διαθέσιμο στο: <https://carnegie-mec.org/2019/03/11/surviving-repression-how-egypt-s-muslim-brotherhood-has-carried-on-pub-78552> [Πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2021]

¹⁰³ Μαζί με την Μουσουλμανική Αδελφότητα, το Ριάντ κατέταξε στις τρομοκρατικές ισλαμικές οργανώσεις και το μέτωπο της αλ-Νούσρα και το ΙΚΙΛ Βλ. BBC News, *Saudi Arabia declares Muslim Brotherhood 'terrorist group'*, 7/3/2014

¹⁰⁴ Al-Matter Talal, *Saudi Arabia and the Arab Spring: Five Years of Influence and Action*, *Asia Pacific Institute of Advanced Business and Social Studies (APJABSS)*, Vol.3, No 1, 2017, σ.452

¹⁰⁵ Οπ.π., Mashino Ito, *The bipolar conflict in the Middle East over the Muslim Brotherhood*, σ.4

επικοινωνίας που χρησιμοποιούσε, προκειμένου να εξυπηρετήσει καλύτερα την επανάσταση του αιγυπτιακού λαού και τις φιλοδοξίες των μελών της¹⁰⁶.

Εκτός από τις οργανωτικές αλλαγές, η Αδελφότητα προχώρησε και σε ιδεολογικές, επιστρέφοντας στην προάσπιση του παραδοσιακού της δόγματος ως θεμελιώδες στοιχείο της ταυτότητας της οργάνωσης, αντί των φιλανθρωπιών, που ναι μεν προσέφεραν στο κίνημα σταθερή εκλογική βάση, δεν προσηλύτισαν κόσμο, δε¹⁰⁷. Παράλληλα, επαναπροσδιόρισαν τον ρόλο των διαδηλώσεων, τις οποίες πλέον ερμήνευσαν ως «θρησκευτικό καθήκον» για την καταπολέμηση της αδικίας και εναντίον αυτού που οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι αντιλαμβάνονταν ως «πόλεμο κατά του Ισλάμ». Με πολλά από τα ηγετικά μέλη της οργάνωσης να βρίσκονται στις αιγυπτιακές φυλακές, οι ισλαμιστές θεώρησαν πως έδιναν μία υπαρξιακή μάχη κατά του καθεστώτος στην Αίγυπτο¹⁰⁸. Όπως περιέγραψε η *Άλισον Πάργκετερ*, η οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων διαχρονικά αντιμετώπιζε εσωτερικά διλήμματα αναφορικά με την προσέγγισή της απέναντι στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Όπως ο Αλ-Μπάνα τις δεκαετίες του '30 και του '40 διχάζοταν για την αποστολή της οργάνωσης και την αλληλεπίδραση με το αιγυπτιακό καθεστώς, έτσι και μετά τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011, οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι αντιμετωπίζουν ένα εσωτερικό δίλημμα: να διευρύνουν την βάση τους μέσω κοινωνικών δράσεων ή να σταθεροποιήσουν την ήδη υπάρχουσα βάση με μία πιο σκληροπυρηνική προσέγγιση¹⁰⁹.

3.3 Η Σαουδική Αραβία και το Ιράκ μετά την αμερικανική αποχώρηση

Η αμερικανο-βρετανική εισβολή στο Ιράκ το 2003 και η ανατροπή του μπααθικού καθεστώτος υπό την ηγεσία του Σαντάμ Χουσεΐν, ανέτρεψε τις περιφερειακές ισορροπίες, ενδυναμώνοντας σημαντικά το σιτικό στοιχείο στην περιοχή, ανοίγοντας τον δρόμο για την διεύρυνση της ιρανικής επιρροής στο Ιράκ. Ως αντίμετρο στον μόνιμο φόβο της εξέγερσης των

---

¹⁰⁶ The Muslim Brotherhood's Official English web site, *Muslim Brotherhood Restructures Institutions, Official Arabic Website*, Ikhwanweb, 27/3/2015 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.ikhwanweb.com/article.php?id=32068> [Πρόσβαση 9 Δεκεμβρίου 2021]

¹⁰⁷ El-Sherif Ashraf, *The Muslim Brotherhood and the Future of Political Islam in Egypt*, *Carnegie Endowment for International Peace*, Washington, 2014, σ.8

¹⁰⁸ Οπ.π., σ.4

¹⁰⁹ Pargeter Alison, *The Muslim Brotherhood: From Opposition to Power*, Saqi Books, 2013

σιιτικών μειονοτήτων, οι πετρομοναρχίες του Κόλπου ενέτειναν τα μέτρα καταστολής και τον αποκλεισμό των σιιτικών πληθυσμών εντός των συνόρων τους.

Η πολιτική των ΗΠΑ στο Ιράκ και η δυσμενής αντιμετώπιση των σουνιτών, προσέφεραν γόνιμο έδαφος στην Αλ-Κάιντα του Ιράκ, που ενίσχυσε την προπαγάνδα της για το δυτικό μένος απέναντι στο Ισλάμ, αλλά και για την ευθύνη των ηγεσιών των αραβικών κρατών της Μέσης Ανατολής, που συμμαχούσαν με ιμπεριαλιστικά, δυτικά κράτη. Την αντι-δυτική προπαγάνδα στο εσωτερικό του Ιράκ ενίσχυσε η διογκούμενη δυσανεξία για την κυβερνητική διαφθορά της Βαγδάτης, που μέχρι και σήμερα, τροφοδοτεί τον κίνδυνο μαζικών διαδηλώσεων και ανατροπών. Με το Ιράκ να έχει εγκαταλειφθεί από την Σαουδική Αραβία, γεγονός για το οποίο το βασίλειο δέχεται δριμύτατη κριτική, οι συνθήκες αυτές θα μπορούσαν, ενδεχομένως, να προσφέρουν στην Μουσουλμανική Αδελφότητα έδαφος επέκτασης της επιρροής της, καθώς οι σουνίτες της χώρας βρίσκονται μεταξύ σφύρας και άκμονος.

3.4 Η στάση της Σαουδικής Αραβίας στην συριακή κρίση

Η εμφύλια σύρραξη στη Συρία ξέσπασε ως αποτέλεσμα της βίαιης καταστολής του καθεστώτος στις διαδηλώσεις που έγιναν στην πόλη Νταράα, που αποτέλεσαν μία μικρογραφία των αραβικών εξεγέρσεων του 2011 και των κοσμικών τους αιτημάτων. Έκτοτε, η συριακή κρίση έχει καταστεί πόλος έλξης για κρατικούς και μη κρατικούς δρώντες που αναμειγνύονται στην κρίση, προκειμένου να ενισχύσουν την επιρροή τους, ή να πλήξουν έμμεσα αντιπάλους τους. Ειδικότερα, όπως και το μέτωπο της Λιβύης, του Λιβάνου και της Υεμένης, έτσι και το συριακό, αποτελεί πεδίο αντιπαράθεσης δι' αντιπροσώπων, χωρών του υποσυστήματος της Μέσης Ανατολής, η Σαουδική Αραβία και το Ιράν ή εκτός αυτού, όπως οι ΗΠΑ και η Ρωσία, ενώ εμπλέκονται και η Τουρκία, τα ΗΑΕ, το Μπαχρέιν και οι Κούρδοι.

Στις συνθήκες αστάθειας που επικράτησαν μετά τις αραβικές εξεγέρσεις, η Σαουδική Αραβία, όπως και οι ΗΠΑ και το Ισραήλ, τήρησαν μία άκαμπτη στάση απέναντι στο αλαουιτικό καθεστώς του Μπασάρ αλ-Άσαντ, τον μόνο σύμμαχο του Ιράν. Το Ριάντ συγκεκριμένα, εξόπλισε τις αντιπολιτευτικές δυνάμεις, τους αντάρτες και ο Πρίγκιπας-Διάδοχος Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν κάλεσε τον τέως Αμερικανό πρόεδρο Ντόναλντ Τραμπ να διατηρήσει τα αμερικανικά στρατεύματα στην Συρία¹¹⁰, σε μία προσπάθεια να αποτρέψει την δημιουργία ενός κενού ισχύος στην περιοχή, που θα παρέδιδε ολοκληρωτικά την χώρα στα χέρια της Τεχεράνης ή και των εξτρεμιστών. Το παραπάνω αποδεικνύει πως παρότι η σύγκρουση φαίνεται να έχει θρησκευτικές,

---

¹¹⁰ Hennigan WJ, Saudi Crown Prince Says U.S. Troops Should Stay in Syria, TIME, 30/3/2018

σεχταριστικές βάσεις, δεδομένου ότι πρόκειται για ακόμα μία διαφορά μεταξύ σιτών και σουνιτών, η φύση της, όμως, είναι καθαρά πολιτική, καθώς πρόκειται για την επιρροή των αλληλοστηριζόμενων δυνάμεων του Άσαντ, της Τεχεράνης και της Χεζμπολάχ του Λιβάνου εναντίον των περιφερειακών τους αντιπάλων, οι οποίοι επίσης συμπράττουν εναντίον τους.

Σήμερα, με το διεθνές περιβάλλον σε μετάβαση και σε αναζήτηση περιφερειακής ισορροπίας, η απομόνωση του Μπασάρ αλ-Άσαντ στον αραβικό κόσμο μοιάζει να πλησιάζει στο τέλος της. Ήδη η Αίγυπτος και τα ΗΑΕ έχουν αποκαταστήσει τις σχέσεις τους με την Δαμασκό, καθώς μετά την αποχώρηση των ΗΠΑ από την περιοχή, τα ΗΑΕ αντελήφθησαν πως το καθεστώς Άσαντ θα μπορούσε να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο στο μέτωπο κατά της Τουρκίας και των Αδελφών Μουσουλμάνων¹¹¹. Αντίστοιχα το Ριάντ υπό την ηγεσία του Πρίγκιπα-Διαδόχου Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν, προσεγγίζει την Δαμασκό, έτσι ώστε να εξασφαλίσει τα ευρύτερα περιφερειακά του συμφέροντα και να αποσπάσει την Συρία από την στρατηγική συνεργασία με το Ιράν. Μέσα σε αυτά συμπεριλαμβάνεται η προοπτική χρηματοδότησης της ανοικοδόμησης της χώρας¹¹² και η συνεργασία στον τομέα ανταλλαγής πληροφοριών, καθώς και η δημιουργία ενός κλίματος αραβικής ενότητας, όπου η Συρία ως «αδελφό» αραβικό κράτος, θα πρέπει «φυσικά» να είναι κοντά στην Σαουδική Αραβία¹¹³. Ωστόσο, προσεγγίζοντας το καθεστώς Άσαντ, η Σαουδική Αραβία αφήνει ανοιχτό ένα ενδεχόμενο συνομιλιών με το Ιράν, με το οποίο επιδιώκει τον κατευνασμό των εντάσεων, όπως θα παρουσιαστεί στο υπο-κεφάλαιο 4.4, αλλά και παράλληλα πετυχαίνει ένα πλήγμα στην Τουρκία, που υποστηρίζει τους ισλαμιστές της Μουσουλμανικής Αδελφότητας.

3.5 Οι σχέσεις Σαουδικής Αραβίας – Ιορδανίας

Η εξέγερση της Τυνησίας έφτασε πρώτα στην Ιορδανία, που θεωρήθηκε πως είχε το «εύφορο» έδαφος για να αποτελέσει την επόμενη περίπτωση κατάρρευσης του καθεστώτος μετά την παραίτηση του Τυνησίου προέδρου Ζιν Ελ Αμπιντίν Μπεν Άλι και του Αιγυπτίου, Χόσνι Μουμπάρακ. Βέβαια, σε αντίθεση με άλλες χώρες της περιοχής, οι διαδηλωτές στην Ιορδανία ζητούσαν πολιτικές μεταρρυθμίσεις και όχι απαραίτητα ανατροπή του καθεστώτος, έγιναν

---

¹¹¹ Vohra Anchal, Assad Is Friends With the Arab World Again, *Foreign Policy*, 1/6/2021 [online] Διαθέσιμο στο: <https://foreignpolicy.com/2021/06/01/assad-is-friends-with-the-arab-world-again/> [Πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2021]

¹¹² Οπ.π.

¹¹³ Ayton Matthew, 'Times have changed': Saudi Arabia-Syria in rapprochement talks, *Al Jazeera*, 8/6/2021

αλλαγές προσώπων στην ηγεσία και παρότι χορηγήθηκε κεφάλαιο στην οικονομία¹¹⁴ προκειμένου να αμβλυνθούν οι εντάσεις στο εσωτερικό, το χρέος της χώρας αυξήθηκε κατακόρυφα¹¹⁵. Παρά τις προσπάθειες σταθεροποίησης και ανάκαμψης της οικονομίας της χώρας, παραμένει η ανασφάλεια για αναζωπύρωση των εξεγέρσεων όχι μόνο στην Ιορδανία, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή. Την ανασφάλεια αυτή τροφοδοτούν όχι μόνο οι κοινωνικο-οικονομικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα κράτη στο εσωτερικό τους, αλλά και η αυξημένη επιρροή των Αδελφών Μουσουλμάνων και του σιιτικού Ιράν¹¹⁶.

Στον απόηχο των αραβικών εξεγέρσεων, η Ιορδανία αποτέλεσε πεδίο μάχης μεταξύ των κρατών που τάσσονταν υπέρ του εκδημοκρατισμού της περιοχής και αυτών που ερμήνευαν τις δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις ως απειλή στην οικονομική σταθερότητα¹¹⁷. Το 2014, η Σαουδική Αραβία κάλεσε την Ιορδανία και το Μαρόκο, τις άλλες δύο μοναρχίες του αραβικού κόσμου να γίνουν μέλη του ΣΚΚ, παρότι αυτές δεν ανταποκρίνονταν ούτε γεωγραφικά, αλλά ούτε και σε επίπεδο πόρων στα προαπαιτούμενα του Συμβουλίου. Η κίνηση χαρακτηρίστηκε από ορισμένους αναλυτές ως μία προσπάθεια αντικατάστασης του δυσλειτουργικού Αραβικού Συνδέσμου και από άλλους ως μία λανθασμένη επιλογή, που θα είχε αρνητικά αποτελέσματα για το Συμβούλιο, λόγω του υψηλού ποσοστού ανεργίας και φτώχειας των δύο χωρών.

Από την πρωτοβουλία του Ριάντ διεφάνη η ιδιαίτερη σημασία που έχει η Ιορδανία για το σαουδαραβικό βασίλειο, όχι μόνο λόγω του ότι οι σαλαφιστές αποτελούν την πλειοψηφία της χώρας¹¹⁸, αλλά και λόγω του ότι τουλάχιστον ο μισός πληθυσμός της χώρας αποτελείται από Παλαιστίνιους. Το γεγονός αυτό, εκτός του ότι καθιστά την Ιορδανία κομβική παράμετρο για τις ΗΠΑ και το Ισραήλ, εντείνει την ανάγκη για την Σαουδική Αραβία να προασπιστεί την κοινή

---

¹¹⁴ Στον πόλεμο του Κόλπου, η Ιορδανία πήρε το μέρος του Ιράκ και πλήρωσε το τίμημα, υποφέροντας από μειωμένη οικονομική βοήθεια και μεγάλα προσφυγικά κύματα από το Κουβέιτ.

¹¹⁵ Winter Lucas, Jordan and Saudi Arabia after the Arab Spring, *Foreign Military Studies Office*, 2013, σ.2. Στις ήδη βεβαρημένες οικονομικές συνθήκες προστίθεται και η ευθύνη διαχείρισης ενός υπέρογκου αριθμού Σύρων προσφύγων και μία τεταμένη κατάσταση στα σύνορά της.

¹¹⁶ Ryan Curtis, *Jordan, Morocco and an expanded GCC*, Middle East Report Online, 15/4/2014 [online] Διαθέσιμο στο: <https://merip.org/2014/04/jordan-morocco-and-an-expanded-gcc/> [Πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2021]

¹¹⁷ Helfont Samuel, Helfont Tally, Jordan: Between the Arab Spring and the Gulf Cooperation Council, *Foreign Policy Research Institute (FPRI)*, 2012, σ.82

¹¹⁸ Σε αντίθεση με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, που αποτελούσαν το πιο οργανωμένο κοινωνικό κίνημα (Ισλαμικό Μέτωπο Δράσης), έχοντας ιδρύσει επίσημους οργανισμούς, οι σαλαφιστές κινητοποιούνταν μέσω ανεπίσημων δικτύων. Η ρευστή φύση των επαφών τους, τους έδινε την δυνατότητα να γλιτώνουν και να αποφεύγουν πρακτικές καταπίεσης και περιορισμού από το καθεστώς. Οπ., Wiktorowicz Quintan, *The Salafi Movement in Jordan*, σ.220

αραβική υπόθεση, πράγμα που, ταυτόχρονα, εντείνει και τον ανταγωνισμό μεταξύ των δύο χωρών. Έτσι, η Ιορδανία υποστηρίζει σθεναρά την παλαιστινιακή κυριαρχία της Ιερουσαλήμ και δηλώνει πως η φύλαξη των ιερών τόπων είναι χασεμιτική υπόθεση, καθώς και πως δεν θα επιτρέψει την διχοτόμηση του τεμένους του Αλ-Άξα στην ανατολική Ιερουσαλήμ, έτσι ώστε αυτό να είναι ανοιχτό στους πιστούς όλων των θρησκειών¹¹⁹. Η πολιτική της ηγεσίας Ντόναλντ Τραμπ, ωστόσο, άλλαξε την ρητορική της Ιορδανίας, που είδε το φιλοισραηλινό μέτωπο να ενδυναμώνεται μετά τις Συμφωνίες του Αβραάμ.

3.6 Η Σαουδική Αραβία και η Χαμάς

Οι σχέσεις μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας και της Χαμάς πέρασαν από πολλά στάδια από την ίδρυση της οργάνωσης το 1987¹²⁰ μέχρι και την πρώτη ρήξη στις σχέσεις, το 2007¹²¹. Όπως παρουσιάστηκε ήδη στο υπο-κεφάλαιο 3.1, η επικράτηση των ισλαμικών κομμάτων στις εκλογές που ακολούθησαν των αραβικών εξεγέρσεων, ενέτεινε τις ανησυχίες του Ριάντ απέναντι στην δραματική αύξηση της επιρροής των Αδελφών Μουσουλμάνων, τους οποίους θεώρησε υπαίτιους για τις εξεγέρσεις, και στους κόλπους των οποίων ενέταξε την Χαμάς. Το σαουδαραβικό βασίλειο έχει πραγματοποιήσει δεκάδες συλλήψεις Παλαιστινίων, Ιορδανών, αλλά και Σαουδαραβών πολιτών, με την κατηγορία πως ανήκουν ή υποστηρίζουν την Χαμάς, μέσω της συλλογής χρημάτων και δωρεών για την Παλαιστινιακή αυτή οργάνωση. Επιβεβαιώνοντας το γεγονός πως η φύση των συγκρούσεων είναι καθαρά πολιτική, στο πρόσωπο της Χαμάς, το Ριάντ βλέπει στο Ιράν τον μεγαλύτερο χρηματοδότη της Παλαιστινιακής οργάνωσης.

---

¹¹⁹ Sharnoff Michael, Don't Pursue Saudi-Israeli Peace at Jordan's Expense, *Foreign Policy*, 26/1/2012 [online] Διαθέσιμο στο: <https://foreignpolicy.com/2021/01/26/dont-pursue-saudi-israeli-peace-at-jordans-expense/> [Πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2021]

¹²⁰ Η Χαμάς αποτελεί μία ριζοσπαστική ισλαμιστική ομάδα και τρομοκρατική οργάνωση που αναδείχθηκε από την Παλαιστινιακή πτέρυγα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Ο σχηματισμός του Ισλαμικού Κινήματος Αντίστασης, αποτέλεσε προϊόν μακράς ζύμωσης, με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους να ετοιμάζουν το έδαφος, λειτουργώντας ως κράτος πρόνοιας από το 1946, όποτε και ίδρυσαν παρακλάδι στην Ιερουσαλήμ. Shadid K. Mohammed, *The Muslim Brotherhood Movement in the West Bank and Gaza, Third World Quarterly*, Vol.10, No 2, 1988, σ.659

¹²¹ Όποτε και ξέσπασε σύγκρουση μεταξύ της Χαμάς και της Φατάχ, που ναυάγησε την Συμφωνία της Μέκκας για σχηματισμό κυβερνήσεως ενότητας.

Καταλυτική για τις σχέσεις μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Χαμάς ήταν η ηγεσία Ντόναλντ Τραμπ, που έφερε την Συμφωνία του αιώνα και τις Συμφωνίες του Αβραάμ, καθώς και την κλιμάκωση της διπλωματικής κρίσης με την Τεχεράνη. Η στάση της Σαουδικής Αραβίας στις Ισραηλινές επιθέσεις του 2021, κατέστησε το Ριάντ στόχο έντονης κριτικής, με τα αραβικά κράτη της περιοχής να κατηγορούν το βασίλειο για μία ακόμα φορά για ολιγωρία απέναντι στην «κοινή αραβική υπόθεση», με το βασίλειο να διχάζεται ξανά, όπως θα παρουσιαστεί στο επόμενο κεφάλαιο, ανάμεσα στην επίτευξη της περιφερειακής ισορροπίας και της υπεράσπισης του τίτλου του ηγέτη της κοινότητας των πιστών.

3.7 Η Σαουδική Αραβία και η Τουρκία

Στις αραβικές εξεγέρσεις, το AKP της Τουρκίας θεωρήθηκε χρήσιμο ισλαμικό μοντέλο από τον αρχηγό του τунήσιου κόμματος Ενάχντα¹²² και τον επικεφαλής του πολιτικού βραχίονα της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην Αίγυπτο, του κόμματος Ελευθερίας και Δικαιοσύνης¹²³. Αυτό οφειλόταν στο γεγονός πως παρότι συνέχιζε να προασπίζει ένα συγκεκριμένο μοντέλο κοσμικής διακυβέρνησης, δεν προωθούσε την θεοκρατία, αλλά περιείχε, στα δομικά του στοιχεία, την ισλαμική ηθική¹²⁴. Ως αποτέλεσμα, η Τουρκία βγήκε κερδισμένη από την άνοδο της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, την οποία στήριξε μαζί με το Κατάρ, προκειμένου να ενισχύσει την εγκατάσταση, στην περιοχή της MENA, κυβερνήσεων φιλικών προς το AKP¹²⁵.

Οι επεκτατικές βλέψεις της Τουρκίας μετέβαλαν τις προτεραιότητες των μοναρχιών του Κόλπου, που αντιμετώπισαν τις εξεγέρσεις και την ενίσχυση του ισλαμικού στοιχείου ως υπαρξιακή απειλή στην κυριαρχία τους¹²⁶. Ως αποτέλεσμα, οι σχέσεις της Τουρκίας με την Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ διαταράχθηκαν και στην συνέχεια επιδεινώθηκαν περαιτέρω,

---

¹²² Ο Ρασίντ Γκαννουσί, μάλιστα, δήλωσε πως θεωρεί την Τουρκία πρότυπό του. Moosa Ebrahim, Islam and Arab Political Change, *Council on Foreign Relations*, Personal Interview, 18/7/2011 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.cfr.org/interview/islam-and-arab-political-change> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

¹²³ Οπ.π., Dalacoura Katerina, *The 2011 uprisings in the Arab Middle East*, σ.77

¹²⁴ Οπ.π., Moosa Ebrahim, *Islam and Arab Political Change*

¹²⁵ Wilks Andrew, *Turkey, Saudi Arabia eye improved ties after Gulf crisis ends*, *Al Jazeera*, 25/1/2021

¹²⁶ Valansi Karel, *Turkey has flipped the script on its regional isolation. But will it amount to real change?* Atlantic Council, 12/10/2021 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysources/turkey-has-flipped-the-script-on-its-regional-isolation-but-will-it-amount-to-real-change/> [Πρόσβαση 14 Δεκεμβρίου 2021]

δεδομένου ότι όχι μόνο η Τουρκία είχε ήδη αποκτήσει στρατιωτική βάση στο Κατάρ, αλλά και έσπευσε σε βοήθειά του ως απάντηση στις κυρώσεις που επέβαλαν τα μέλη του ΣΚΚ στην Ντόχα, το 2017, με την Σαουδική Αραβία, την Αίγυπτο και τα ΗΑΕ να ανταπαντούν με τον αποκλεισμό των τουρκικών ΜΜΕ¹²⁷. Η κορύφωση του ανταγωνισμού διεφάνη στο πλήγμα που πέτυχε η Άγκυρα στο Ριάντ, αποκαλύπτοντας την δολοφονία του σαουδάραβα δημοσιογράφου Τζαμάλ Κασόγκι¹²⁸ στο Προξενείο της Σαουδικής Αραβίας στην Κωνσταντινούπολη το 2018, παραδίδοντας σχετικές ηχογραφήσεις στις ΗΠΑ και επιρρίπτοντας τις ευθύνες στον σαουδάραβα Πρίγκιπα-Διάδοχο¹²⁹. Η Σαουδική Αραβία παραδέχθηκε πως οι επιχειρήσεις της ευθύνονταν για τον θάνατο του δημοσιογράφου και επικριτή του βασιλείου, αρνήθηκε, ωστόσο, οποιαδήποτε σύνδεση του συμβάντος με τον Πρίγκιπα-Διάδοχο. Η δημόσια κατηγορία της Σαουδικής Αραβίας, ωστόσο, ήταν αρκετή για να διαταράξει σημαντικά και τις σχέσεις Ριάντ – Ουάσινγκτον.

Για την σύγκρουση της Άγκυρας με το Ριάντ, η στήριξη στους Αδελφούς Μουσουλμάνους δεν αποτέλεσε την μόνη αιτία, καθώς τα μέτωπα ανταγωνισμού μεταξύ των δύο εκτείνονται από την διεκδίκηση της ηγεσίας της κοινότητας πιστών, τον ρόλο τους στην κοινή αραβική υπόθεση¹³⁰, την στρατιωτική εμπλοκή της Τουρκίας στον εμφύλιο της Λιβύης, την υποστήριξη αντίπαλων ομάδων στην Συρία και την επιδίωξη του Τούρκου προέδρου Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν να καταστήσει εαυτόν και την χώρα του κομβικό περιφερειακό δρώντα. Αυτήν την επιδίωξη, μαζί και την μετατροπή της Τουρκίας σε ενεργειακό κόμβο προσπαθεί σήμερα να συνδυάσει η Άγκυρα, αποτρέποντας την ίδια στιγμή, την διπλωματική της απομόνωση στην Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο, γι' αυτό και αλλάζει την ρητορική της¹³¹. Η αλλαγή αυτή διεφάνη από τα βήματα προσέγγισης που έκανε η Άγκυρα με το Κάιρο, έναν από τους ανταγωνιστές της για την διεκδίκηση της ηγεμονίας επί της *ούμα* και άσπονδο εχθρό της από το 2013 όταν ανετράπη¹³² ο Αδελφός Μουσουλμάνος, Μοχάμεντ Μόρσι.

---

¹²⁷ Οπ.π., Wilks Andrew, *Turkey, Saudi Arabia eye improved ties after Gulf crisis ends*

¹²⁸ Ο Τζαμάλ Κασόγκι είχε και το καθεστώς του μόνιμου κατοίκου των ΗΠΑ, έχοντας λάβει πράσινη κάρτα από τις αμερικανικές αρχές.

¹²⁹ Η κόντρα μεταξύ του τούρκου προέδρου και του Πρίγκιπα-Διαδόχου θεωρείται πως μπορεί να αποτελέσει και εκδικητική κίνηση του Ερντογάν, ο οποίος ήταν προσωπικός φίλος του Κασόγκι. Landler Mark, Kirkpatrick D. David, *Turkey's President Says Recording of Khashoggi's Killing Was Given to U.S.*, The New York Times, 10/11/2018

¹³⁰ Ο τούρκος πρόεδρος προσπαθεί να λειτουργήσει ως αυτόκλητος προστάτης των Παλαιστινίων και ως ηγέτης του ισλαμικού κόσμου.

¹³¹ Οπ.π., Valansi Karel, *Turkey has flipped the script on its regional isolation*

¹³² Ενδέχεται η ανατροπή του Μόρσι να ενέτεινε τους φόβους της Άγκυρας πως ο κοσμικός στρατός της θα μπορούσαν να ανατρέψει τον Τούρκο πρόεδρο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν και το ΑΚΡ.

Την ίδια προσπάθεια αποκατάστασης σχέσεων δείχνει και απέναντι στην Σαουδική Αραβία, το Ισραήλ¹³³ και τα ΗΑΕ, εμφανώς προσεγγίζοντας μία περιοχή που παραμελούσε κατά τα πρώτα χρόνια διακυβέρνησης του ΑΚΡ, την δεκαετία του 2000. Τα πρώτα βήματα επαφής με το Ριάντ είχαν ξεκινήσει από τον Νοέμβριο του 2019, με την επικοινωνία του Τούρκου προέδρου με τον σαουδάραβα Πρίγκιπα-Διάδοχο και την εκατέρωθεν επιβεβαίωση πως η μεταξύ τους συνεργασία δεν θα βοηθούσε μόνο τις δύο χώρες αλλά και ολόκληρη την περιοχή¹³⁴. Η αλλαγή της στάσης του Ριάντ απέναντι στην Άγκυρα αποδόθηκε στην αλλαγή της ηγεσίας των ΗΠΑ και την εκλογή του Τζο Μπάιντεν στην θέση του Ντόναλντ Τραμπ, και συνεπώς στην αλλαγή της προσέγγισης της Ουάσιγκτον στα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο σαουδαραβικό βασίλειο. Επιπλέον, δεν πρέπει να παραγνωρίζεται η σημασία της οικονομικής καταβαράθρωσης που έφερε η πανδημία του κορωνοϊού, στην ήδη βεβαρημένη περιοχή της Μέσης Ανατολής και δη στην Τουρκία, που αναζητά διεξόδους στην ελεύθερη πτώση της λίρας μέσω των ξένων άμεσων επενδύσεων¹³⁵.

---

¹³³ Το Ισραήλ επίσης αντιμετωπίζει πρόβλημα με την στάση της Τουρκίας απέναντι στην Παλαιστινιακή Χαμάς.

¹³⁴ Οπ.π., Wilks Andrew, *Turkey, Saudi Arabia eye improved ties after Gulf crisis ends*

¹³⁵ Οπ.π., Valansi Karel, *Turkey has flipped the script on its regional isolation*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η πολιτική της Σαουδικής Αραβίας σήμερα

Η Σαουδική Αραβία υπό την *de facto* ηγεσία του Πρίγκιπα-Διαδόχου Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν επιχειρεί με το λεγόμενο «Όραμα 2030» να προσεγγίσει την νεωτερικότητα, αφήνοντας πίσω οργανώσεις, ιδεολογίες και πρακτικές που εμποδίζουν την βιωσιμότητα της μοναρχίας. Τα ήθη της χώρας θα πρέπει να εκσυγχρονιστούν, η κοινωνία και η εκπαίδευση να αναμορφωθούν, η οικονομία να προετοιμαστεί για την προσαρμογή της σε έναν μετα-πετρελαϊκό κόσμο, ενώ η εξωτερική πολιτική των Σαούντ οφείλει να προχωρήσει σε συμπράξεις που εκτείνονται πέρα από την περιφέρεια του βασιλείου.

Η αυστηρή, θρησκευτική ταυτότητα που εκφράστηκε μέσω του ουαχαμιτικού δόγματος και που αποτέλεσε στα πρώτα χρόνια σχηματισμού του βασιλείου τον συνεκτικό ιστό για την κοινωνία και τον νομιμοποιητικό αρμό στην σχέση βασιλείας-πολιτών, σήμερα ερμηνεύεται ως η γενεσιουργός αιτία δαιμονοποίησης αυτής της μοναρχίας του Κόλπου¹³⁶. Οργανώσεις όπως το κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων, που παρουσιάζονται πως εκφύλισαν το «σωστό» Ισλάμ της Σαουδικής Αραβίας και το συνέδεσαν με το φαινόμενο της τρομοκρατίας, αλλά και οι χώρες που τις υποστηρίζουν, αποτελούν εχθρό εντός και εκτός των τειχών για το Ριάντ και ουδεμία θέση έχουν στο όραμα του Πρίγκιπα-Διαδόχου για το σαουδαραβικό βασίλειο. Αντίθετα, θέση σε αυτό έχουν οι κάποτε άσπονδοι εχθροί, όπως η Αίγυπτος, ενώ σημαντικά βήματα προσέγγισης επαναπραγματοποιούνται με το Κατάρ, και για πρώτη φορά από το 1979, με την θεωρούμενη ως υπαίτια όλων των δεινών χώρα, το Ιράν.

4.1 Η θέση του ουαχαμιτισμού στην Σαουδική Αραβία του 21^{ου} αιώνα

Όντας η επίσημη μορφή του σουνιτικού Ισλάμ στην χώρα, το δόγμα του ουαχαμιτισμού έχει συνυφανθεί με την δυναστεία των Σαούντ. Η φύση του ισλαμιστικού κινήματος γενικότερα και του ουαχαμιτισμού ειδικότερα, καθόρισε τον χαρακτήρα του βασιλείου της Σαουδικής Αραβίας, καθώς μέχρι και σήμερα, αποτελεί βάση του πολιτικού συστήματος της χώρας και αποκλειστικό ρυθμιστή της καθημερινής ζωής, της εσωτερικής νομοθεσίας, αλλά και καταλύτη της εξωτερικής πολιτικής.

Έρευνες που διενεργήθηκαν έδειξαν πως το Ριάντ μέχρι και σήμερα συνεχίζει να εξάγει το ουαχαμιτικό δόγμα, οδηγώντας στην ριζοσπαστικοποίηση των μουσουλμανικών πληθυσμών

---

¹³⁶ Οπ.π., Alhussein Eman, Saudi First

παγκοσμίως. Χρηματοδότηση, οργανωτική τεχνογνωσία και υλικό προπαγάνδας αποτελούν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες εξαγωγής του Ριάντ, με σκοπό την κατασκευή τζαμιών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, πολιτιστικών κέντρων και θρησκευτικών σχολείων, που θα διαδώσουν το ουαχαμιτικό δόγμα¹³⁷ της χώρας και θα ενισχύσουν την λαϊκή, νομιμοποιητική βάση της βασιλείας των Σαούντ.

Ο ουαχαμιτικός χαρακτήρας του σαουδαραβικού βασιλείου και η αυστηρή προσήλωση αυτού στο Κοράνι και στην απόρριψη άλλων δογμάτων του Ισλάμ, επέτρεψε σε επικριτές του βασιλείου να συνδέσουν, στις αρχές του 21^{ου} αιώνα το ουαχαμιτικό δόγμα με το τζιχάντ, χαρακτηρίζοντας την χώρα ως κοιτίδα τρομοκρατών¹³⁸. Πώς όμως συνδέεται το λεγόμενο Ισλαμικό Κράτος, οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι και το ουαχαμιτικό δόγμα της Σαουδικής Αραβίας; Στο ερώτημα αυτό είχε απαντήσει ο Σαουδάραβας δημοσιογράφος Τζαμάλ Κασόγκι, σύμφωνα με τον οποίο το Ριάντ έχει εντάξει στο «τρίγωνο του κακού» το Ιράν, το ΙΚ και τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, που στοχεύουν στην δημιουργία μίας «ισλαμικής αυτοκρατορίας». Δεδομένου ότι η Σαουδική Αραβία δεν αντιμετώπισε το εξτρεμιστικό Ισλάμ και την σχετικά μετριοπαθή οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων με τον ίδιο τρόπο, ο Κασόγκι είχε εντοπίσει ως μόνη διαφορά μεταξύ των δύο οργανώσεων την προσέγγισή τους ως προς την δημιουργία των χαλιφάτων: το ΙΚ επιδιώκει την δημιουργία χαλιφάτου άμεσα, δια της βίας, ενώ η Μουσουλμανική Αδελφότητα μέσω της δημοκρατίας, σταδιακά¹³⁹. Αυτό σημαίνει πως σε αντίθεση με το ΙΚ και την Αλ-Κάιντα, που επιδιώκουν την δημιουργία ενός ισλαμικού χαλιφάτου μέσω του τζιχάντ, απορρίπτοντας τα σημερινά συστήματα διακυβέρνησης, το κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων επιδιώκει να αυξήσει την επιρροή του και την πολιτική του ισχύ μέσα από το υπάρχον σύστημα, εκμεταλλευόμενο τους κρατικούς θεσμούς. Η δαιμονοποίηση των τριών αυτών κρατικών και μη κρατικών δρώντων αποτυπώνεται στην συνέντευξη του Πρίγκιπα-Διαδόχου Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν το 2017 στην εφημερίδα *The Guardian*, όπου δικαιολόγησε την υιοθέτηση υπερσυντηρητικών πολιτικών από το σαουδαραβικό κράτος τα τελευταία 30 χρόνια, αποδίδοντάς την στην ανάγκη ανταπόκρισης στην ιρανική επανάσταση και στις προσπάθειες της Τεχεράνης να διαχύσει το σιιτικό ζήτημα σε όλο το υποσύστημα της Μέσης

---

¹³⁷ Hein Matthias von, *Saudi Arabia exports extremism to many countries – including Germany, study says*, DW, 9/7/2017

¹³⁸ Αντίθετα με τις πεποιθήσεις της Δύσης, οι Σαούντ δεν θεωρούν την δημιουργία ενός χαλιφάτου αραβική υπόθεση, καθώς αυτή έπαψε από την στιγμή που τέθηκε υπό οθωμανική κατοχή. Αν το Ριάντ διεκδικούσε σήμερα το χαλιφάτο, θα έστρεφε τους πάντες εναντίον του, καθώς αυτό θα σήμαινε θρησκευτικό ιμπεριαλισμό.

¹³⁹ Οπ.π., *The Economist, Saudi Arabia turns against political Islam*

Ανατολής¹⁴⁰. Για τους συσχετισμούς του βασιλείου με τρομοκρατικές επιθέσεις, ο σαουδάραβας Πρίγκιπας-Διάδοχος υπέδειξε ως υπαίτια την Μουσουλμανική Αδελφότητα, σημειώνοντας πως και στην περίπτωση του Οσάμα μπιν Λάντεν της Αλ-Κάιντα και του Αμπού Μπακρ αλ-Μπαγκντάντι του ΙΚ, το κοινό στοιχείο είναι η οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων, στην οποία, όπως δήλωσε, ανήκαν αμφότεροι¹⁴¹. Βέβαια, σε αντίθεση με το σαουδαραβικό βασίλειο, οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι υποστηρίζουν μία δομή διακυβέρνησης που προβλέπει συμμετοχικές διαδικασίες, όπως τα πολιτικά κόμματα και τα εργατικά συνδικάτα.

Όσον αφορά στην προσέγγιση του ΙΚ, όπως ο αλ-Ουάχαμπ υποστήριζε τον 18^ο αιώνα πως η πραγματική πίστη έχει αλλοιωθεί, έτσι και το Ισλαμικό Κράτος σήμερα υποστηρίζει πως η Σαουδική Αραβία έχει αποκλίνει από τις αρχές του δόγματος του αλ-Ουάχαμπ και πως αυτό είναι ο πραγματικός εκφραστής του μηνύματος του Ισλάμ, αλλά και της ουαχαμπιτικής αποστολής¹⁴². Οι οπαδοί του ισλαμικού εξτρεμισμού θεωρούν την πολιτική και τον τρόπο δημιουργίας του σύγχρονου βασιλείου της Σαουδικής Αραβίας, ως προδοσία των διδασχών του αλ-Ουάχαμπ, θεωρώντας ως παράδειγμα-πρότυπο το πρώτο βασίλειο (1744-1818), που δημιουργήθηκε μέσω στρατιωτικών επιχειρήσεων και εδαφικών κατακτήσεων, μέσω του αφανισμού των αιρετικών και της διάδοσης του μονοθεϊσμού (*tawhid*).

Στον αντίποδα, η Σαουδική Αραβία, έχοντας δεχθεί άμεσα και έμμεσα χτυπήματα από την ισλαμική τρομοκρατία, προσπαθεί, όπως αναφέρθηκε στο υπο-κεφάλαιο 2.4, να αποσυνδεθεί από αυτούς που καταφεύγουν στην βία και στον εξτρεμισμό στο όνομα της θρησκείας¹⁴³. Υποστηρίζοντας πως οι εκφυλισμένες ιδεολογίες και η βία θέτουν σε κίνδυνο το μέλλον του βασιλείου, έχει υιοθετήσει μία προσέγγιση που θα εμφυσά τις αρχές της μετριοπάθειας, της ανεκτικότητας και του δια-θρησκευτικού διαλόγου στους τομείς της εκπαίδευσης, στην κοινωνία πολιτών και στους θρησκευτικούς χώρους¹⁴⁴.

---

¹⁴⁰ Οπ.π., Barmin Yury, Can Mohammed bin Salman break the Saudi-Wahhabi pact?

¹⁴¹ Οπ.π., Qandil Mohamed Mokhtar, The Muslim Brotherhood and Saudi Arabia

¹⁴² Bunzel Cole, The kingdom and the caliphate. Duel of the Islamic States, *Carnegie Endowment for International Peace*, Washington, 2016, σ.5

¹⁴³ Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia in Brussels, *Combatting Extremism* [online] Διαθέσιμο στο: <http://ksaembassy.be/en/8364-2/> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

¹⁴⁴ Οπ.π.

4.2 Το Όραμα 2030 και το «μετριοπαθές» Ισλάμ

«Επιστρέφουμε σε αυτό που ήμασταν προηγουμένως –
μία χώρα με μετριοπαθές Ισλάμ,
ανοιχτή σε όλες τις θρησκείες και στον κόσμο»¹⁴⁵

Η Σαουδική Αραβία του σήμερα είναι ένα πολιτικά και θεσμικά αγκυλωμένο καθεστώς που δέχεται πολλαπλές πιέσεις στο εσωτερικό του, καθώς από την μία πλευρά βρίσκεται ο σκληροπυρηνικός κλήρος που δεν θέλει να χάσει τα προνόμιά του και από την άλλη, ο εύπορος και νεαρός ηλικιακά πληθυσμός, που με την επιστροφή του στην χώρα από δυτικά κράτη, αντιμετωπίζει ένα ασφυκτικά αναχρονιστικό περιβάλλον. Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά της χώρας, επομένως, διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην αλλαγή της πολιτικής του σαουδαραβικού βασιλείου και μάλιστα από την στιγμή που ο Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν ορίστηκε ως συνεχιστής της δυναστείας. Η χώρα φιλοξενεί στο έδαφός της πάνω από 30 εκατομμύρια κατοίκους, με το 93% αυτών να είναι μουσουλμάνοι, εκ των οποίων περίπου το 10-15% σίιτες¹⁴⁶, αλλά και το 56% του πληθυσμού να βρίσκεται κάτω από την ηλικία των 30 ετών¹⁴⁷. Επομένως, για την εξασφάλιση της πολιτικής νομιμοποίησης μέσω της κοινωνικής αποδοχής και άρα της συνέχειας της βασιλείας των Σαούντ, είναι κομβικής σημασίας η αποδοχή της από τον νεανικό πληθυσμό. Συμπληρωματικά στα παραπάνω, το γεγονός πως ενώ οι αραβικές εξεγέρσεις δεν έφεραν στην Σαουδική Αραβία τις ανατροπές που προκάλεσαν στα άλλα κράτη, οδήγησαν την ηγεσία, ωστόσο, να λειτουργεί με τρόπο προληπτικό και αποτρεπτικό σε πιθανές εξεγέρσεις. Ως εκ τούτου, επιδιώκεται η δημιουργία στους σαουδάραβες πολίτες του αισθήματος του ανήκειν σε μία κρατική οντότητα και της πεποίθησης πως τα αιτήματά τους και η φωνή τους εισακούονται και υπολογίζονται από την ηγεσία¹⁴⁸.

---

¹⁴⁵ Ομιλία του Πρίγκιπα-Διαδόχου Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν στο Future Investment Initiative (FII), που διοργανώθηκε τον Οκτώβριο του 2017 στο Ριάντ. Μαζί με την επιστροφή στο μετριοπαθές Ισλάμ, ο Πρίγκιπας-Διάδοχος επίσης δήλωσε πως η Σαουδική Αραβία θα εξαλείψει αυτούς που προωθούν εξτρεμιστικές σκέψεις. Barmin Yury, *Can Mohammed bin Salman break the Saudi-Wahhabi pact?* Al Jazeera, 7/1/2018

¹⁴⁶ Al Najjar Omaima, *The Saudi Shia: Between an Iranian rock and a Saudi hard place*, Al Jazeera, 8/5/2019

¹⁴⁷ Fahmy Dalia, *5 facts about religion in Saudi Arabia*, Pew Research Center, 14/4/2018 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/04/12/5-facts-about-religion-in-saudi-arabia/> [Πρόσβαση 4 Δεκεμβρίου 2021] Τα ποσοστιαία δεδομένα αντλήθηκαν από την απογραφή του 2015.

¹⁴⁸ Οπ.π., Hitman Gadi, *Saudi Arabia's Wahhabism and Nationalism*, σ.15

Σε έναν κόσμο που διαρκώς αλλάζει και εξελίσσεται, ωστόσο, η προσκόλληση σε ένα αυστηρό θρησκευτικό, κανονιστικό πλαίσιο, προκαλεί δυσαρέσκεια στον νεανικό σαουδαραβικό πληθυσμό, που δυσκολεύεται να προσαρμοστεί. Την ακαμψία του ουαχαμιπτικού δόγματος και τις ανάγκες της νεότερης γενιάς έχει αντιληφθεί ο Πρίγκιπας-Διάδοχος, που προωθεί θρησκευτικές, πολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, προκειμένου να διασώσει το βασίλειό του από τις αντιφάσεις στο εσωτερικό του. Το «Όραμα 2030» για την Σαουδική Αραβία, όπως ονομάστηκε το πρόγραμμα πολιτικής που ανακοίνωσε ο Πρίγκιπας-Διάδοχος το 2016, προβλέπει την επιστροφή στο «μετριοπαθές» Ισλάμ και το άνοιγμα της χώρας στις αγορές της Δύσης. Μέσω αυτών, στοχεύει στον υπερκερασμό παλαιών αντιφάσεων μεταξύ της νεωτεριστικής αντιπολίτευσης και της συντηρητικής θρησκευτικής αντιπολίτευσης, για να εξασφαλίσει την επιβίωση του καθεστώτος και να ισορροπήσει τις πιέσεις που αυτό δέχεται από την αναπόδραστη πρόοδο των κοινωνιών και την ανάγκη για αλλαγή.

Συγκρουόμενος με τις συντηρητικές θρησκευτικές φωνές στο εσωτερικό του βασιλείου και προκειμένου να ενισχύσει την προαναφερθείσα ιδέα του ανήκειν, ο Πρίγκιπας-Διάδοχος συμπεριέλαβε στις μεταρρυθμίσεις του την παραχώρηση του δικαιώματος οδήγησης στις γυναίκες, την επαναφορά των κινηματογράφων και την τήρηση μιας πιο ανεκτικής στάσης απέναντι στις τέχνες και την μουσική. Κίνηση με ιδιαίτερο συμβολισμό αποτέλεσε η μείωση των εξουσιών της θρησκευτικής αστυνομίας της χώρας, η οποία εκφράστηκε μέσω της αφαίρεσης του δικαιώματος πραγματοποίησης συλλήψεων¹⁴⁹, αλλά και η συνεχόμενη πίεση στους ριζοσπαστικούς κληρικούς, προκειμένου να ασπαστούν την μεταρρυθμιστική πολιτική του, ή διαφορετικά να χάσουν το αξίωμά τους. Οι εκσυγχρονιστικές και σε ένα βαθμό οι δυτικού τύπου μεταρρυθμίσεις που προωθεί ο Πρίγκιπας-Διάδοχος, προετοιμάζουν, ουσιαστικά, τις νεότερες γενιές για την προσαρμογή τους στην πολιτική νεωτερικότητα και ταυτόχρονα, για τις αλλαγές που επιφυλάσσει το μέλλον στο πλουσιότερο αραβικό κράτος σε έναν μετα-πετρελαϊκό κόσμο. Η αλλαγή αυτή, ωστόσο, της πολιτικής του σαουδαραβικού βασιλείου δεν οδηγείται μόνο από τις προσδοκίες του νεανικού πληθυσμού ή την εξελικτική φύση του ανθρώπου, αλλά και από τις ενέργειες του περιφερειακού ανταγωνιστή, Κατάρ. Ο Εμίρης του Κατάρ, Σεΐχης Χαμάντ Μπιν Καλίφα Αλ-Θανί, έχοντας αντιληφθεί πως μόνο εάν αλλάξει την έως τώρα ισχύουσα τάξη πραγμάτων θα καταφέρει να μην αλλάξει τίποτα στην ιεραρχική δομή του εμιράτου, έχει προχωρήσει ήδη σε ριζικές μεταρρυθμίσεις στον εκπαιδευτικό, εργασιακό τομέα, ικανοποιώντας τα κοσμικά αιτήματα των πολιτών, αλλά παράλληλα παρέχοντας ένα οικονομικά και θεσμικά φιλόξενο έδαφος σε ξένους επενδυτές.

---

¹⁴⁹ Οπ.π., Fahmy Dalia, *5 facts about religion in Saudi Arabia*

Σε κάθε περίπτωση, η επιστροφή στο μετριοπαθές Ισλάμ και η προοπτική χαλάρωσης των δεσμών μεταξύ του ουαχαμπιτικού χαρακτήρα και του βασιλείου των Σαούντ, αποτελεί πρόκληση για τον Πρίγκιπα-Διάδοχο, που καλείται να υπερασπιστεί την θέση της θρησκείας στον θρόνο και στον ρόλο του ίδιου του βασιλείου ως θεματοφύλακα του πραγματικού Ισλάμ απέναντι στο επιχείρημα των εξτρεμιστών, που υποστηρίζουν πως αυτοί αποτελούν τους προστάτες της ουαχαμπιτικής αποστολής¹⁵⁰. Ωστόσο, οι αναγκαίες αυτές προσαρμογές προσφέρουν στους επικριτές εντός του βασιλείου την δυνατότητα να ασκήσουν κριτική αναφορικά με την αποτελεσματικότητα και ορθότητα των πολιτικών που ακολουθήθηκαν μέχρι τώρα από τους Σαούντ στο όνομα της θρησκείας¹⁵¹. Προς αποφυγήν αυτών, ο Πρίγκιπας-Διάδοχος δεν αποσκοπεί στην ουδετεροποίηση του ρόλου της θρησκείας στην πολιτική, αλλά αντίθετα, στην ανάδειξη ενός μετριοπαθούς Ισλάμ που θα εξελίσσεται και θα συγχρονίζεται με έναν κόσμο που αλλάζει ταχύτατα.

4.3 Σαουδική Αραβία και Αδελφοί Μουσουλμάνοι: Μουσουλμάνοι αλλά όχι Αδελφοί

Το κίνημα που εμφανίστηκε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα στην Αίγυπτο και στόχευε στην συγκρότηση εθνικής ταυτότητας ανεξάρτητης από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις και στην διοίκηση του κόσμου μέσα από τον ισλαμικό νόμο, πλέον αντιλαμβάνεται πως προτεραιότητα αποτελεί η επιβίωσή του από τις περιοδικές διώξεις και την καταστολή που του ασκείται. Γι' αυτό και σε αντίθεση με τα πρώτα χρόνια ύπαρξης του κινήματος, η ηγεσία της Μουσουλμανικής Αδελφότητας σήμερα απορρίπτει τις βίαιες πολιτικές ενέργειες¹⁵², ακολουθεί μετριοπαθή ρητορική και απορρίπτει κάθε συσχετισμό της με τρομοκρατικές ενέργειες. Έχει παρακλάδια παγκοσμίως, με την πλειοψηφία αυτών να βρίσκονται στην Μέση Ανατολή και με δεκάδες κόμματα στην Ασία και Αφρική που έχουν αντλήσει έμπνευση από την ιδεολογική βάση της

---

¹⁵⁰ Οπ.π., Bunzel Cole, *The kingdom and the caliphate*, σ.26

¹⁵¹ Sheline R. Anelle, Mohammed bin Salman's Plan to Moderate Islam in Saudi Arabia, *The Arab Gulf States Institute in Washington*, 9/11/2017 [online] Διαθέσιμο στο: <https://agsiw.org/mohammed-bin-salmans-plan-moderate-islam-saudi-arabia/> [Πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2021]

¹⁵² Hessler Peter, *Mohamed Morsi, who Brought the Muslim Brotherhood to the Egyptian presidency*, *The New Yorker*, 19/6/2019 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.newyorker.com/news/news-desk/mohamed-morsi-who-brought-the-muslim-brotherhood-to-the-egyptian-presidency> [Πρόσβαση 14 Δεκεμβρίου 2021]

Αδελφότητας, καθιστώντας την (σύγχρονη) ισλαμική οργάνωση με την μεγαλύτερη επιρροή παγκοσμίως¹⁵³. Στα περισσότερα από τα αραβικά κράτη της περιοχής, η Μουσουλμανική Αδελφότητα λειτουργούσε ως ανεπίσημο κράτος πρόνοιας, καλύπτοντας το κενό της ηγεσίας, ωστόσο αυτή της η πρακτική δεν βρήκε εφαρμογή στην Σαουδική Αραβία, καθώς λόγω της οικονομικής ευρωστίας της χώρας, η οργάνωση δεν κατάφερε να εφαρμόσει μία ατζέντα κοινωνικής αρωγής. Ως αποτέλεσμα αυτού, η οργάνωση των Αδελφών Μουσουλμάνων περιορίστηκε στην ηθική κατακραυγή απέναντι στην Σαουδική Αραβία, κατηγορώντας τη για διαφθορά και απόκλιση από την αποστολή του Ισλάμ και καλώντας την να αποδείξει πως είναι φύλακας της ηθικής του έθνους¹⁵⁴.

Σήμερα, για την Σαουδική Αραβία, η Μουσουλμανική Αδελφότητα αποτελεί «τρομοκρατική οργάνωση που δεν το πραγματικό Ισλάμ» και σκοπός της δεν είναι το να ακολουθήσει τις διδαχές του Ισλάμ ή την Σούννα και την ισλαμική παράδοση, τα χαντίθ, αλλά το να καταλάβει την εξουσία¹⁵⁵. Βάσει αυτού, οι σαουδαραβικές αρχές καλούν τους Σαουδάραβες πολίτες να αναφέρουν στις αρχές όποιους θεωρούν πως αποτελούν μέλη του κινήματος, υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για «θρησκευτικό καθήκον»¹⁵⁶.

Η αλλαγή αυτή της στάσης του σαουδαραβικού βασιλείου έναντι των Αδελφών Μουσουλμάνων αποτυπώνεται και στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, με τα σχολικά βιβλία να υιοθετούν ένα νέο αφήγημα. Από αυτό, έχουν αφαιρεθεί τμήματα που αποτελούσαν προσθήκες των Αδελφών Μουσουλμάνων και των ιδεών τους και αντίθετα, αναδεικνύονται οι μετριοπαθείς διδαχές του Ισλάμ, καλλιεργείται ένα έντονο αίσθημα του ανήκειν και προωθείται η ανάληψη ενεργού ρόλου στην ευημερία και επιτυχία του κράτους¹⁵⁷. Η φθορά στην σχέση μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και των Αδελφών Μουσουλμάνων, δεν αποδίδεται, ωστόσο, μόνο στις περιφερειακές συνθήκες που μετέβαλαν την πολιτική του Ριάντ, αλλά και στην ίδια την φύση

---

¹⁵³ Οπ.π., Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life, *Muslim Networks and Movements in Western Europe*, σ.20

¹⁵⁴ Οπ.π., *The Economist*, *Saudi Arabia turns against political Islam*

¹⁵⁵ Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Saudi Arabia | Official English Account (@KSAmofaEN). «The Muslim Brotherhood, a terrorist group that does not represent Islam. » 11/11/2020, 10:13 pm. Tweet

¹⁵⁶ El Yaakoubi Aziz, *Saudi Arabia takes aim at Muslim Brotherhood before Democrats take over in Washington*, Reuters, 18/11/2020

¹⁵⁷ Alhussein Eman, *New Saudi Textbooks Put Nation First*, *Arab Gulf States Institute in Washington*, 17/10/2019 [online] Διαθέσιμο στο: <https://agsiw.org/new-saudi-textbooks-put-nation-first/> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

του κινήματος και συγκεκριμένα στην αδυναμία του να αφογκραστεί και να προσαρμοστεί στις αλλαγές που συμβαίνουν στην σαουδαρβική κοινωνία από τα μέσα του '90¹⁵⁸.

4.4 Ο γεωπολιτικός ανταγωνισμός Σαουδικής Αραβίας – Κατάρ – Ιράν και τα βήματα προσέγγισης

Η συμφωνία για την πλήρη αποκατάσταση σχέσεων με το Κατάρ επετεύχθη τον Ιανουάριο του 2020, στην σύνοδο του ΣΚΚ, μετά από τρία χρόνια ρήξης μεταξύ της Ντόχας και των αραβικών κρατών¹⁵⁹. Με την στήριξη του Κατάρ στην Μουσουλμανική Αδελφότητα και στα παρακλάδια αυτής να αποτελεί την βασική αιτία κρίσης με την Σαουδική Αραβία, η στάση που θα ακολουθήσει η Ντόχα από την αποκατάσταση των σχέσεων και μετά, απέναντι στην σουνιτική οργάνωση, θα αποτελέσει τον καταλύτη στην βιωσιμότητα της διπλωματικής λύσης¹⁶⁰.

Παρά τον κοινό, θρησκευτικό και πολιτικό τους χαρακτήρα, δεδομένου ότι πρόκειται για δύο ουαχαμπιτικά, μη δημοκρατικά κράτη, η στάση του Ριάντ απέναντι στους Αδελφούς Μουσουλμάνους σε σύγκριση με αυτή της Ντόχας, είναι εκ διαμέτρου αντίθετη. Το πρώτο, αντιμετωπίζει τις επιδιώξεις της Αδελφότητας για πολιτικές μεταρρυθμίσεις στην χώρα ως απειλή στην επιβίωση του καθεστώτος και άρα της βασιλείας των Σαούντ, ενώ το Κατάρ οραματίζεται ένα μέλλον στο οποίο θα αποτελεί κομβικό διεθνές δρώνα, που στους κόλπους του θα περιλαμβάνει την δράση των Αδελφών Μουσουλμάνων¹⁶¹.

Οι συνθήκες μεταβολής του διεθνούς συστήματος και η κοστοβόρα εμπλοκή δι' αντιπροσώπων σε περιφερειακές συγκρούσεις, οδήγησε τα αντίπαλα κράτη να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη να προχωρήσουν σε επαναπροσέγγιση, όπως διεφάνη αρχικά από την αποκατάσταση των σχέσεων των υπολοίπων κρατών-μελών του ΣΚΚ με την Ντόχα στις αρχές του 2020¹⁶² και στα βήματα κατευνασμού που πραγματοποιήθηκαν με την Τεχεράνη μέσα

---

¹⁵⁸ Al-Saif Tawfiq, Political Islam in Saudi Arabia: recent trends and future prospects, *Contemporary Arab Affairs*, Vol.7, No 3, 2014

¹⁵⁹ Καταλυτικό ρόλο στην επίλυση της κρίσης διαδραμάτισε η διαμεσολάβηση του προέδρου Ντόναλντ Τραμπ και του Κουβέιτ. Ο κατευνασμός των εντάσεων άνοιξε τον δρόμο για περισσότερες επαφές και με την Τουρκία, η οποία στήριζε το Κατάρ στην διπλωματική κρίση.

¹⁶⁰ Οπ.π., Salman Omran, *Will Qatar's Relationship with the Muslim Brotherhood Change after Gulf Reconciliation*

¹⁶¹ Οπ.π., Andrew Lipp, *The Muslim Brotherhood*, σ.2

¹⁶² Ο ίδιος ο Πρίγκιπας-Διάδοχος δήλωσε πως οραματίζεται τις χώρες του Κόλπου ενωμένες απέναντι στις επικείμενες προκλήσεις και ευκαιρίες, υποστηρίζοντας πως πρόκειται για «έναν Κόλπο και ένα κοινό

στο 2021. Τα τρία κράτη πλέον καλούνται να σταθμίσουν εάν η επίτευξη της γεωπολιτικής επιρροής υπερέχει της επιβίωσης των καθεστώτων τους. Όσον αφορά στην Σαουδική Αραβία και το Ιράν, η ανάγκη για προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες συνθήκες οδήγησε τις δύο χώρες να ξεκινήσουν ανεπίσημες, μυστικές συνομιλίες στις αρχές του 2020, οι οποίες συνεχίζονται μέχρι και σήμερα, έχοντας στο επίκεντρο το χρονίζον μέτωπο της Υεμένης. Η παραπάνω μεταστροφή στην δυναμική των μεταξύ τους σχέσεων αποτυπώθηκε και στην συνέντευξη του Πρίγκιπα-Διαδόχου Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν τον Απρίλιο του 2021, κατά την οποία δήλωσε πως η συμφιλίωση των δύο μερών θα δρούσε όχι μόνο προς όφελός τους, αλλά και προς όφελος ολόκληρης της περιοχής¹⁶³.

4.5 Οι σχέσεις Σαουδικής Αραβίας – ΗΠΑ: από τον Ντόναλντ Τραμπ στον Τζο Μπάιντεν

Η πολιτική του Ντόναλντ Τραμπ ως προς τους Άραβες συμμάχους των ΗΠΑ στην Μέση Ανατολή, ενίσχυσε την τάση για μία πιο επιθετική πολιτική βασισμένη στην εργαλειοποίηση της θρησκείας, υπό την προϋπόθεση πως αυτοί θα στηρίζουν τις πρωτοβουλίες των ΗΠΑ στην περιοχή, θα προμηθεύονται εξοπλισμό και θα επενδύουν στην αμερικανική οικονομία¹⁶⁴. Ως έναν βαθμό βέβαια, η πολιτική του Ντόναλντ Τραμπ και η λευκή επιταγή για την ανάληψη αυτών των επιθετικών πολιτικών που έδωσε στα καθεστώτα του Κόλπου, καθυστέρησε την εξομάλυνση των εντάσεων στην περιοχή, αλλά και την πρόοδο, δεδομένου ότι ενθάρρυναν τις αποσταθεροποιητικές πολιτικές των Αράβων συμμάχων απέναντι στα ευάλωτα από συγκρούσεις, κράτη της περιοχής¹⁶⁵.

Παρά την σύμπλευση του Ριάντ με την πολιτική Τραμπ απέναντι στην Τεχεράνη και συγκεκριμένα απέναντι στην απόσυρση από την συμφωνία για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, οι διμερείς σχέσεις δοκιμάστηκαν όταν ο ρεπουμπλικάνος πρόεδρος έφερε στο προσκήνιο τις Συμφωνίες του Αβραάμ. Ο πρόεδρος των ΗΠΑ υποστήριξε πως η Σαουδική Αραβία έπρεπε να

πεπρωμένο». El-Khazen, *Gulf summit set to open in Riyadh after 'prosperous' reconciliation*, Anadolu Agency, 14/12/2021

¹⁶³ Al Jazeera, *Saudi crown prince strikes conciliatory tone towards rival Iran*, 28/4/2021

¹⁶⁴ Bishara Marwan, *The implications of a Trump war on political Islam*, Al Jazeera, 7/5/2019

¹⁶⁵ Hussain Murtaza, *Saudi-Iran rapprochement was unthinkable under Trump's blank check to the kingdom*, The Intercept, 15/10/2021 [online] Διαθέσιμο στο: <https://theintercept.com/2021/10/15/saudi-iran-trump-diplomacy/> [Πρόσβαση 28 Δεκεμβρίου 2021]

ξεπεράσει το μένος της κατά του Τελ Αβίβ και να ακολουθήσει τον ίδιο δρόμο με το Μπαχρέιν και τα ΗΑΕ, δηλαδή αυτόν της κανονικοποίησης των σχέσεων με το Ισραήλ. Η πίεση των ΗΠΑ και το ενδεχόμενο προσέγγισης Σαουδικής Αραβίας - Ισραήλ, ανάγκασε τον σαουδάραβα βασιλιά να δηλώσει πως όσο δεν δημιουργείται βιώσιμο παλαιστινιακό κράτος βασισμένο στα σύνορα πριν τον αραβο-ισραηλινό πόλεμο του 1967, το Ριάντ δεν θα συναινέσει στην υπογραφή μίας τέτοιας Συμφωνίας¹⁶⁶.

Η ανάληψη της ηγεσίας των ΗΠΑ από τον δημοκρατικό Τζο Μπάιντεν, τον Ιανουάριο του 2021 και η στάση του απέναντι στην δολοφονία του Σαουδάραβα δημοσιογράφου, Τζαμάλ Κασόγκι¹⁶⁷ το 2018 στην Κωνσταντινούπολη από πράκτορες του Ριάντ, θεωρείτο πως θα αποτελέσει πρόκληση στις σχέσεις Ουάσιγκτον-Ριάντ¹⁶⁸. Φωνές στο εσωτερικό πολιτικό σκηνικό των ΗΠΑ καλούσαν για λογοδοσία σχετικά με το γεγονός, αλλά και για το συνολικό τοπίο σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην σαουδαραβική μοναρχία, δεδομένου ότι υπό το πρόσχημα της εθνικής ασφάλειας, ακτιβιστές, δημοσιογράφοι, ιμάμηδες, αντιφρονούντες, καθώς και σίιτες έχουν φυλακιστεί από το σαουδαραβικό καθεστώς. Την αυξημένη κριτική απέναντι στο σαουδαραβικό βασίλειο θέλησε να εκμεταλλευτεί η Μουσουλμανική Αδελφότητα, η αιγυπτιακή πτέρυγα της οποίας κάλεσε, τον Νοέμβριο του 2020, την νέα αμερικανική διοίκηση να αναθεωρήσει τις «πολιτικές που υποστηρίζουν «δικτατορίες», υποδεικνύοντας ουσιαστικά το Ριάντ¹⁶⁹. Προκειμένου να μετριάσει την δηκτική στάση των ΗΠΑ στα ζητήματα θεμελιωδών δικαιωμάτων, το Ριάντ υιοθέτησε μία ρητορική αφοσίωσης στον αγώνα καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Με το επιχείρημα της πάταξης του εξτρεμισμού και της τρομοκρατίας, η Σαουδική Αραβία σήμερα καταφέρνει όχι μόνο να αντικρούει τις διεθνείς κριτικές, παρουσιάζοντας εαυτόν ως θύμα του φαινομένου και όχι ηθικό αυτουργό, όπως φαινόταν στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, αλλά και να δικαιολογεί όλες της τις κατασταλτικές ενέργειες απέναντι στην Μουσουλμανική Αδελφότητα.

Παρά τις διαφορές και τις εντάσεις στη σχέση Ουάσιγκτον-Ριάντ, το γεγονός πως η Σαουδική Αραβία ελέγχει σε μεγάλο βαθμό την αγορά πετρελαίου, δημιουργεί έναν άρρηκτο δεσμό με τις ΗΠΑ, την μεγαλύτερη καταναλώτρια χώρα πετρελαίου παγκοσμίως¹⁷⁰. Επομένως,

---

¹⁶⁶ TRT World, *Saudi Arabia commits itself to standing with Palestine*, 15/11/2020

¹⁶⁷ Ο Κασόγκι κατηγορήθηκε από τα σαουδαραβικά μέσα πως ήταν μέλος της Μουσουλμανικής Αδελφότητας.

¹⁶⁸ Οπ.π., El Yaakoubi Aziz, *Saudi Arabia takes aim at Muslim Brotherhood before Democrats take over in Washington*

¹⁶⁹ Middle East Monitor, *Muslim Brotherhood urge incoming US administration to end support for dictatorships*, 8/11/2020

¹⁷⁰ Οπ.π., Otterman Sharon, *Saudi Arabia*

παρά τα αυξανόμενα αιτήματα για λογοδοσία της Σαουδικής Αραβίας αναφορικά με τις σοβαρές υστερήσεις της στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών, είναι αμφίβολο το εάν η αμερικανική ηγεσία υπό τον Τζο Μπάιντεν θα επιλέξει μία οδό που θα διαταράξει μια σχέση συνεργασίας και εμπιστοσύνης και θα απειλήσει την διασφάλιση των συμφερόντων των ΗΠΑ στο περιοχή του Κόλπου και της Μέσης Ανατολής.

Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται από την έως τώρα στάση της Ουάσιγκτον, δεδομένου ότι δεν ικανοποιεί τα αιτήματα για κυρώσεις στο Ριάντ, αναγνωρίζοντας την σημασία των επιχειρήσεων της Σαουδικής Αραβίας στον τερματισμό του πολέμου στην Υεμένη¹⁷¹ και στην πραγμάτωση ενός πλήγματος στο Ιράν. Η σημασία της απρόσκοπτης συνέχεια της στρατηγικής συνεργασίας επιβεβαιώθηκε και από τον Πρίγκιπα-Διάδοχο, ο οποίος θεωρεί τις ΗΠΑ «στρατηγικό εταίρο¹⁷²». Με τον πρόεδρο Τζο Μπάιντεν να έχει αυξημένες απαιτήσεις από το Ιράν για την άρση των κυρώσεων και τον Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν να κάνει βήματα αναθεώρησης της πολιτικής του προς την Τεχεράνη, το σαουδαραβικό βασίλειο θα πρέπει να βρει μία ισορροπία, που και θα κρατήσει αμφοτέρως πλευρές ικανοποιημένες, αλλά και θα διασφαλίσει τα συμφέροντα της Σαουδικής Αραβίας στην περιοχή.

---

¹⁷¹ Η Σαουδική Αραβία μπήκε στο εμφύλιο μέτωπο της Υεμένης το 2015, ως επικεφαλής συμμαχίας αραβικών κρατών, προκειμένου να συνδράμει την διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση έναντι των σιιτών ανταρτών Χούθι, που διάκειται φιλικά προς την Τεχεράνη. Η σύγκρουση στην Υεμένη αποτελεί έναν ακόμα πόλεμο δι' αντιπροσώπων μεταξύ της Σαουδικής Αραβίας και του Ιράν για περιφερειακή επιρροή.

¹⁷² Ghantous Ghaida, *Saudi crown prince: Only few differences with Biden administration*, Reuters, 28/4/2021

Συμπεράσματα

Η παρούσα διπλωματική εργασία στόχευε στο να αναδείξει την εξέλιξη της πολιτικής της Σαουδικής Αραβίας απέναντι στο κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων, και συγκεκριμένα τους παράγοντες πίσω από την μετατροπή της συνεργασίας, στα μέσα του 20^{ου} αιώνα σε σύγκρουση, μετά τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011.

Όπως προκύπτει από την ανάλυση που προηγήθηκε, η σαουδαραβική μοναρχία επέδειξε πολιτικό ρεαλισμό ήδη από την ίδρυσή της. Σε όλες τις περιόδους διαμόρφωσης του σαουδαραβικού βασιλείου, από την ένωση του Ξίφους με το Κοράνι, δηλαδή του Σαούντ με τον αλ-Ουάχαμπ τον 18^ο αιώνα, μέχρι την σύστασή του το 1932 και τον επαναπροσδιορισμό της πολιτικής του σήμερα υπό την *de facto* ηγεσία του Πρίγκιπα-Διαδόχου Μοχάμεντ μπιν Σαλμάν, η σημασία της εργαλειοποίησης του πολιτικού Ισλάμ είναι αδιαμφισβήτητη. Είτε επρόκειτο για την συσπείρωση αντιμαχόμενων φυλών και για την πολιτική νομιμοποίηση του σαουδαραβικού θρόνου, ή για την αύξηση της περιφερειακής του επιρροής και την αποσόβηση δριμυίας κριτικής, το ουαχαμπιτικό δόγμα και η σύμπραξη με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους αποτέλεσε κλειδί στην διασφάλιση της συνέχειας της βασιλείας των Σαούντ.

Δεδομένου ότι κατά την περίοδο του διπολισμού και υπό τις συνθήκες ενδο-αραβικού Ψυχρού Πολέμου το σαουδαραβικό βασίλειο αντιμετώπισε εσωτερικές, αλλά και περιφερειακές προκλήσεις, όπως η αναζήτηση ταυτότητας, αλλά και η αύξηση της επιρροής των αριστερών ιδεολογιών και του νασερισμού, η ενίσχυση της σουνιτικής Αδελφότητας έδωσε στο βασίλειο την σταθερότητα που αναζητούσε για να θωρακίσει το εσωτερικό του και την αντιπολιτευτική δύναμη που χρειαζόταν απέναντι στα αραβικά κράτη. Το αποτέλεσμα, βέβαια, δεν θα ήταν το ίδιο χωρίς την χρησιμοποίηση του πετρελαϊκού πακτωλού στο εσωτερικό της Σαουδικής Αραβίας, ενός παράγοντα-αρωγού, στην κοινωνική αποδοχή των (φιλοδυτικών) πολιτικών του βασιλείου ή πολλάκις και της απουσίας αυτών.

Η απώλεια της δυναμικής των προοδευτικών ιδεολογιών στο τέλος της δεκαετίας του '70 ήταν καταλυτική για την απώλεια της στήριξης της Σαουδικής Αραβίας απέναντι στο κίνημα των Αδελφών Μουσουλμάνων, ενώ η ισλαμική επανάσταση στο Ιράν ήταν κομβική για το έκτοτε μόνιμο αίσθημα απειλής του σαουδαραβικού βασιλείου. Μετά το τέλος του Ψυχρού πολέμου, οι κριτικές εναντίον του σαουδαραβικού καθεστώτος πλήθυναν και οξύνθηκαν όχι πλέον από τις αραβικές ηγεσίες, αλλά από τους Αδελφούς Μουσουλμάνους και τους οπαδούς τους, που έβλεπαν την Σαουδική Αραβία να συνεχίζει να χρησιμοποιεί μία ενωτική ρητορική, αλλά να παραμένει πολιτικά αμετακίνητη στην φιλοδυτική της στάση, και μάλιστα να ενισχύει τους δεσμούς της με τις ΗΠΑ, ακόμα και όταν το Παλαιστινιακό παρέμενε ανεπίλυτο, ακόμα και όταν επλήττετο ένα άλλο αραβικό κράτος από τις δυτικές δυνάμεις, όπως το Ιράκ.

Στον πρώτο πόλεμο του Κόλπου, η Σαουδική ηγεσία κατηγορήθηκε πως έδρασε με αποκλειστικό γνώμονα το συμφέρον του θρόνου, κάνοντας τα πάντα για να διατηρηθεί στην εξουσία. Με την στάση αυτή, η Σαουδική Αραβία έθρεψε τον εξτρεμιστικό κίνδυνο, με τους ισλαμιστές τρομοκράτες να στρέφονται και κατά του ίδιου του βασιλείου, στοχεύοντας στην πολιτική ανατροπή των Σαούντ και αργότερα κατά των ΗΠΑ. Τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου αποτέλεσαν σημείο καμπίς στην πολιτική της Ουάσιγκτον, που επικέντρωσε την μεσανατολική της πολιτική στην πάλη κατά της ισλαμικής τρομοκρατίας. Παράλληλα, η Σαουδική Αραβία θεωρήθηκε ως η κοιτίδα του τζιχαντισμού και της ισλαμικής τρομοκρατίας, πράγμα που είχε ως αποτέλεσμα το να αντιμετωπίσει σοβαρές δυσχέρειες, τόσο στο εσωτερικό της, μεταξύ των οποίων οι τρομοκρατικές επιθέσεις στο έδαφός της, όσο και στην διαχείριση των σχέσεών της με τις ΗΠΑ, οι οποίες παρέμεναν ο κύριος πάροχος ασφαλείας του βασιλείου.

Οι πολιτικές ανατροπές που έφεραν οι αραβικές εξεγέρσεις του 2011 και η δραματική ενδυνάμωση των Αδελφών Μουσουλμάνων αποτέλεσαν την πλήρη πολιτική ανατροπή. Όταν ο νεοκλεγγείς ισλαμιστής πρόεδρος της Αιγύπτου προσέγγισε το Ιράν, το Ριάντ δέχθηκε ένα ακόμα χτύπημα. Έχοντας ήδη πληγεί από το σιτικό πολιτικό ισλάμ, επλήγη και από το σουνιτικό πολιτικό Ισλάμ, που το ίδιο ενίσχυε για δεκαετίες. Έτσι, στα χρόνια που ακολούθησαν, η Σαουδική Αραβία αδυνατώντας πλέον να ελέγξει τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, που ενδυναμωμένοι και νομιμοποιημένοι από τα εκλογικά αποτελέσματα, είχαν πλέον στραφεί εναντίον της, τους αντιμετώπισε ως απειλή για την ασφάλειά της τόσο σε εσωτερικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Υιοθέτησε μια πολιτική παροχής μειωμένης βοήθειας απέναντι στην οργάνωση, δημιούργησε συμμαχίες με άλλες χώρες που θεωρούσαν τους Αδελφούς Μουσουλμάνους επίσης ως απειλή, όπως με την Αίγυπτο μετά την ανατροπή του ισλαμιστή προέδρου, ενώ συγκρούστηκε πολιτικά και διπλωματικά με χώρες που τους στήριζαν, όπως το Κατάρ και η Τουρκία, σημαίνοντας, έτσι την απαρχή του νέου ενδο-αραβικού Ψυχρού Πολέμου.

Σήμερα, οι νέες συνθήκες σύγκρουσης και η είσοδος του διεθνούς συστήματος σε μία μεταβατική περίοδο με την επακόλουθη αναζήτηση νέας ιεραρχίας ισχύος, επιτείνουν τις ήδη υπάρχουσες συγκρούσεις και αναταράξεις στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής. Ο Πρίγκιπας-Διάδοχος στο εσωτερικό της Σαουδικής Αραβίας καλείται να αντιμετωπίσει την πραγματικότητα των κοινωνικο-πολιτικών, οικονομικών και ιδεολογικών αλλαγών ως το αναπόδραστο αποτέλεσμα της φύσης των ανθρώπινων κοινωνιών, που χαρακτηρίζονται ακριβώς από την αλλαγή. Παράλληλα, στο περιφερειακό επίπεδο, οδηγούμενος από τον βάσιμο φόβο για την αναβίωση του ISIS, την ενίσχυση της Αλ-Κάιντα, την νέα εστία αστάθειας που δημιουργήθηκε μετά την αμερικανική αποχώρηση από το Αφγανιστάν, αλλά και έχοντας πληγεί από την κοστοβόρα, δι'αντιπροσώπων σύγκρουση στην Υεμένη, κάνει βήματα προσέγγισης του Κατάρ και του Ιράν.

Η προσπάθεια εξομάλυνσης των σχέσεων με την Τεχεράνη, που ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2021, θα πρέπει να προχωρήσει, ακόμα και αν αυτό συμβεί ανεπίσημα, έτσι ώστε να μην διαταραχθούν οι σχέσεις της Σαουδικής Αραβίας με την αμερικανική ηγεσία υπό τον Τζο Μπάιντεν. Οι αυξημένες απαιτήσεις της τελευταίας σχετικά με την συμμόρφωση του Ιράν στις διεθνείς συμφωνίες, δημιουργούν μία ακόμα διελκυστίνδα στην αέναη πάλη για την απόκτηση ισχύος και επιρροής, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο, μία πάλη που διεξάγεται, ωστόσο, σε πολλαπλά επίπεδα. Με τις περιφερειακές ισορροπίες να έχουν αποσαθρωθεί ήδη μετά τις αραβικές εξεγέρσεις του 2011 και υπό τις καινούριες συνθήκες που δημιούργησε η αμερικανική αποχώρηση από το Αφγανιστάν, ο Τζο Μπάιντεν προσπαθεί να αποδείξει ότι οι ΗΠΑ παραμένουν παρούσες στην περιοχή, παρ'ότι η προσοχή τους εστιάζεται πλέον πρωτίστως στον Ειρηνικό και Ινδικό ωκεανό. Από την πλευρά του, ο Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν προσπαθεί να πείσει πως εκτός από την εσωτερική σταθερότητα του βασιλείου, μπορεί να εξασφαλίσει και την περιφερειακή ισορροπία. Παρ'όλα αυτά, ακόμα και αν καταφέρει ο σαουδάραβας Πρίγκιπας-Διάδοχος να εξομαλύνει τις σχέσεις της χώρας του με την Τεχεράνη, θα συνεχίσει να υφίσταται το ζήτημα του Ισραήλ, που επιδιώκει και άλλες Συμφωνίες ειρήνης με τα κράτη του Κόλπου.

Η κύρια πρόκληση, επομένως για τον Μοχάμεντ Μπιν Σαλμάν είναι να καταφέρει να αποσοβήσει τις απειλές, εσωτερικές και περιφερειακές, χωρίς να υποχωρήσει απέναντι στο Ιράν και χωρίς να εκχωρήσει περιφερειακή επιρροή, και ταυτόχρονα, χωρίς να παραχωρήσει στην Μουσουλμανική Αδελφότητα έδαφος για ακόμα οξύτερη κριτική. Επιπλέον, θα πρέπει να μπορέσει να κρατήσει ζωντανές τις ελπίδες των Παλαιστινίων για την επίτευξη μίας βιώσιμης λύσης, αφήνοντας ωστόσο ανοιχτή την προοπτική βελτίωσης των σχέσεων με το Ισραήλ. Πρόκειται για στόχους, που στις παρούσες συνθήκες περιφερειακών αναστατώσεων, οι οποίες επιτείνονται από την μεταβατική φάση στην οποία βρίσκεται το διεθνές σύστημα, φαίνονται αλληλοαποκλειόμενοι. Ωστόσο, η επίτευξή τους είναι ζωτικής σημασίας για την ίδια την επιβίωση του σαουδαραβικού καθεστώτος, το οποίο καλείται σήμερα να επαναπροσδιορίσει την εσωτερική και περιφερειακή του πολιτική, προκειμένου να συνεχίσει να υπάρχει.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Βιβλία

Γώγος Χ. Κωνσταντίνος, *Τουρκικό Πολιτικό Ισλάμ και Ισλαμιστικά Δίκτυα στην Γερμανία*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, 2011

Κεφαλά Βιβή, *Διεθνής Πολική στη Μέση Ανατολή και Ανεπίλυτες Συγκρούσεις: Παλαιστίνη, Λίβανος, Συρία, Ιράκ*. Εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, 2021

Κεφαλά Βιβή, Τσαρδανίδης Χαράλαμπος (επιμ.), *Ιράν: Πολιτική, Οικονομία, Διεθνείς και Περιφερειακές Σχέσεις*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2014

ΤΟ ΙΕΡΟ ΚΟΡΑΝΙΟ και μετάφραση των Εννοιών Του στην Ελληνική Γλώσσα, Συγκρότημα του Βασιλιά Φαχρτ, Μεδίνα

Περιοδικές Εκδόσεις

Κεφαλά Βιβή, *Συριακή Κρίση – Προσφυγική Κρίση, Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική*, Τεύχος 37-38, 2016

Ξενόγλωσση

Βιβλία

Choueiri, M. Youssef, *Islamic Fundamentalism 3rd Edition. The Story of Islamist Movement*. Continuum, London/New York, 2010

Delong–Bas Natana J., *Wahhabi Islam: From Revival and Reform to Global Jihad*, Oxford University Press, New York, 2004

Kefala Vivi, *L'évolution du Liban. Les facteurs déterminants*. L' Harmattan, Paris, 2011

Lacroix Stéphane, *Awakening Islam: The Politics of Religious Dissent in Contemporary Saudi Arabia*, Harvard University Press, Massachusetts, 2011

Pargeter Alison, *The Muslim Brotherhood: From Opposition to Power*, Saqi Books, 2013

Rieger René, *Saudi Arabian Foreign Relations: Diplomacy and Mediation in Conflict Resolution*, Routledge, 2016

Άρθρα επιστημονικών περιοδικών

Alvi Hayak, The Diffusion of Intra-Islamic violence and terrorism: The impact of the proliferation of Salafi/Wahhabi ideologies, *Middle East Review of International Affairs*, Vol.18, No 2, 2014

Al-Fahad H. Abdulaziz, From Exclusivism to Accommodation: Doctrinal and Legal Evolution of Wahhabism, *New York University Law Review*, Vol. 79, No 2, 2004

Al-Matter Talal, Saudi Arabia and the Arab Spring: Five Years of Influence and Action, *Asia Pacific Institute of Advanced Business and Social Studies (APJABSS)*, Vol.3, No 1, 2017

Al-Monein Said Aly Abd, Wenner W. Manfred, Modern Islamic Reform Movements: The Muslim Brotherhood in Contemporary Egypt, *Middle East Journal*, Vol.36, No 3, 1982

Al-Saif Tawfiq, Political Islam in Saudi Arabia: recent trends and future prospects, *Contemporary Arab Affairs*, Vol.7, No 3, 2014

Andrew Lipp, The Muslim Brotherhood: Exploring divergent views in Saudi Arabia and Qatar, *Iowa State University*, 2019

Helfont Samuel, *The Sunni Divide: Understanding Politics and Terrorism in the Arab Middle East*, Foreign Policy Research Institute (FPRI), Philadelphia, 2009

Helfont Samuel, Helfont Tally, Jordan: Between the Arab Spring and the Gulf Cooperation Council, *Foreign Policy Research Institute (FPRI)*, 2012

Hitman Gadi, Saudi Arabia's Wahhabism and Nationalism: The Evolution of Wataniyya into Qawmiyya, *Digest of Middle East Studies*, Vol. 0, No 0, 2018

Kedar Mordechai, Saudi Arabia vs. the Muslim Brotherhood, *BESA Center Perspectives Paper*, No 1,867, 2021

Matthiesen Toby, The domestic sources of Saudi foreign policy: Islamists and the state in the wake of the Arab Uprisings, *Brookings Institution*, 2015

Mashino Ito, The bipolar conflict in the Middle East over the Muslim Brotherhood. Why Saudi Arabia, the UAE, and Egypt see the brotherhood as a threat. *Mitsui & Co. Global Strategic Studies Institute (MGSSI)*, 2021

Wehrey Frederic, Islamic Institutions in Arab States: Mapping the Dynamics of Control, Co-option, and Contention, *Carnegie Endowment for International Peace*, Washington, 2021

Winter Lucas, Jordan and Saudi Arabia after the Arab Spring, *Foreign Military Studies Office (FMSO)*, 2013

Περιοδικές εκδόσεις

Bin Ali Mohamed, Bin Sudiman Muhammad Saiful Alam, Salafis and Wahhabis: Two Sides of the Same Coin? *S. Rajaratnam School of International Studies (RSIS)*, No 254, 2016

Bunzel Cole, The kingdom and the caliphate. Duel of the Islamic States, *Carnegie Endowment for International Peace*, Washington, 2016

Jones Clive, Saudi Arabia After the Gulf War: The Internal – External Security Dilemma, *International Relations*, Vol.12, No 6,1995

Dalacoura Katerina, The 2011 uprisings in the Arab Middle East: political change and geopolitical implications, *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, Vol.88, No 1, Wiley, 2012

Kechichian, Joseph A., Trends in Saudi National Security, *Middle East Journal*, Vol.53, No 2, 1999

Kostiner Joseph, State, Islam and Opposition in Saudi Arabia: The Post-Desert-Storm Phase, *Middle East Review of International Affairs*, Vol.2, 1997

Moniquet Claude, The Involvement of Salafism/Wahhabism in the support and supply of arms to rebel groups around the world, *European Union*, 2013

Ramazani K. Ruhi, Security in the Persian Gulf, *Foreign Affairs*, Vol.57, 1979 No.4

Shadid K. Mohammed, The Muslim Brotherhood Movement in the West Bank and Gaza, *Third World Quarterly*, Vol. 10, No 2, 1988

Steinberg Guido, Leading the Counter-Revolution. Saudi Arabia and the Arab Spring, *Stiftung Wissenschaft und Politik*, Berlin, 2014

The Economist, *Saudi Arabia turns against political Islam*, 23/6/2018

Wiktorowicz Quintan, The Salafi Movement in Jordan, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 31, Issue 2, Cambridge University Press, 2000

Zelikow Philip, The Wars Within Islam Are Not Over, *Foreign Affairs*, November 2021

Διαδικτυακές Πηγές

Alhussein Eman, Saudi First: How hyper-nationalism is transforming Saudi Arabia, *European Council on Foreign Relations*, 2019 [online] Διαθέσιμο στο: https://ecfr.eu/wp-content/uploads/saudi_first_how_hyper_nationalism_is_transforming_saudi_arabia.pdf [Πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2021]

Alhussein Eman, New Saudi Textbooks Put Nation First, *Arab Gulf States Institute in Washington*, 17/10/2019 [online] Διαθέσιμο στο: <https://agsiw.org/new-saudi-textbooks-put-nation-first/> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

Amnesty International, *Saudi Arabia: Protesters and reformists targeted in name of security*, 1/12/2011 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2011/12/saudi-arabia-protesters-and-reformists-targeted-name-security/> [Πρόσβαση 14 Δεκεμβρίου 2021]

Ayatollah Khomeini, *We Shall Confront the World with Our Ideology*, Middle East Report 88, Middle East Research and Information Project, 1980 [online] Διαθέσιμο στο: <https://merip.org/1980/06/khomeini-we-shall-confront-the-world-with-our-ideology/>

[Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

Blanchard M. Christopher, *The Islamic Traditions of Wahhabism and Salafīyya*, CRS Report for Congress, Library of Congress. Congressional Research Service, Washington, 2008 [online] Διαθέσιμο στο: <https://sgp.fas.org/crs/misc/RS21695.pdf> [Πρόσβαση 11 Δεκεμβρίου 2021]

Bruno Greg, Saudi Arabia and the Future of Afghanistan, *Council on Foreign Relations*, 10/12/2008 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.cfr.org/backgrounder/saudi-arabia-and-future-afghanistan> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

Durie Mark, *Salafis and the Muslim Brotherhood: What is the difference*, Middle East Forum, 6/6/2013 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.meforum.org/3541/salafis-muslim-brotherhood> [Πρόσβαση 11 Δεκεμβρίου 2021]

Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia in Brussels, *Combating Extremism* [online] Διαθέσιμο στο: <http://ksaembassy.be/en/8364-2/> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

Fahmy Dalia, *5 facts about religion in Saudi Arabia*, Pew Research Center, 14/4/2018 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/04/12/5-facts-about-religion-in-saudi-arabia/> [Πρόσβαση 4 Δεκεμβρίου 2021]

Hussain Murtaza, *Saudi-Iran rapprochement was unthinkable under Trump's blank check to the kingdom*, *The Intercept*, 15/10/2021 [online] Διαθέσιμο στο: <https://theintercept.com/2021/10/15/saudi-iran-trump-diplomacy/> [Πρόσβαση 28 Δεκεμβρίου 2021]

Lacroix Stéphane, Saudi Arabia's Muslim Brotherhood predicament, *Project on Middle East Political Science (POMEPS)*, 9/3/2014 [online] Διαθέσιμο στο: <https://pomeps.org/saudi-arabias-muslim-brotherhood-predicament> [Πρόσβαση 15 Δεκεμβρίου 2021]

Lacroix Stéphane, Osama bin Laden and the Saudi Muslim Brotherhood, *Foreign Policy*, 3/10/2012 [online] Διαθέσιμο στο: <https://foreignpolicy.com/2012/10/03/osama-bin-laden-and-the-saudi-muslim-brotherhood/> [Πρόσβαση 18 Δεκεμβρίου 2021]

Ministry of Foreign Affairs of the Kingdom of Saudi Arabia | Official English Account (@KSAmofaEN). «The Muslim Brotherhood, a terrorist group that does not represent Islam.» 11/11/2020, 10:13 pm. Tweet

Moosa Ebrahim, Islam and Arab Political Change, *Council on Foreign Relations*, Personal Interview, 18/7/2011 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.cfr.org/interview/islam-and-arab-political-change> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

Ochsenwald L. William, Teitelbaum Joshua, *The Persian Gulf War and its aftermath*, Britannica [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia/The-Persian-Gulf-War-and-its-aftermath> [Πρόσβαση 10 Δεκεμβρίου 2021]

Otterman Sharon, Saudi Arabia: Withdrawl of U.S. Forces, *Council on Foreign Relations*, 7/2/2005 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.cfr.org/backgrounder/saudi-arabia-withdrawl-us-forces> [Πρόσβαση 15 Δεκεμβρίου 2021]

Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life, Muslim Networks and Movements in Western Europe, *Pew Research Center*, 2010

Prince Turki Al-Faisal, Saudi Foreign Policy Today, *Middle East Policy Council, Washington*, 22/10/2013, [online] Διαθέσιμο στο: <https://mepc.org/journal/saudi-arabias-foreign-policy> [Πρόσβαση 30 Νοεμβρίου 2021]

Shamshiri-Fard Marral, Why Oman Loves Iran, *Foreign Policy*, 16/1/2020 [online] Διαθέσιμο στο: <https://foreignpolicy.com/2020/01/16/sultan-qaboos-oman-loves-iran-shah/> [Πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2021]

Trager Eric, *The Muslim Brotherhood: From opposition to Power*, The Washington Institute for Near East Policy, 15/5/2013 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/muslim-brotherhood-opposition-power> [Πρόσβαση 15 Δεκεμβρίου 2021]

Qandil Mohamed Mokhtar, *The Muslim Brotherhood and Saudi Arabia: From Then to Now*, Fikra Forum, The Washington Institute for Near East Policy, 18/5/2018 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/muslim-brotherhood-and-saudi-arabia-then-now> [Πρόσβαση 13 Δεκεμβρίου 2021]

Salman Omran, *Will Qatar's Relationship with the Muslim Brotherhood Change after Gulf Reconciliation?* Fikra Forum, The Washington Institute for Near East Policy, 3/2/2021 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/will-qatars-relationship-muslim-brotherhood-change-after-gulf-reconciliation> [Πρόσβαση 16 Δεκεμβρίου 2021]

Senate Hearing, Terrorism: Growing Wahhabi Influence in the United States, 26/6/2003 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-108shrg91326/html/CHRG-108shrg91326.htm> [Πρόσβαση 6 Δεκεμβρίου 2021]

The Muslim Brotherhood's Official English web site, *Muslim Brotherhood Restructures Institutions, Official Arabic Website*, Ikhwanweb, 27/3/2015 [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.ikhwanweb.com/article.php?id=32068> [Πρόσβαση 9 Δεκεμβρίου 2021]

Valansi Karel, *Turkey has flipped the script on its regional isolation. But will it amount to real change?* Atlantic Council, 12/10/2021 [online] Διαθέσιμο στο:

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/turkeysource/turkey-has-flipped-the-script-on-its-regional-isolation-but-will-it-amount-to-real-change/> [Πρόσβαση 14 Δεκεμβρίου 2021]

Vohra Anchal, Assad Is Friends With the Arab World Again, *Foreign Policy*, 1/6/2021 [online] Διαθέσιμο στο: <https://foreignpolicy.com/2021/06/01/assad-is-friends-with-the-arab-world-again/> [Πρόσβαση 19 Δεκεμβρίου 2021]

Yemelianova Galina, Explainer: *What is Wahhabism in Saudi Arabia?* The Conversation, 30/1/2015 [online] Διαθέσιμο στο: <https://theconversation.com/explainer-what-is-wahhabism-in-saudi-arabia-36693> [Πρόσβαση 3 Δεκεμβρίου 2021]

Zollner Barbara, *Surviving Repression: How Egypt's Muslim Brotherhood Has Carried On*, Carnegie Middle East Center, 11/3/2019 [online] Διαθέσιμο στο: <https://carnegie-mec.org/2019/03/11/surviving-repression-how-egypt-s-muslim-brotherhood-has-carried-on-pub-78552> [Πρόσβαση 26 Νοεμβρίου 2021]